

Управління освіти, науки та молоді  
Волинської обласної державної адміністрації  
Луцький педагогічний коледж  
Кафедра дошкільної освіти

**ІНТЕГРУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ  
ФРІДРІХА ФРЕБЕЛЯ :  
ВІД КЛАСИКИ ДО ІННОВАЦІЇ**  
*Методичні аспекти підготовки  
фахівців дошкільної освіти*

Луцьк, 2020

УДК 37.091.4 Фребель (477.82) (072)

I 73

**Інтегрування педагогічних ідей Фрідріха Фребеля : від класики до інновації. Методичні аспекти підготовки фахівців дошкільної освіти : навчально-методичний посібник** / уклад. Н. Іванова, С. Боярчук, А. Бубін, М. Замелюк, С. Міліщук, Д. Стасюк, А. Циплюк. Луцьк, 2020. 162 с.

*Розглянуто на засіданні кафедри дошкільної освіти Луцького педагогічного коледжу (протокол № 3 від 13.01.2020)*

*Рекомендується до друку Вченою радою Луцького педагогічного коледжу (протокол № 6 від 13.02.2020)*

**Рецензенти:**

**Пріма Р.М.**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики початкової освіти Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки;

**Борбич Н.В.**, кандидат педагогічних наук, заступник директора з навчальної роботи Луцького педагогічного коледжу

У посібнику здійснено історико-філософський аналіз педагогічної концепції Ф. Фребеля, розкрито методичні аспекти використання дарів німецького педагога у формуванні фахових компетентностей майбутнього вихователя. Запропоновано інноваційні напрямки реалізації конструктивно-моделювальної діяльності та формування просторово-геометричних уявлень у дітей дошкільного віку засобами дарів. Подано орієнтовні форми роботи з дидактичним матеріалом Ф. Фребеля в освітньому процесі сучасного закладу дошкільної освіти.

Посібник розрахований на здобувачів вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта, викладачів, педагогів закладів дошкільної освіти.

© Н.В.Іванова, С.І. Боярчук, А.О. Бубін, М.І. Замелюк, С.О. Міліщук, Д.О. Стасюк, А.М. Циплюк 2020

© Луцький педагогічний коледж, 2020



## ЗМІСТ

<b>ВСТУП</b> .....	<b>5</b>
<b>ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ ФРІДРІХА ФРЕБЕЛЯ : ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ТА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ</b> .....	<b>8</b>
<b>ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНЄ ОСМИСЛЕННЯ ПЕДАГОГІКИ Ф. ФРЕБЕЛЯ В КОНТИНУУМІ УКРАЇНСЬКОГО ДОШКІЛЛЯ</b> .....	<b>12</b>
<b>ПЕДАГОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ ФРІДРІХА ФРЕБЕЛЯ</b> .....	<b>17</b>
<b>ТЕОРІЯ ГРИ Ф. ФРЕБЕЛЯ</b> .....	<b>21</b>
<b>ІСТОРІОГРАФІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ФРІДРІХА ФРЕБЕЛЯ</b> .....	<b>25</b>
<b>ДАРИ Ф. ФРЕБЕЛЯ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИВАЛЬНОГО ПРЕДМЕТНОГО СЕРЕДОВИЩА ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ</b> .....	<b>30</b>
<b>РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ Ф.ФРЕБЕЛЯ ЩОДО КОНСТРУКТИВНО- МОДЕЛЮВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ</b>	<b>71</b>
<b>ВИКОРИСТАННЯ ДАРІВ Ф. ФРЕБЕЛЯ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРОВО-ГЕОМЕТРИЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ</b> .....	<b>84</b>
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ :</b> .....	<b>91</b>
<b>ОРІЄНТОВНІ ФОРМИ РОБОТИ З ДАРАМИ Ф. ФРЕБЕЛЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ</b> .....	<b>95</b>
<b>Інтегроване заняття «Лісова галявина» для дітей середнього дошкільного віку</b> .....	<b>95</b>
<b>Інтегроване заняття з логіко-математичного розвитку «День народження Квадрика» для дітей старшого дошкільного віку</b> .....	<b>98</b>
<b>Заняття з логіко-математичного розвитку «Подорож до математичного острова Фребеленд» для дітей старшого дошкільного віку</b> .....	<b>101</b>
<b>Заняття з логіко-математичного розвитку «З дарами граємось, з дарами розвиваємось» для дітей старшого дошкільного віку</b> .....	<b>109</b>
<b>Заняття з конструювання (за зразком – фотографією) «Міст для транспорту» для дітей старшого дошкільного віку</b> .....	<b>112</b>
<b>Заняття з конструювання за заданими умовами «Міст для пішоходів та транспорту» для дітей старшого дошкільного віку</b> .....	<b>118</b>
<b>Руханки для дітей раннього та дошкільного віку</b> .....	<b>123</b>



Пальчикова гімнастика, самомасаж .....	124
Пісні, вірші, загадки для ігор з текстильним м'ячем .....	125
Розвивальні ігри та вправи для розвитку саморегуляції дітей дошкільного віку .....	128
Вправи на розвиток музично-ритмічної чутливості.....	131
Логопедичні ігри .....	132
<b>МАЙСТЕР-КЛАС «ДАРИ Ф. ФРЕБЕЛЯ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦЯ УКРАЇНСЬКОГО ДОШКІЛЛЯ» .....</b>	<b>136</b>





## ВСТУП

Проблема пошуку шляхів оновлення підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти стає найбільш пріоритетною у зв'язку зі світовими тенденціями щодо зміни парадигми освіти на компетентнісних засадах. Йдеться про розроблення теоретико-методологічних основ формування педагога нової генерації, здатного до реалізації інноваційної освітньої політики.

Орієнтація дошкільної освіти на особистісно-центрований підхід зумовлює пошук та переосмислення продуктивних ідей педагогів минулого з метою об'єктивної оцінки їх здобутків в сучасній педагогіці. Вважаємо, що раціональне поєднання напрацювань минулого і сучасного в національній освіті, компаративний аналіз та реалізація кращих європейських освітніх досягнень може створити можливість побудови якісної, ефективної моделі освітнього процесу.

Як відомо, видатний німецький педагог Фрідріх Фребель увійшов в історію як розробник власної оригінальної педагогічної системи, організатор першого закладу для дітей дошкільного віку під назвою «дитячий садок». Педагогічні ідеї Ф. Фребеля є актуальними в сучасній дошкільній освіті України, оскільки мають універсальне педагогічне значення та методичну цінність.

Зазначимо, що впродовж останніх років викладачі кафедри дошкільної освіти Луцького педагогічного коледжу досить активно вивчають педагогічну систему Ф. Фребеля, впроваджують та популяризують його ідеї в сучасному освітньому просторі. На сьогодні налагоджено наукові зв'язки з польським Фребелівським товариством й Вищою школою економіки та інновацій в м. Любліні.

У рамках співпраці систематично проводяться заходи науково-практичного спрямування: конференції, семінари, майстер-класи, сертифіковане навчання.



Так, 9 листопада 2016 року викладачі кафедри взяли участь у Міжнародній науково-практичній конференції «Педагогіка Фребеля – виклик для вихователів та шанс для дітей» (м. Люблін).

У Луцькому педагогічному коледжі 16-17 листопада 2018 року проведено науково-практичний семінар інновацій в дошкільній освіті «Ідеї Ф. Фребеля і нова українська школа», на якому вперше в Луцьку презентовано дари Ф. Фребеля Рафалом Іскрою (Головою польського Фребелівського товариства) та Анною Турською (Директором Фребелівського центру розвитку в м. Любліні).

Навесні 2019 року викладачі кафедри в складі делегації Волинь-ОМЕП пройшли сертифіковане навчання в польському Фребелівському товаристві за програмою «Інноваційний аспект освіти». На базі Вищої школи економіки та інновацій в м. Любліні відбулися майстер-класи за участю теоретиків і практиків, які впроваджують педагогіку Фрідріха Фребеля в освітній простір Польщі. Практичну реалізацію ідей німецького педагога продемонстрували виховательки-фребельянки закладу дошкільної освіти інтегрованого типу №12 м. Любліна.

14 травня 2019 року в рамках Днів науки педагогами кафедри дошкільної освіти проведено майстер-клас «Дарунки Ф. Фребеля в сучасному освітньому просторі». Активними учасниками заходу були студенти 2-4-х курсів спеціальності 012 Дошкільна освіта, вихователі закладів дошкільної освіти м. Луцька, які ознайомилися з історико-філософськими концептами та педагогічною системою Ф. Фребеля. У практичній частині представлено інноваційний потенціал та необхідність застосування методики засновника першого дитячого садка.

Викладачі долучилися до роботи V Всепольської фребелівської конференції «Створення нової освітньої реальності», організованою польським Фребелівським товариством та центром підвищення кваліфікації педагогів імені Фрідріха Фребеля (4-5 жовтня 2019 року). Тематика конференції була реалізована у таких формах: практичні заняття



за системою Ф. Фребеля, панель обміну досвідом, доповіді, творчі майстерні. У контексті теми наукового заходу спікери обговорили важливі аспекти європейської освіти. Конференція вразила інтерактивними формами роботи, невимушеністю, сучасним підходом до організації.

Практичною складовою VII науково-практичної конференції «Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі» стала робота майстерні «Дари Ф. Фребеля», де презентовано дари німецького педагога (12 грудня 2019 року), продемонстровано можливості збагачення предметно-розвивального середовища сучасного закладу дошкільної освіти дидактичними матеріалами Ф. Фребеля.

Робота з впровадження ідей видатного вченого здійснюється на навчальних заняттях з дисциплін професійного спрямування. Студенти вивчають особливості педагогічної системи Ф. Фребеля та набувають практичного досвіду роботи з дарами.

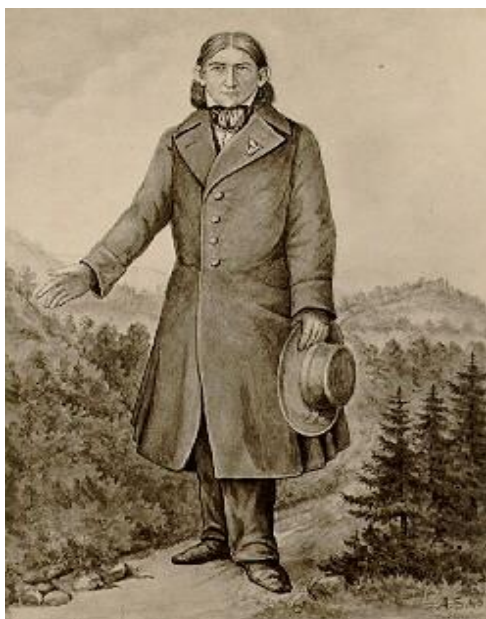
Результати науково-дослідницького пошуку викладачів викладено у посібнику «Інтегрування педагогічних ідей Ф. Фребеля : від класики до інновації. Методичні аспекти підготовки фахівців дошкільної освіти», в якому презентовано інноваційну цінність ідей педагога для формування сучасного вихователя – мислячого цілісно, продуктивно, критично, гуманно.

На нашу думку, представлений матеріал сприятиме якісній практичній реалізації компетентнісного підходу у вищій школі та розкриє можливості екстраполяції фребелівських ідей в освітній простір теорії і практики українського дошкілля.





## ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ ФРІДРІХА ФРЕБЕЛЯ : ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ТА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ



Фрідріх-Вільгельм Август народився 21 квітня 1782 року в невеличкому містечку Обервейсбасі (Німеччина). Він був шостою дитиною в сім'ї пастора.

Коли Фрідріху було шість місяців, померла його мати. Незабаром батько знову одружився. Мачуха ставилася до хлопчика дуже суворо й несправедливо – хлопчик ріс без батьківської турботи та ласки. Усе це позначилося на характері –

Фрідріх був замкнутим, непривітним [26, с. 133].

У десятирічному віці хлопчика забрав до себе дядько, який працював пастором у місті Ільме. Він дуже добре ставився до племінника й замінив йому батька.

Фрідріх закінчив муніципальну школу, але особливих здібностей не виявив. Він зробив спробу вивчитися на лісничого, але дуже скоро зрозумів, що ця професія його не цікавить. Певний час займався самоосвітою, читаючи літературу з різних галузей наукових знань. Пізніше у Ф. Фребеля виникло бажання здобути вищу освіту й він вступив до Йенського університету. Але через фінансові проблеми змушений був залишити навчання. Як свідчать джерела, Ф. Фребель навіть кілька тижнів провів у тюрмі за те, що не вніс кошти за прослухані лекції.

Доля привела Ф. Фребеля до Франкфурта, де він познайомився з директором школи Грунером, послідовником Й.-Г. Песталоцці. Грунер побачив у Ф. Фребеля його справжнє призначення й запропонував місце вчителя у своїй школі.





У перші канікули Ф. Фребель поїхав у Швейцарію до Й.-Г. Песталоцці. Після спілкування зі швейцарським педагогом Ф. Фребель захопився його ідеями й остаточно прийняв рішення стати педагогом. Повернувшись до школи Грунера, він досягнув значних успіхів у педагогічній справі. Але незабаром знову поїхав до Івердонського інституту, де три роки працював за методикою Й.-Г. Песталоцці [26, с. 134].



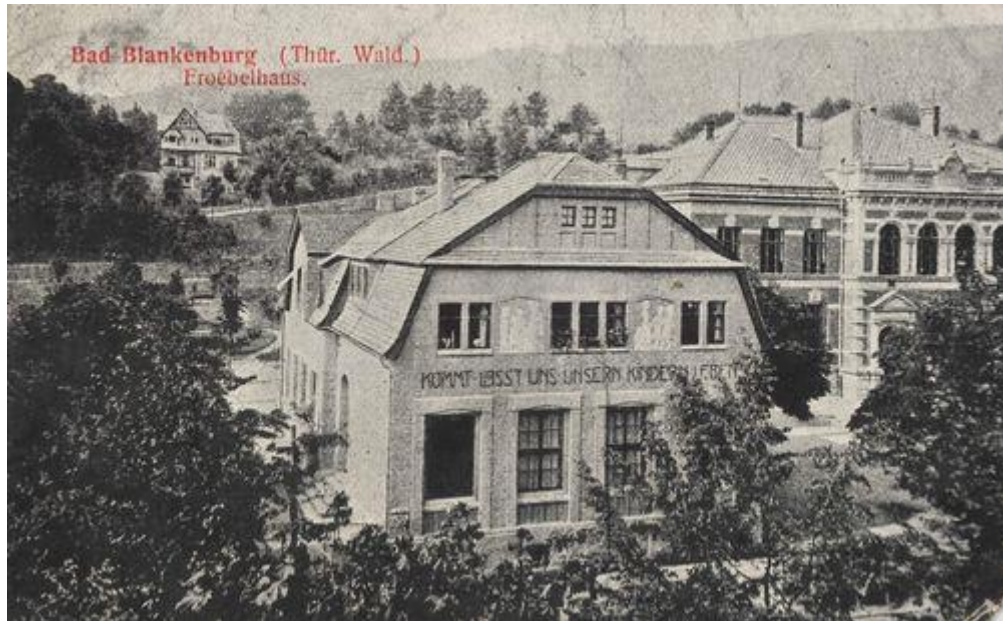
Повернувшись на батьківщину, Ф. Фребель вирішив продовжити університетську освіту. У 1811 році він склав іспити й був зарахований до університету м. Геттінгена, де вивчав природничі науки, мови та філософію. Згодом Ф. Фребель продовжив навчання у Берлінському університеті.

Після активізації визвольної боротьби німецького народу за незалежність своїх земель, окупованих наполеонівськими військами, Ф. Фребель пішов добровольцем до корпусу «Чорні мисливці».

У 1826 році Ф. Фребель оселився в селі Грейсхеймі, де відкрив навчальний заклад – «Універсальний німецький виховний інститут». Цей заклад налічував десяток учнів і розташовувався в селянській хаті. За своєю організацією та змістом освіти це була звичайна загальноосвітня школа.



Наступного року (1827) Ф. Фребель перевів свій навчальний заклад у сусіднє село Кельхау. Кількість учнів збільшилася до 60 осіб. Увесь навчальний процес здійснювався за методикою Й.-Г. Песталоцці. Водночас Ф. Фребель запроваджував і свої підходи [26, с. 135].



Власні педагогічні ідеї Ф. Фребель виклав у працях «До нашого німецького народу» (1817), «Виховання людини» (1826), брошурах.

Після активізації реакційних сил у Німеччині, які відкрито гнобили все нове й прогресивне, Ф. Фребель був змушений закрити свій навчальний заклад і переїхати до сусідньої Швейцарії. Уряд країни запропонував педагогу очолити сирітський притулок у м. Бургдорфі, засновником якого колись був Й.-Г. Песталоцці. У закладі виховувалися діти дошкільного та шкільного віку.



Саме під час роботи у притулку у Ф. Фребеля й виникла ідея відкрити виховний заклад для дітей дошкільного віку й апробувати свої ідеї.



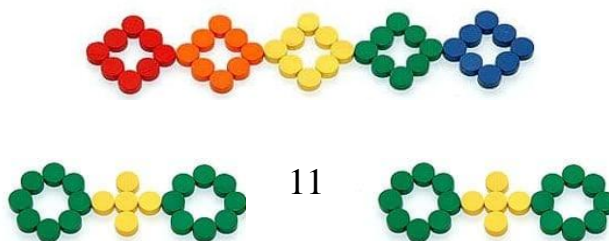
Повернувшись через п'ять років у Тюрінгію, педагог заснував у місті Бланкенбурзі (1837) виховний заклад для дітей дошкільного віку, який пізніше він назве «дитячий садок».

З метою популяризації своїх ідей, досвіду роботи Ф. Фребель у 1838–1840 рр. видавав газету «Недільний аркуш», у якій друкувалися статті педагога та статті його співробітників. Газета виходила під гаслом «Будемо жити для наших дітей». У 1843 р. він опублікував «Материнські та пестливі пісні», а в 1844 році – «Сто пісень до ігор із м'ячем». У 1851 році педагог видав щотижневик «Журнал ідей Фрідріха Фребеля, його спроб упровадження ідеї розвивально-виховного навчання з метою всебічної єдності життя». З цих видань, уже після смерті Ф. Фребеля, його послідовниками була складена книга «Педагогіка дитячого садка», більш відома як «Дитячий садок» [26, с. 136].

Дитячий садок у Бланкенбурзі проіснував 7 років і був закритий через брак коштів на його утримання. Ф. Фребель здійснював підготовку «дитячих садівниць» – вихователів для дитячих садків. У 1850 році у м. Марієнталі педагог відкрив ще один дитячий садок, який проіснував кілька місяців. У 1851 році німецький уряд заборонив діяльність дитячих садків. Причина тому досить надумана – влада звинуватила дошкільні заклади в атеїзмі та шкідливому впливі на дітей.



21 червня 1852 року, за два місяці до свого 70-річчя, Ф. Фребель помер. Поховано педагога на цвинтарі недалеко від м. Марієнталя. На його могилі викарбувано надмогильний напис: «Прийдіть, будемо жити для наших дітей» [26, с. 137].



## ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНЄ ОСМИСЛЕННЯ ПЕДАГОГІКИ Ф. ФРЕБЕЛЯ В КОНТИНУУМІ УКРАЇНСЬКОГО ДОШКІЛЛЯ

Сучасна українська дошкільна освіта є оригінальною соціокультурною системою. Вона творить свою власну модель розвитку, водночас, будучи складовою освітніх стратегій в цілому. Дошкільна освіта гостро реагує на виклики часу – глобалізаційні, суспільно-політичні, економічні, духовно-онтологічні. Оригінальність дошкільної освіти характеризується її відкритістю, динамічністю, новаційністю, вона змінюється разом із соціокультурною реальністю, макро- та мікросвітом. З іншого боку, дошкільня – це жорстка система захисту, збереження і примноження українських традицій, цінностей – державних, сімейних і людських. Як соціальна інституція дошкільня найбільш вкорінене в ендотимні основи буття сім'ї – найпершої і найголовнішої ланки розвитку особистості. Саме сім'я – є первинним топосом існування майбутньої людини, а дошкільня як освітній портал держави дбає про цілісність процесів, які відбуваються в універсумі даної триєдності.

Серед різноманітних інноваційних концепцій і підходів, які поширені в сучасній освітній практиці дошкільня, найбільш виразною і цілісною, на нашу думку, є педагогіка Фрідріха Фребеля – знаменитого німецького просвітителя, засновника першого дитячого садка в Європі. Незважаючи на те, що між нашими епохами відстань, довжиною в дві сотні років, Ф. Фребель – педагог сучасний, новітній, за його методикою цікаво та ефективно працювати з дітьми, сім'єю, зі студентами-дошкільниками – майбутніми вихователями. Його педагогічна система не втратила своєї значущості, а навпаки, осмислюється по-новому в нових соціокультурних умовах. Принципи гуманоцентризму, природовідповідності, самопізнання і саморозвитку, розвитку творчого



начала, запропоновані Ф. Фребелем, лежать в основі неокласичної парадигми, яка націлена на формування ноосферної особистості в духовних вимірах сфери розуму як єдності науки, культури і освіти.

Відродження методики і технології Ф. Фребеля, його педагогічної спадщини досить активно відбувається в останнє десятиріччя в європейському освітньому просторі. Певні здобутки є у наших польських колег, викладачів Вищої школи економіки та інновацій в місті Любліні, їх досвід поціновується і пропагується на теренах Євросоюзу. Український освітній простір дошкілля потребує наукового осмислення концепції Ф. Фребеля і його практичної реалізації в закладах дошкільної освіти. Певні напрацювання в цьому плані зроблені кафедрою дошкільної та початкової освіти Херсонського педагогічного університету, кафедрою дошкільної освіти Луцького педагогічного коледжу. Проте, ці перші кроки потребують як державної, так і муніципальної підтримки. Успіх даної справи залежатиме від глибокого осмислення і визнання ефективності даної методики.

Зазначимо, що основою філософсько-освітніх рефлексій Ф. Фребеля є ідея Людини та проблема її існування в універсумі дитинства. Це висвітлено в основоположній праці педагога «Виховання людини». Вона розкриває природу і сутність людини як в ціннісно-смисловому самовираженні особистості, так і в пошуках самоідентифікації власного «Я»; як в її соціалізації, так і в духовно-моральному самовизначенні; як у діалектиці вітального, так і в метафізиці космогонії духу феномену дитинства. Дана праця є фундаментальною у спадщині Ф. Фребеля. Проблему дитини педагог розкриває через філософію буття, діалектику творчості тих, хто виховує. Ф. Фребель вважає, що в професійній діяльності справжнього педагога мають переслідуватись зразу дві мети, які враховують діалектику дії та вчинку. Вихователі і вчителі повинні «бути такими, що віддають і приймають, об'єднують і розподіляють, дають вказівки і поступливо тримають в полі зору, є активними і пасивними,



можуть визначати і звільняти, бути міцними і рухливими» [29, с. 192]. Як бачимо, ідея мобільності праці педагога в єдності особистісних якостей, педагогічних методів і технологій вже тоді становила одну із основних його якостей. Вміння «узагальнювати одиничне і особливе, а узагальнене робити одиничним і особливим, одне і друге знаходити у дійсності» передбачає розвиток особливого виду мислення – філософського, яке вимагає глибокого аналізу і самоаналізу педагогічної діяльності, тому антропософію Ф. Фребеля досить важко означити тільки як педагогічну.

У погляді на дитину Ф. Фребель стоїть на позиції гуманоцентризму і дитиноцентризму, адже з перших днів свого життя вона має бути побачена і визнана у всіх вимірах людського існування – в родині, садку, суспільстві. А батьки, які є першими вихователями своїх дітей, повинні усвідомлювати «відповідальність перед Богом, дитиною і людством» [29, с. 192]. Тому, осмислюючи ідеї Ф. Фребеля, варто наголосити, що саме *в дитині і через дитину* він розгледів і вивчав феномен цілісності буття, цінності усього живого і суцього. Адже педагог спрямовує рефлексію батьків та педагогів таким чином, щоб навчитися «в дитині бачити людину, тобто ціле» [29, с. 194]. Звідси – зазначимо, що Ф. Фребель пропонує концептуальну освітню формулу: «в дитинстві нехай бачать одразу і дитинство людства і людину, нехай, таким чином, і в дитині бачать всю майбутню діяльність людини. Звідси слідує, що людина для того, щоб досконало розвинути себе як людину і в собі людство, вже в дитинстві повинна розглядатись в сукупності земних відносин як цілісна одиниця» [29, с. 194]. Тому філософія дитинства і філософія дитини є дещо більше, ніж сума всього, що об'єднується в дані поняття. Такий підхід підтверджується і концепцією «трисонячної єдності» Г. Сковороди, де є можливим та обґрунтованим цілісне осягнення явищ буття, світу, природи і людини (Кавалерова Н., Іванова Н.).

Фребелівська теза про те, що лише в дитинстві людина стоїть найближче до своєї сутності і саме тоді усі сили її душі перебувають у



розквіті, а пізніше життя їх знищує, навела нас на думку, що час буття дитини біля своєї сутності з кожним прожитим роком віддаляє її від власного «Я», особливо в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Цінність філософсько-освітньої концепції Ф. Фребеля в тому, що в контексті космогонії буття Людини німецький педагог прослідковує екзистенційну присутність темпоральності дитинства. На нашу думку, час дитинства – це «нульвимірна мить» (А. Бичко, І. Бичко), яка «стиснута» в її теперішності, проте має потенціальну можливість активуватись в сфері «замежового» реального минулого, майбутнього чи можливого. Ф. Фребель наголошує на дотриманні *універсального принципу цілісної гармонії* у вихованні майбутньої людини, коли «батьки повинні доглядати дитину і охороняти її в необхідній цілісній гармонії, в ясному співвідношенні і в живому зв'язку з теперішнім, минулим і майбутнім людського розвитку, і таким чином здійснити зв'язок, узгодженість та гармонію освіти, виховання дитини із сучасними, минулими і майбутніми вимогами роду людського» [29, с. 192]. Дана теза співзвучна із сучасними підходами в сфері освіти, яка, будучи найбільш технологічною, недостатньо виконує інтегративну функцію, завдання прогностичного, культуротворчого і менталітетотворюючого призначення, залишається збоку від найгострішої проблеми – світоглядного синтезу Знання і Віри.

Поряд із проблемою *цілісної гармонії* у вихованні дитини Ф. Фребель піднімає проблему *«життєвої рівноваги»* як однієї із життєвих *цінностей*. Вона дається дитині з перших літ життя, але як *мистецтво жити*: «при всіляких нових положеннях, перепонах і перешкодах твердо триматись на своїй позиції та зберігати рівновагу на своєму життєвому шляху» [29, с. 192]. Формування життєвої рівноваги відбувається поетапно, поступово. Дитина заявляє світу про власне існування з перших днів інстинктивно, проте дуже явно: через *феномен «сили»*. А самосвідомість дитини, людини зароджується, як вважає Ф. Фребель, в «крайніх кінцевих пунктах», які наближають дитину до соціуму і віддаляють її від власної суті. Звідси,



саме на цих граничних межах, починається і соціокультурне осягнення світопростору буття дитиною.

Ф. Фребель вважав, що не можна розглядати розвиток і освіту дитини як щось застигле і завершене – кожне наступне покоління і кожна людина проходить всю сукупність попереднього розвитку і освіти роду людського, інакше людина «не розуміла б ні предків, ні сучасників, до того ж не мертвим шляхом наслідування, копіювання, а живим способом самодіяльного і свобідного розвитку і освіти» [29, с.192]. Освіта і виховання в ідеалі мають формувати не представника стану, не працівника і навіть не громадянина, а бути повністю спрямованими на розкриття безмежних можливостей та індивідуальності дитини, самоцінну і неповторну людську особистість.

Вважаємо, що український освітній простір спроможний розкрити філософсько-освітні, науково-практичні та ціннісно-особистісні можливості педагогічної концепції Фрідріха Фребеля, оновлюючи зміст і форми ефективної і творчої співпраці європейської та національної дошкільної освіти.







## ПЕДАГОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ ФРІДРІХА ФРЕБЕЛЯ

Особистісно-орієнтована педагогіка ХХІ століття потребує переосмислення і творчого використання педагогічної спадщини різних історичних епох. Ми вивчаємо історію розвитку педагогічної думки через призму сприйняття життя і творчої діяльності видатних педагогів минулого, адже їх громадсько-педагогічна діяльність дає сучасним педагогам чіткий світоглядний орієнтир щодо виховання підростаючого покоління.

Для теорії та практики дошкільної освіти значущими є педагогічні погляди Фрідріха Фребеля. Видатні діячі дошкільного виховання (С. Русова, Н. Лубенець, К. Ушинський, О. Усова та ін.) вивчали та аналізували педагогічну систему вченого, рекомендували використовувати його ідеї з урахуванням особливостей національного виховання та соціокультурних умов.



Серед характерних складових педагогічної системи Ф. Фребеля виділяємо: обґрунтування засобів і методів виховання дітей дошкільного віку; розробка теорії гри та створення практичних посібників для дитячих ігор; організація закладу для виховання дітей.

Теоретичні засади педагогіки Ф. Фребеля будуються на визнанні провідної ролі виховання, його освітніх можливостей у розвитку дитини. Метою виховання педагог вважав розвиток природних здібностей дитини. Він наголошував, що виховання повинно керувати «саморозкриттям дитини», але, на думку вченого, саморозкриття неможливе без зовнішніх впливів, тому необхідні різноманітні засоби виховання й види діяльності, що і забезпечать розвиток здібностей, задатків та інтересів дитини [2, с. 6].



Основне завдання виховання – не зіпсувати вродженої позитивної природи дитини, яка має потребу в діяльності, у процесі якої відбувається чуттєве сприйняття навколишнього світу.

Для Ф. Фребеля у вихованні було важливим, щоб три основні елементи існування дитини – *творчість, почуття і думка* – складали щось єдине, неподільне, щоб дитина проявляла дію, відчуття і мислення одночасно. У своїй методиці він постійно підкреслює єднання між розумом і почуттям.



Вчений визначив такі періоди розвитку: раннє дитинство (2-3 роки); дошкільний вік (3-7 років); раннє шкільне дитинство (7-10 років); систематичне шкільне навчання (від 10 років і більше). Зазначена вікова періодизація відповідає даним сучасної науки [2, с. 6].

У 1837 р. у Бланкенбурзі Ф. Фребель відкрив «заклад для ігор та занять дітей молодшого віку», який поклав початок новому типу виховних закладів для дітей дошкільного віку. У 1840 р. педагог дав йому назву «дитячий садок», у якій закладено два значення: з одного боку, діти перебувають переважно під безпосереднім впливом природи, з іншого, педагоги піклуються про дітей подібно до того, як садівник дбає про рослини саду, надаючи їм усе необхідне для розвитку, усуваючи шкідливі впливи [1, с. 22].

Зміст діяльності дитини у дитячому садку, на думку педагога, передбачає засвоєння знань дітьми, завдяки яким укріплюється їх тіло, вправляються почуття, розвивається розум; ознайомлення з природою і людським світом, здійснення морального, трудового, естетичного виховання.



Педагог вважав, що у дошкільному віці для розвитку дитини недостатньо тільки домашнього виховання. За Ф. Фребелем діти в ранньому віці повинні отримувати досвід та вчитися досліджувати навколишній світ у колективі своїх однолітків.



Ф. Фребель розробив організаційні засади функціонування дитячого садка, запропонував різноманітні види дитячої діяльності. Особливу роль він відводив грі, вважаючи її найбільш відповідною природі дитини діяльністю.

Значне місце в освітньому процесі дитячого садка надавав малюванню, ліпленню, конструюванню, прогулянкам в природу, елементарній трудовій діяльності на квітнику і городі, рухливим іграм, виконанню пісень.

Учений підкреслював значення розповіді та бесід, але не включив до своєї програми навчання дітей читанню, письму, рахунку. Педагог розробив серію дидактичних матеріалів під назвою «Шість дарів для дитячих ігор» [26, с. 112].

Одним із найважливіших аспектів, пов'язаних з організацією роботи дитячого садка, Ф. Фребель вважав здійснення фахової підготовки педагогів. У 1842 році він організував підготовку вихователів для дитячих садків – «садівниць», в цій назві яскраво виділялась його любов до дітей, заклик до педагогів допомагати дитині рости та розвиватися.



Він визначив вимоги до особистості вихователя: повага до особистості дитини, бережливе ставлення до зростаючої дитячої душі, щира турбота про її фізичний, психічний, розумовий розвиток, ґрунтовна дидактико-методична підготовка, добре знання вікових особливостей дітей, врахування їх індивідуальних проявів. Особливу увагу Ф. Фребель надавав здатності педагога тонко відчувати та своєчасно реагувати на рухи душі дитини, допомагаючи розкрити індивідуальні особливості [21с. 23].

Отже, Ф. Фребель розробив цілісну теорію та методику дошкільного виховання, яка ґрунтувалася на його власному педагогічному досвіді, була безпосередньо ним апробованою. Погляди педагога щодо розвивального характеру виховання, врахування індивідуальних особливостей дитини, виховних можливостей дитячих ігор, а також розроблена система занять з дарами актуальні та потребують впровадження в практику роботи сучасних закладів дошкільної освіти.



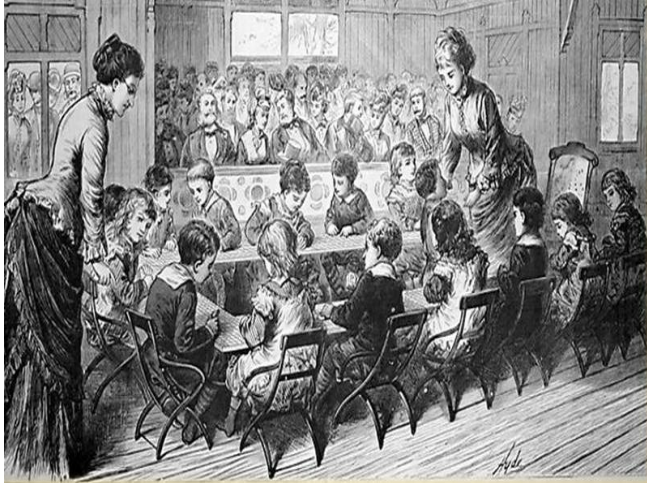


## ТЕОРІЯ ГРИ Ф. ФРЕБЕЛЯ

У власній системі виховання дітей Ф. Фребель значну увагу приділяв ігровій діяльності. У грі, на думку педагога, дитина розвивається фізично, розумово, духовно. Граючи, дитина розвивається, але одночасно гра є вищим ступенем розвитку дитини. Вона виступає засобом та формою виховання. Прагнення грати у дитини тісно пов'язане з інстинктом діяльності. Саме вільна, самостійна діяльність з предметами викликає гру. Пропонуючи свої перші дари, Ф. Фребель вважав, що не кожна іграшка викликає потребу грати, а тільки така, яка містить в собі здатність зображувати безліч предметів, дає можливість фантазувати. Вибираючи іграшки для дітей, необхідно їх оцінювати саме з позиції – чи здатні вони викликати дитячу гру. Якщо дитина розвивається правильно, то все навколо неї оживає. У грі дитина одухотворює неживі предмети, говорить і діє за них, виконує певні ролі. Важливі не стільки зовнішні дії дитини під час гри, скільки те, що відбувається всередині, в її психіці.

Педагог вважав, що дорослий може ненав'язливо включитися в самостійно організовану дитячу гру, об'єднуючи предмети сюжетом, наповнюючи гру пізнавальним і моральним змістом. Найбільший виховний потенціал, на думку Ф. Фребеля, має *вільна гра*. Викликати її покликана мати, яка поступово створює умови для прояву найменших самостійних дій у немовляти, наприклад, під час дій з м'ячем. Самостійна гра – запорука самостійної особистості, «ігри – основа майбутнього життя, тому що в них розвивається і проявляється вся людина в своїх задатках, в своєму внутрішньому почутті», «гра для людини взагалі і особливо для дитини є відображенням її власного внутрішнього і зовнішнього світу».





Ігри дітей, їх самостійна діяльність, підкреслював Ф. Фребель, є проявом інстинктивного потягу до рухів і дій, до самовиявлення внутрішніх станів. Завдання вихователя – розпізнати ці внутрішні потяги і знайти зовнішні об’єкти-стимули, у які вони будуть втілюватися. У іграх, залежно від засобів ігрової діяльності, вправляється тіло дитини, зір і дотикова чутливість, рухи стають спритнішими, розвиваються сприймання, мислення, уява, мовлення.

Ф. Фребель зазначав, що для гри дитині необхідний партнер: спочатку це найближча людина, але до трьох років у дитини виразно проявляється потреба в спілкуванні з однолітками. І тоді від індивідуальних ігор необхідно перейти до спільних, в яких дитина, яка усвідомила своє «я», може відчувати себе як частину дитячої спільноти. Таким чином, водночас гра сприяє розкриттю індивідуальності дитини і її соціалізації. На думку, Ф. Фребеля, дитина, яке грається самостійно, спокійно, наполегливо, навіть до тілесного стомлення, неодмінно стане також спокійною, наполегливою.

Педагог визначив структурні компоненти дитячої гри: сюжет, ігрові дії, ігрові засоби, ролі, правила. У іграх за задумом дитини дорослий може брати активну участь у грі, наприклад він пропонує: «Давайте грати в подорож».

Ф. Фребель виділив такі види



дитячих ігор: рухливі, пізнавальні, самостійні. Він вважав, що гра – це інстинктивна діяльність, у ній проявляються єство дитини, її природні здатності.

Важливу роль педагог надавав дитячим рухливим іграм. Перша іграшка дітей, на думку Ф. Фребеля, – це м'яч, який символізує цілісність світу. Саме тому у рухливих іграх, запропонованих педагогом, м'яч використовується як основний елемент. Метою ігор-мандрівок, ігор-пісень, хороводних ігор є не лише вправляння в рухових діях, а й виховання моральних якостей, формування навичок спілкування, вміння розв'язувати пізнавальні завдання [2, с. 6].

Таким чином, Ф. Фребель фактично обґрунтував *гру як провідний вид діяльності* дітей дошкільного віку, акцентуючи на її значенні в період дитинства. Він висловлював думку про те, що для дитини гра – це серйозна діяльність, яка поєднує в собі рух, радість, забезпечує задоволення її особистих потреб.

Виходячи з власного розуміння ігрової діяльності, її ролі в розвитку дитини, педагог розробив серію дидактичних матеріалів під назвою «Шість дарів для дитячих ігор». Вони спрямовувалися не лише на сенсорний та моторний розвиток дитини, а й на її всебічний розвиток, мали на меті розвивати творчі сили дитини. Мета дарів – дати дітям змогу вправлятися у визначенні так званих форм життя, краси, пізнання.

Перевагою матеріалів Ф. Фребеля є те, що всі деталі (кубики, призми, цеглинки) дуже прості. У той же час вони дають дитині можливість зводити досить різноманітні споруди. У дарах Ф. Фребеля зібрана мінімальна кількість геометричних тіл, необхідних для дитячих споруд. Цінність дидактичного матеріалу педагога полягає в тому, що він сприяє розвитку творчості дітей.

Дидактичні матеріали Ф. Фребеля ускладнюються у відповідній послідовності. Основний методичний принцип, що лежить в основі



більшої частини дарів Ф. Фребеля – принцип переходу від цілого до частин і знову до цілого [26, с. 140].

На думку вченого, дари допоможуть дітям опанувати мислительними операціями: аналіз, зіставлення, порівняння, узагальнення. Ігрові дії з предметами стимулюють психічний розвиток дитини (увагу, пам'ять, уяву), розвивають творчість, вольові якості та ін.







## ІСТОРІОГРАФІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ФРІДРІХА ФРЕБЕЛЯ

Педагогічна система Ф. Фребеля не завжди позитивно оцінювалася педагогами різних країн Європи, вони визначали окремі негативні її аспекти: надмірне захоплення систематизацією занять дітей дошкільного віку, що пригнічує їх свободу в освітньому процесі; занадто регламентована методика роботи з дітьми.

Ф. Фребель представив свою педагогічну систему в досить складному викладі, який був багатьом незрозумілим. Його послідовники залишали поза увагою теорію й використовували лише практичні розробки різноманітних занять, ігор.

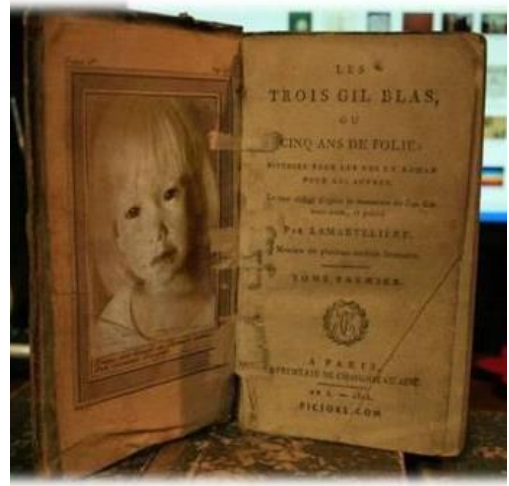


Ефект був прямо протилежним тому, до чого прагнув Ф. Фребель. У дитячих садках, які носили його ім'я, спостерігався формалізм, жорстка регламентованість, сувора дисципліна [26, с. 114].

Проте, педагогіка Ф. Фребеля позитивно прийнята як новаторська представниками педагогічної громадськості майже всіх країн Європи, США, Японії. Так, у 1911 р. в Америці у так званій паломницькій поїздки на батьківщину видатного німецького педагога взяло участь 500 осіб. Зауважимо, Ф. Фребель користувався в Америці більшою популярністю та визнанням, ніж у себе на батьківщині [26, с. 127].



Американцям вдалося дійти до першооснов системи педагога, зрозуміти його істинні замисли: врахування вікових особливостей і природних потреб дітей дошкільного віку, сприяння їх розвитку за допомогою найбільш притаманних цьому віку видів діяльності, забезпечення їм максимальної свободи, активності. І саме американці розпочали сміливі експерименти з модернізації дитячого садка, його перетворення відповідно до реалій і вимог часу [26, с. 128].

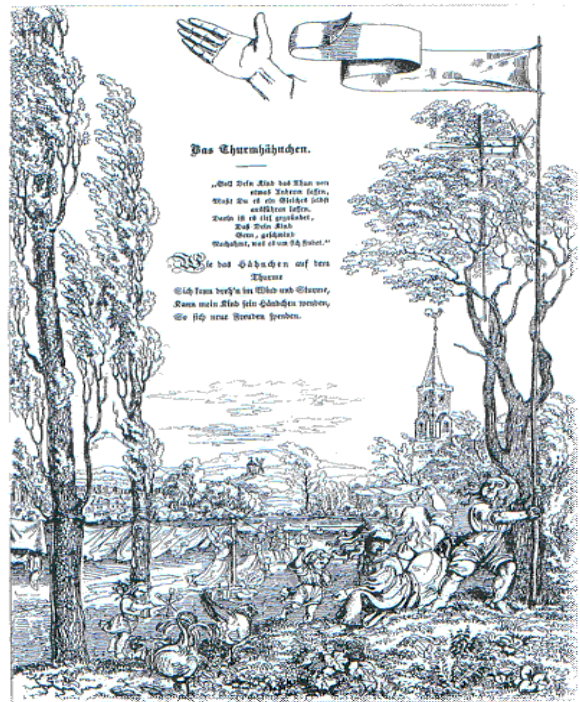


Критичний аналіз педагогічної системи Ф. Фребеля та можливостей її використання здійснив К. Ушинський у своїй праці «Людина як предмет виховання», зауваживши надмірну систематизацію ігор та занять, недостатню самостійність дітей, складний характер дидактичного матеріалу. Великою заслугою педагога він вважав акцентування уваги на дитячій грі, побудові педагогічного процесу на її засадах. На думку К. Ушинського, ігри дітей та дидактичні матеріали мають бути пристосовані до їх національних умов життя [2, с. 7].

У Києві створення дошкільних закладів широко пропагувало Товариство народних дитячих садків, яке вважало, що зміст виховної роботи в них повинен бути зорієнтований на педагогічні рекомендації Ф. Фребеля. У 1907 році відкрито Фребелівський педагогічний інститут, який був найбільшим навчальним закладом з підготовки фахівців для дитячих садків. Під час навчання учениці вивчали такі навчальні дисципліни: «Теорія Фребелівської системи», «Практичні заняття з дітьми за Фребелівською системою» та ін. [26, с. 185].



Вітчизняні діячі дошкільного виховання вивчали педагогічні ідеї Ф. Фребеля, практично втілюючи їх в народних дитячих садках на теренах України. Так, Н. Лубенець – голова Київського товариства народних дитячих садків, редактор журналу «Дошкільне виховання» присвятила порівняльному аналізу систем Фрідріха Фребеля та Марії Монтессорі працю «Фребель і Монтессорі» (1914). Вона зазначала,



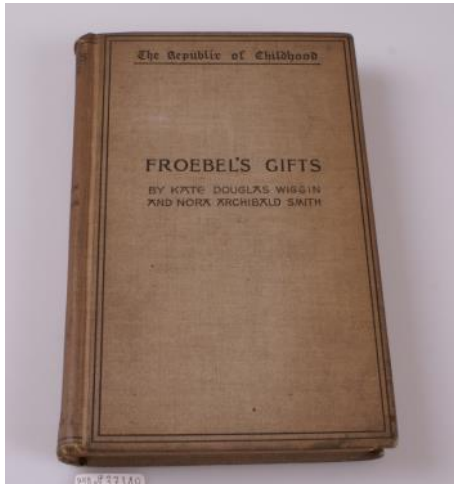
що ніхто з педагогів, окрім вченого, не віддав стільки часу, праці й уваги періоду дитинства. Вона вважала досконалим все пропоноване Ф. Фребелем для роботи з дітьми і радила якомога швидше використовувати в українських дитячих садках. Водночас авторка підкреслювала необхідність творчого підходу до обох систем, оскільки вони «не виключають, а доповнюють одна одну» [2, с. 7].

С. Русова підкреслювала, що Ф. Фребель вважає дитину істотою Божою, людською, дитиною природи, а отже, духовною, соціальною, біологічною особистістю. Саме це визначає цілі та принципи виховання: «виховання повинно провадитись відповідно природному розвитку дитини» [2, с. 7]. Підтримуючи основні положення фребелівської системи, відповідно до якої «дитина є діяльна, творча істота», вона стверджувала, що справу виховання необхідно поставити якнайближче до природних потреб дитини, враховуючи тісний взаємозв'язок зі світоглядом того народу, із психологією тієї нації, з яких походить дитина [26, с. 241].

У праці «Навчання в дитячому садку» О. Усова зазначала, що Ф. Фребель вперше розкрив основи дидактики не тільки в загальних положеннях, а й запропонував зміст, форми та методи навчання.



Розробляючи власні підходи до вирішення проблеми навчання дітей дошкільного віку, вона брала за основу педагогічні ідеї Ф. Фребеля стосовно системи занять, використання дидактичних ігор [18, с. 459].



На думку В. Розіна, Ф. Фребель був одним з педагогів, який керувався положенням про те, що немає нічого кращого, ніж хороша теорія. Науковець розкриває фребелівські механізми розумового розвитку дитини, функції мови і математики, звертає увагу на лінії ускладнення геометричних форм, розвиток

геометричної мови [18, с. 459].

М. Шабаєва у посібнику «Історія педагогіки» звертає увагу на особливості роботи дитячого садка Ф. Фребеля. Вона зазначає, що педагог передбачав взаємодію дитячого садка з родиною, але разом з тим заклад освіти ні в якому разі не повинен замінити виховання в родині [18, с. 460].



У посібнику «Дошкільна і початкова освіта за кордоном: історія і сучасність» Л. Парамонова виділяє три основних блоки у педагогічній системі Ф. Фребеля: 1) механізм розумового розвитку дитини, розвитку свідомості і мислення, у якому виділено чотири компоненти (почуття; пізнавальна і практична діяльність з предметами; мова; математика); 2) етапи, цілі й способи розумового розвитку дитини; 3) дидактичний матеріал, з яким повинна працювати дитина (дари Ф. Фребеля) [18, с. 460].

Дослідниця З. Борисова у своїх працях, розкриває теоретичні засади педагогіки Ф. Фребеля, особливу увагу акцентує на виховних можливостях ігор та дарів, аналізує погляди вітчизняних діячів дошкільного виховання щодо педагогічної системи Ф. Фребеля [2, с. 5].



Таким чином, сучасні дослідження свідчать, що основні ідеї Ф. Фребеля про розвивальний характер виховання, гуманне ставлення до дітей, врахування індивідуальних особливостей дітей, демократичний характер виховного впливу значною мірою збігаються з принципами, якими керуються сучасна теорія та практика дошкільної освіти (індивідуалізації, гуманізації, демократизації). Проте, педагогічній системі Ф. Фребеля не приділяється належна увага, хоча окремі її елементи використовуються у закладах дошкільної освіти. Водночас, ми з'ясували, що у сучасній історіографії недостатньо праць, в т.ч. узагальнюючого характеру про педагогічну систему Ф. Фребеля, дитячу гру, розвиток творчості і самостійної діяльності дитини, використання дидактичного матеріалу.





## ДАРИ Ф. ФРЕБЕЛЯ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИВАЛЬНОГО ПРЕДМЕТНОГО СЕРЕДОВИЩА ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Ф. Фребель особливу увагу надавав забезпеченню своєї педагогічної системи практичними посібниками і вперше в історії дошкільної педагогіки розробив дидактичний матеріал для дітей – шість дарів для ігор.

Педагог наголошував на тому, що потрібно передбачити ті предмети, з якими дитина буде взаємодіяти в процесі розвитку, тобто створити необхідне предметне середовище. Вовняні кульки, дерев'яні блоки у формі кубиків, циліндрів, призм, куль, на думку автора, сприяють задоволенню потреб дитини даного віку та виступають важливим освітнім засобом.

Ф. Фребель детально описав створений ігровий матеріал та назвав його «дарами». Він розмістив їх у дерев'яних коробках з висувними кришками. Кожна коробка мала певний номер (від 1 до 6).

Згодом кількість дидактичного матеріалу варіювалася, проте перших шість дарів залишилися незмінним класичним варіантом дидактичної системи Ф. Фребеля і сьогодні входять до складу основного базового набору.

Розширений набір «Дари Ф. Фребеля» нараховує 11 дарів. Він доповнений різнокольоровими паличками та кружечками, цифрами тощо, виготовленими як з традиційного матеріалу – дерева та тканини, так і з сучасного матеріалу – фанери вищого гатунку та пластику. Крім шести перших дарів, що абсолютно відповідають першоджерелу, до набору входять і інші: 1.1, 1.2, 5В, 5Р, 7, 8, 9, 10. Традиційно всі дидактичні матеріали складаються у дерев'яні коробки з висувними кришками.

В. Маркова, С. Аверін в своєму посібнику «Освітній модуль «Дидактична система Фрідріха Фребеля» замінюють термін «дар» на «набір», вважаючи останній термін більш сучасним. Зауважимо, що



виробники в переліку складових «Дарів Ф. Фребеля» вказують не дари, а набори, одночасно зберігаючи нумерацію перших шести дарів у відповідності до систематизації автора.

У дидактичний матеріал Ф. Фребель вкладав певний філософський сенс, а сама ідея дарів овіяна деякою містичною символікою. Педагог вважав, що через вивчення дарів необхідно підвести дитину до розуміння єдності та різноманіття світу, до його основи – Божественного начала. Через філософський символізм автора його педагогічна система зазнала певної корекції за свою 200-річну історію. Так, дослідники В. Маркова, С. Аверін вбачають в дарах Ф. Фребеля лише дидактичний матеріал (в певній мірі прообраз ігрових будівельних матеріалів), який, в першу чергу, впливає на інтелектуальний розвиток дітей і не вважають набір символом чи засобом пізнання загальних законів Всесвіту. Натомість, польські педагоги широко використовують дари Ф. Фребеля як засіб впливу на всебічний розвиток особистості дитини.

На нашу думку, окремі аспекти педагогічної системи Ф. Фребеля можуть гармонійно вписатися в українську систему дошкільної освіти і збагатити її, а розроблений автором дидактичний матеріал може успішно застосовуватися в сучасних закладах дошкільної освіти, оскільки дари – це і дидактичний посібник, і будівельний матеріал, і іграшка для дитини. Вміле застосування педагогічних ідей вченого в освітній роботі дає можливість розкрити дитині дошкільного віку символічне значення окремих геометричних фігур та пізнати деякі закони філософії.

Вважаємо за доцільне наголосити на перевагах використання дидактичного набору «Дари Ф. Фребеля» в освітньому процесі закладу дошкільної освіти:

- набір можна використовувати як іграшки для різних видів ігор дітей;
- дари – будівельний матеріал для конструктивно-будівельних ігор, під час яких діти навчаються зводити споруди та створювати орнаментальні композиції;



- дари Ф. Фребеля – це дидактичний посібник для логіко-математичного розвитку дітей;
- ігровий набір доцільно використовувати в ранкові години для формування позитивних взаємин в колективі;
- ігри та вправи з дарами, що супроводжуються декламацією коротких рим, співом пісень, рухом та роботою з текстом сприяють розвитку мовлення дітей;
- дари використовуються для збагачення знань дітей про довкілля;
- дари – це ефективний матеріал для підготовки дітей до навчання в школі;
- дидактичний матеріал Ф. Фребеля можна використовувати у корекційно-розвивальній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

### **Набір «Текстильні м'ячки» (дар 1) (для дітей віком від шести місяців)**

Перший дар – це дванадцять різнокольорових текстильних м'яких м'ячків основних кольорів (червоний, жовтий, зелений, синій) та похідних (помаранчевий, фіолетовий). Шість із них мають мотузки, шість – без мотузок. Кожен м'ячик повинен бути такого розміру, щоб дитина могла охопити його рукою. Всі м'ячі знаходяться у дерев'яній коробці з висувною кришкою.

Ф. Фребель вважав, що першою іграшкою для дітей є м'яч. Причину надзвичайної привабливості м'яча він пояснив по-філософськи: «дитина з раннього віку (хоч і не зовсім свідомо для самої себе) відчуває себе чимось цілісним». Вона через кожен предмет і за допомогою предмета прагне побачити дещо ціле, охопити ціле, діяти з ним.

З шестимісячного віку педагог пропонував давати дитині м'який і легкий м'яч, виготовлений з текстильного матеріалу, який усією своєю сукупністю якостей задовольняє тактильні, пізнавальні, та рухові потреби дітей.



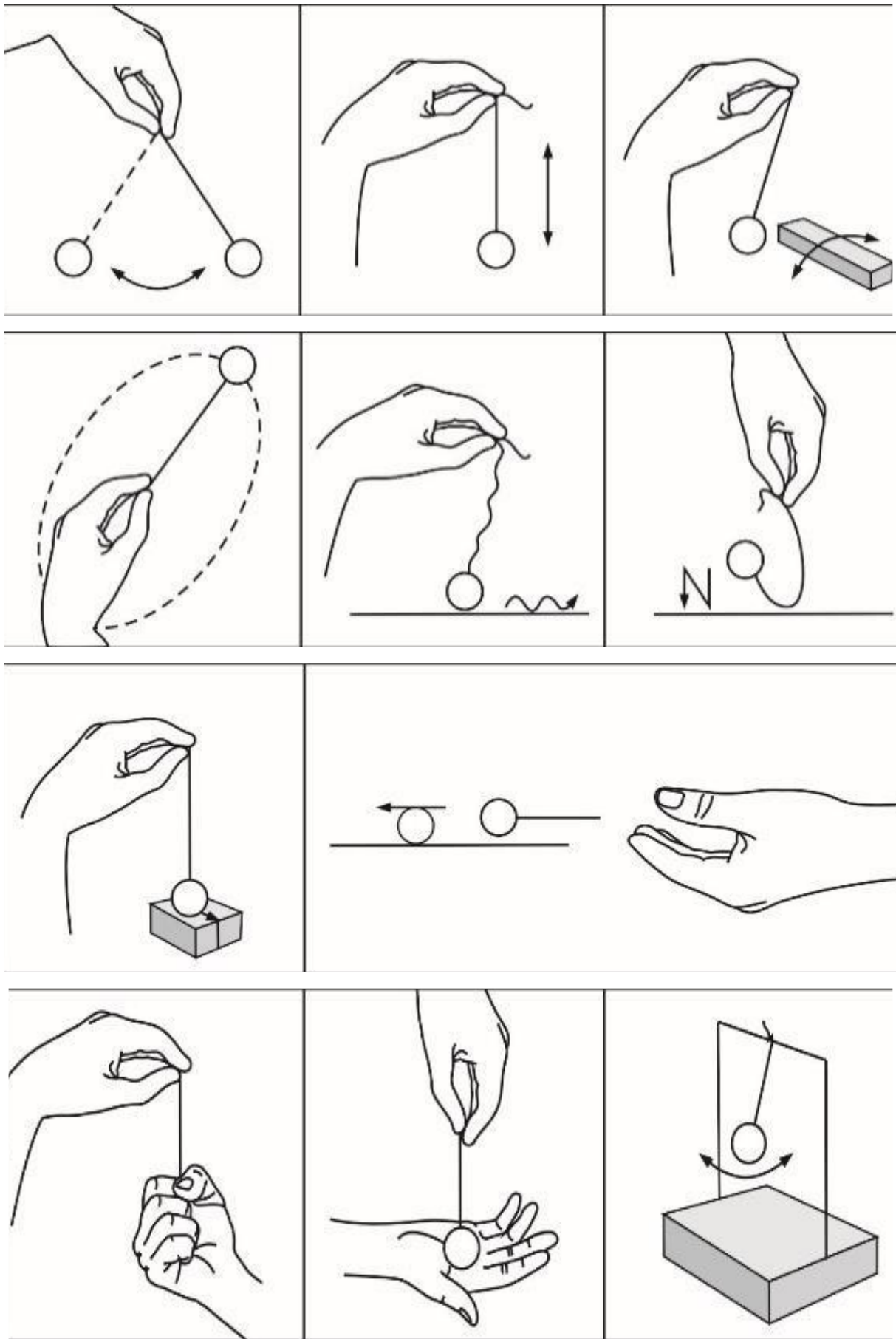


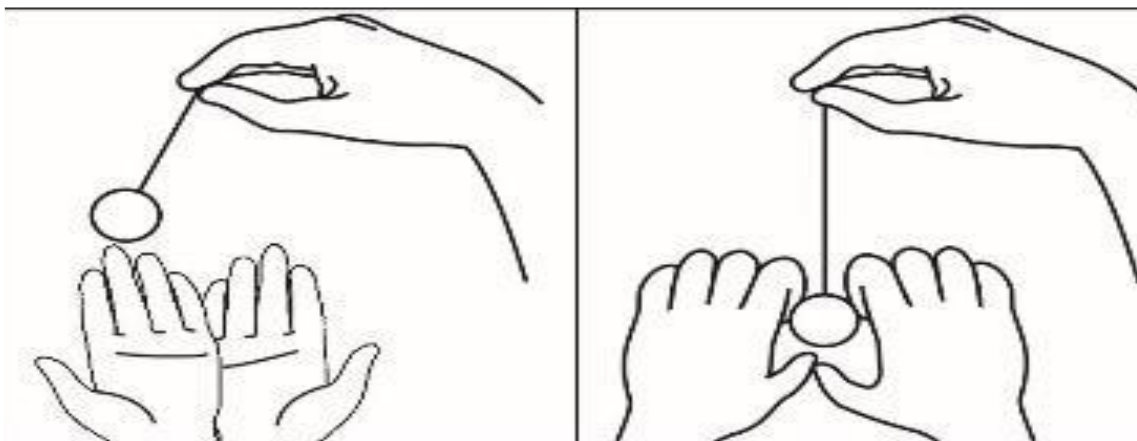


В пояснювальних текстах, доповнених малюнками, Ф. Фребель пропонував дорослим 30 ідей організації найрізноманітніших ігор з м'ячем. Педагог пропонував спочатку давати дитині м'ячик в руки просто для того, щоб зрозуміти його кулясту форму, навчитися утримувати його в своїй руці і гратися з ним. Згодом – ознайомлювати дитину з рухом і напрямком руху (вниз, вправо, вперед і т.д.), з кольором; під час спостережень за м'ячем у стані спокою розвивати уявлення дитини про цілий предмет, його форму; під час маніпулювання – вчити дитину визначати розташування м'яча (близько, далеко, високо, низько), визначати дії (котиться, падає, стрибає) та властивості (легкий, круглий). Мотузка, прикріплена до м'яча, сприяє вільному маніпулюванню ним, а рухові дії з текстильним м'ячем розвивають у дітей сприймання простору. Педагог рекомендує давати дитині спочатку один м'яч, згодом – два, і так до шести.

Ігри з м'ячиками можуть відбуватися під час співу пісень, розповідання віршів (рідною та іноземною мовами), складених педагогом або батьками. Ф. Фребель пропонує 100 авторських «м'ячикових» пісень для роботи з дітьми за трьома темами: «Загальне враження» «Колір» та «Форма».

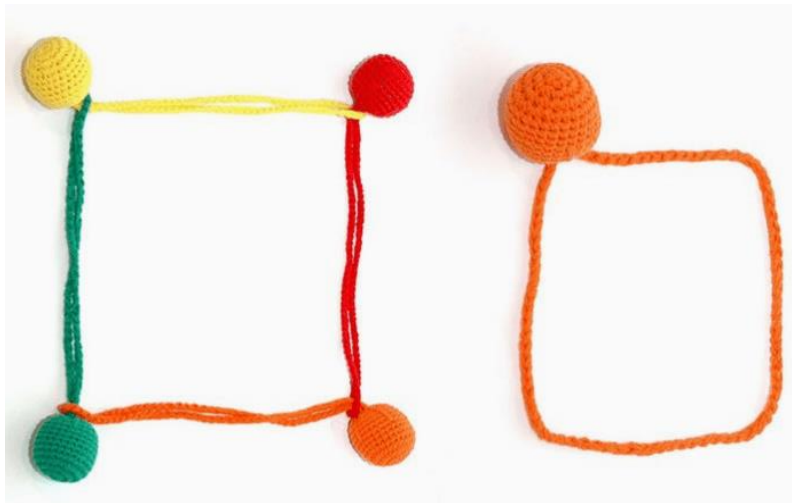






**Ігри та вправи з текстильним м'ячем**





### Набір «Основні тіла» (дар 2)

(для дітей другого року життя)

Другий дар включає в себе два дерев'яні блоки у формі кулі, куба та циліндра, які розміщені у коробці з рухомим каркасом, палицею та мотузкою для проведення дослідницької діяльності.

Другий дар складається з протилежних за своїми властивостями фігур. Так, кулю Ф. Фребель уявляє основою, символом всякої *єдності*. Це ідеальна форма, яка не має гострих кутів. Кулястий м'яч, – каже він, це – конкретний образ єдності: він однаковий з різних сторін, тобто, куля – це образ *цілого*. Засвоївши цей символ, дитина, нібито, починає розрізняти *єдність* у більш складних формах. Крім того, куля – символ руху, тому вона спонукає до руху, а на дітей діє магнетично.



Куб, на противагу кулі, – стійкий. Він символізує *спокій*. Відтак, куля й куб – протилежно різні, власне, як спокій і рух. Спокій і рух – необхідні умови життя людини. Але, перебуваючи у спокої чи безкінечному русі, дитина не зможе досягти гармонії у житті. Відтак необхідно щось, що зрівноважило б ці два процеси. Такою фігурою, на думку Ф. Фребеля, є циліндр, який поєднує властивості обох.

Звідси послідовний перехід дитини у вивченні дарів: від м'яча і кулі через циліндр до куба. Ці фігури різні, але у грі дитина їх поєднує. Це ж стосується і людей: всі ми різні, але під час взаємодії ми утворюємо єдине ціле. Водночас, кожен з нас унікальна особистість. Так, куб різний, в залежності від того, з якого боку на нього дивитися (з грані, ребра, вершини), тому він, з точки зору Ф. Фребеля, є символом єдності і різноманіття.



Мета другого дару – ознайомлення з трьома основними формами в процесі гри. Ознайомлення з фігури відбувається попарно, одна з них – без отворів, друга має отвори для того, щоб вставляти палицю та обертати її, а також має гачки для мотузки, щоб підвішувати її на стійку для маніпулятивних ігор та досліджень.

Ф. Фребель рекомендував розпочинати гру з досліду для виявлення схожості між трьома різними формами. Під час досліду куб, підвішений на мотузку, обертають, в результаті чого він стає схожим на циліндр, а



циліндр – на кулю. Дитині пропонується виконати різноманітні дії з формами: прокотити кулю, циліндр, обертати куб на мотузці та ін.

В результаті різноманітних рухів з запропонованими геометричними тілами діти знайомляться: 1) з рухом; 2) з вагою та інерцією; 3) з поняттям про кількість та число. Ці фігури слід використовувати для пізнання руху предметів, порівняння, розрізнення фігур, сферичних та кутових форм, визначення ваги тощо. Діти помічають перехід однієї форми в іншу – і під час обертання тіл починають розрізняти постійне від плинного та змінного.

### **Набір «Куб з кубиків» (дар 3) (для дітей третього року життя)**

Набори Ф. Фребеля (3-6) складаються в кубічну дерев'яну коробку. Третій дар – це вісім маленьких кубиків (2,5х2,5х2,5 см), утворених вертикальним та горизонтальним перетином великого куба, такого, як у дарі 2 (5х5х5 см). Педагог розробив дари, які дозволяють познайомити дітей з властивостями геометричних тіл, розвивають просторову уяву, вміння поєднувати частини в ціле.

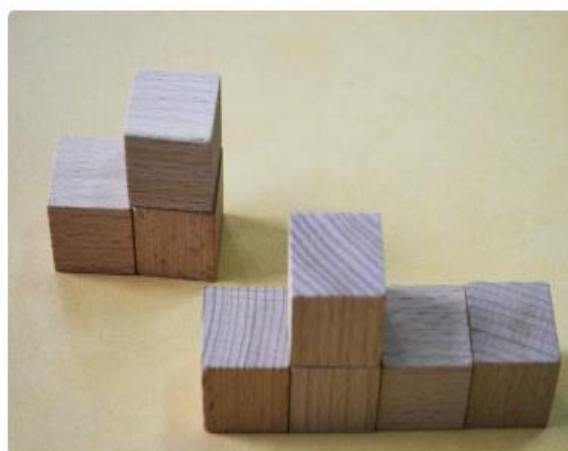
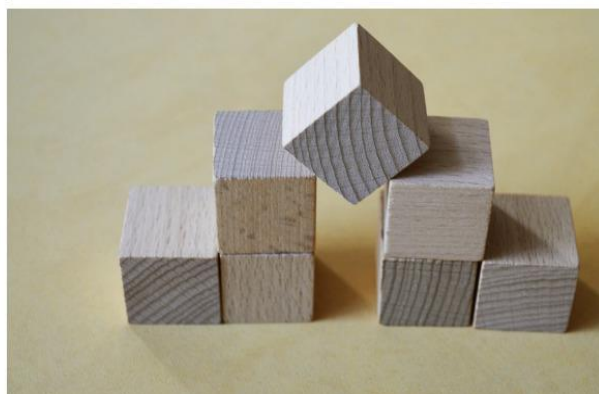
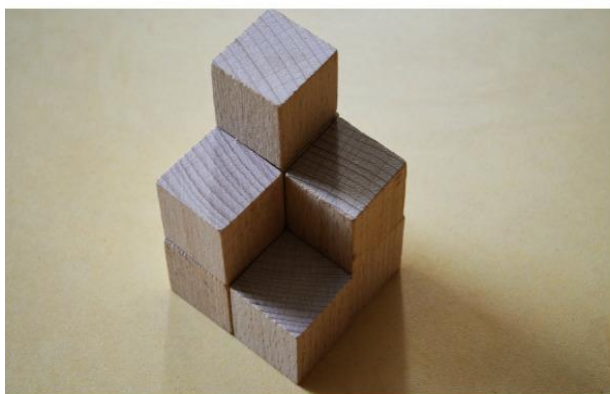
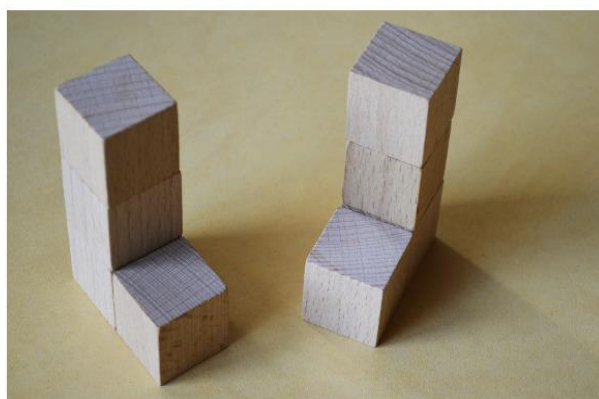
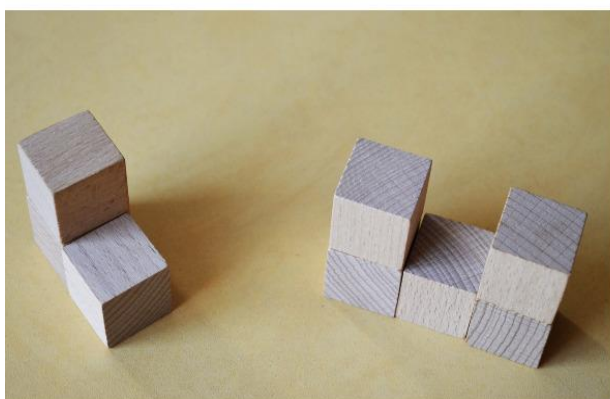


Ф. Фребель пропонував організувати з дітьми три види ігор з третім даром. По-перше, створювати зображення різних предметів за допомогою кубиків – *форм життя*. Під час виконання завдання педагог вчить дітей не руйнувати створені об'єкти, а перетворювати один об'єкт в інший. По-друге, вчити дітей зображувати з кубиків витончені форми,



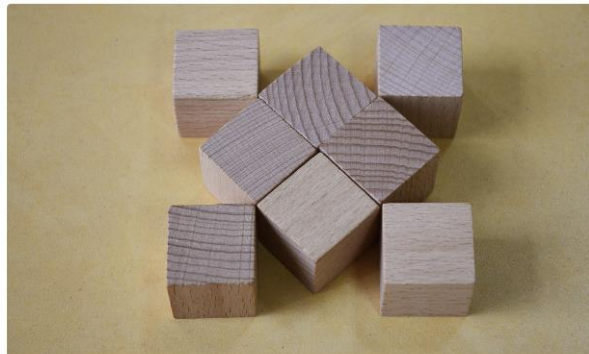
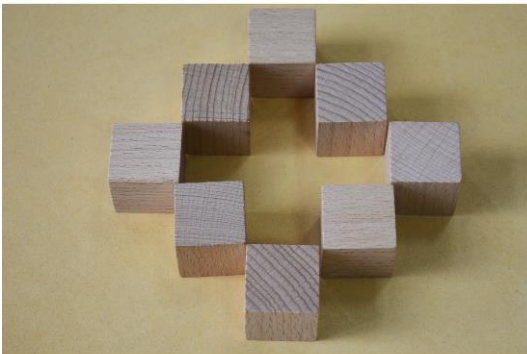
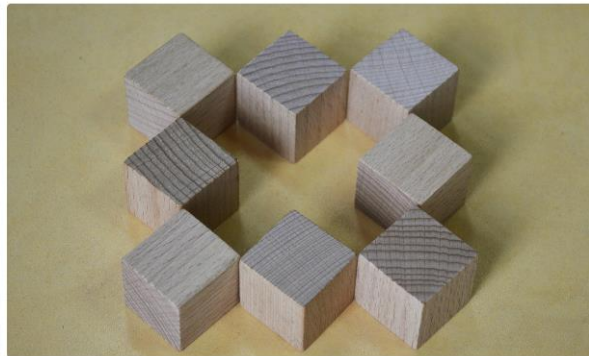
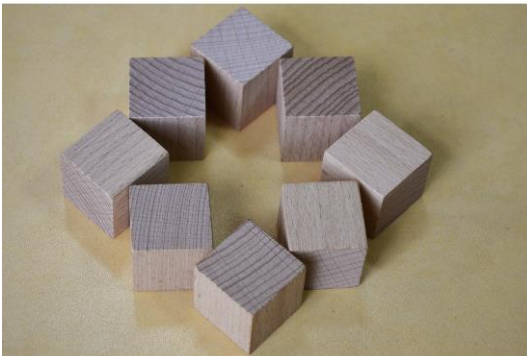
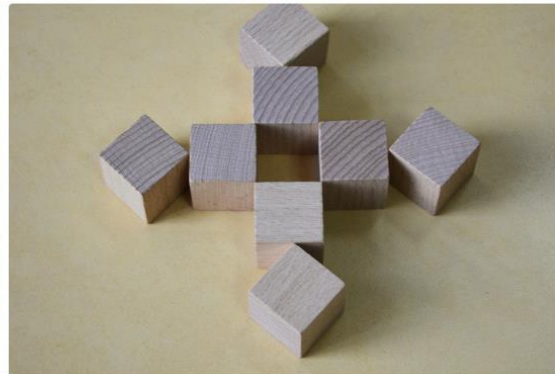
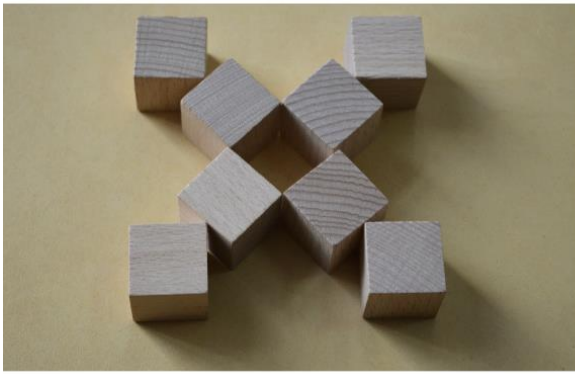
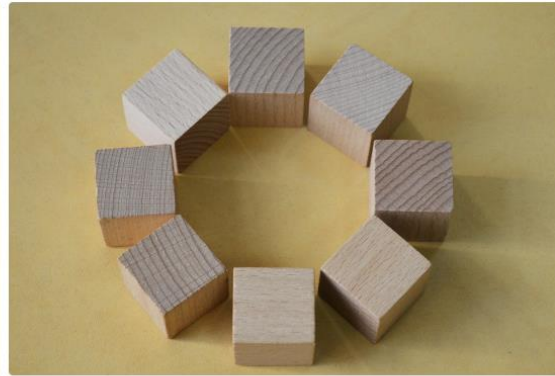
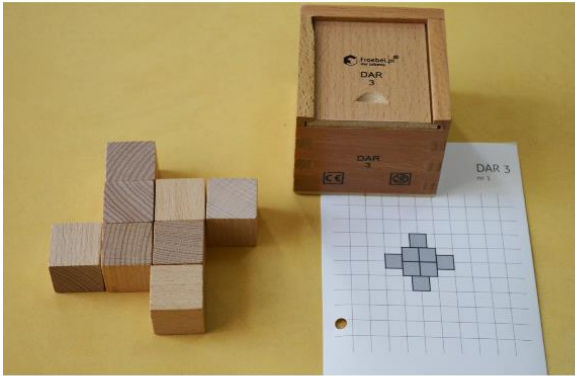
викладати різні візерунки (близько 80), не руйнуючи, а тільки пересуваючи кубики, надаючи їм різних положень і отримуючи нові візерунки – *форми краси*. По-третє, грати в пізнавальні або математичні ігри, під час яких дитина знайомиться з величиною, кількістю, просторовим розміщенням і ін. (наприклад, дві половинки – одна спереду, інша позаду, чотири чвертинки і ін.) – *форми пізнання*.

## ФОРМИ ЖИТТЯ



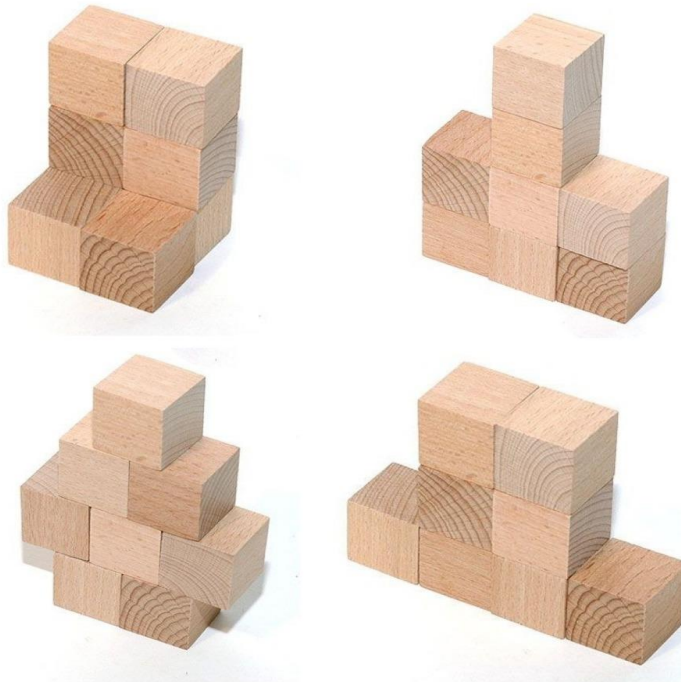
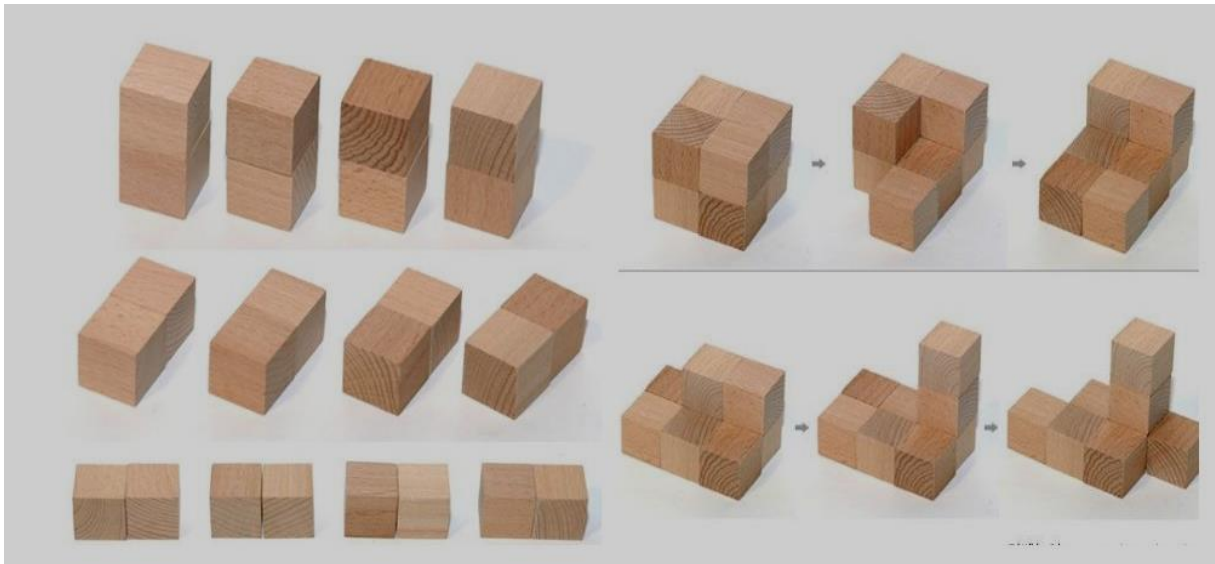


ФОРМИ КРАСИ





# ФОРМИ ПІЗНАННЯ



Пропонуємо опис методики проведення гри з кубиками, запропонованої Ф. Фребелем: «Перед тим, як дати дитині дар 3 для самостійного вільного користування, – говорить педагог, – треба відсунути кришку коробки приблизно на чверть, перевернути її і поставити на стіл перед дитиною з трохи причиненою кришкою, а потім зовсім витягнути з-під неї кришку. В результаті кубики, що знаходяться в коробці, самі опустяться на поверхню столу. Потім потрібно обережно підняти коробку вгору, для того, щоб весь вміст постав перед дитиною у вигляді замкнутого в собі, але в той же час легко діленого на частини, і знову відновлюваного кубика».

Вихователь показує дітям, як куб можна розділити на дві, чотири частини. В результаті дитина починає розуміти, що з одиниць утворюється множина, ціле складається з частин, кожна з частин буде менша від цілого. Крім того, кубики слугують матеріалом для будівель, які спочатку допомагає зводити вихователь – дає аркуш паперу, який заздалегідь розлінує на квадрати, які є рівними сторонам кубика, і на даному аркуші діти зводять споруди.

У процесі складання та розкладання куба у дитини формуються поняття (висота, ширина, довжина, грань, ребро, вершина), вона вчиться порівнювати, робити висновки щодо ідентичності елементів, частин та цілого.

Для реалізації поставлених вище завдань Ф. Фребель розробив матриці та діаграми, які демонструють послідовність впорядкування різноманітних форм на основі шаблону.



**Набір «Куб з цеглинок» (дар 4)  
(для дітей віком від трьох років)**

Четвертий дар складається з кубика, поділеного на вісім рівних частин, у формі цеглинок (2,5x5x1,25 см), утворених одним вертикальним перетином та трьома горизонтальними перетинами. Дар 4 однаковий за розміром з даром 3.

Ігри з цим даром сприяють формуванню у дітей понять: куб, цеглинка. Вони дозволяють зробити висновок, що блоки відрізняються не тільки за розміром, але й за геометричною формою.

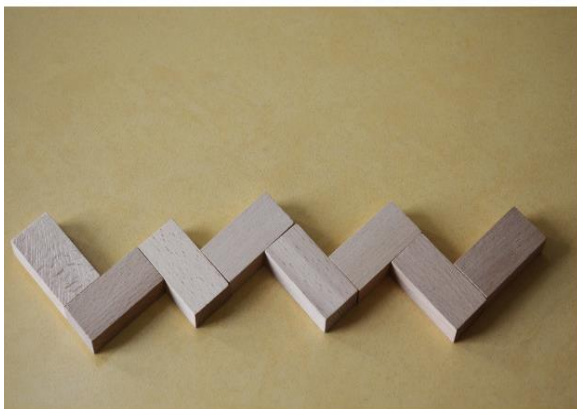
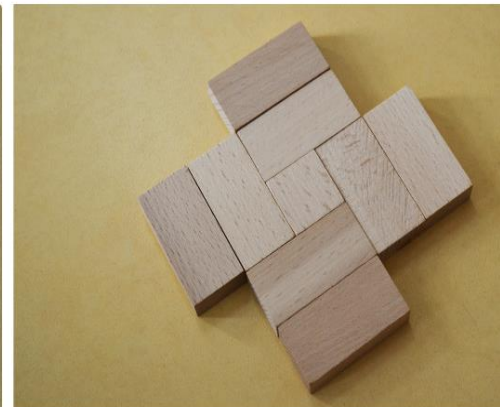
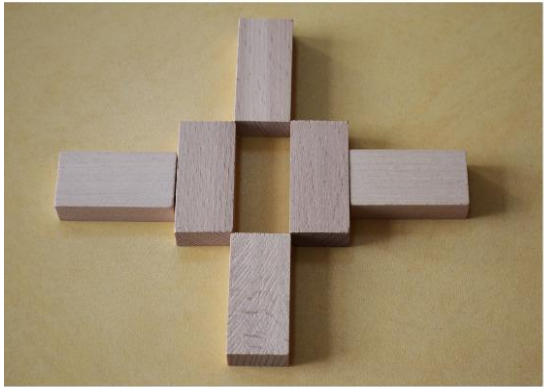
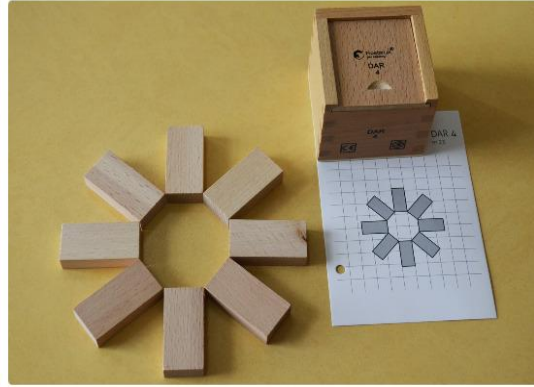
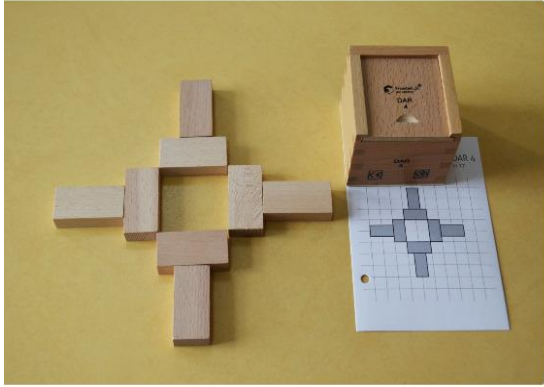


Четвертий дар за своїм використанням схожий на третій. Дітям пропонують створювати форм життя, краси та пізнання. До дару додаються зразки будівель і візерунків.

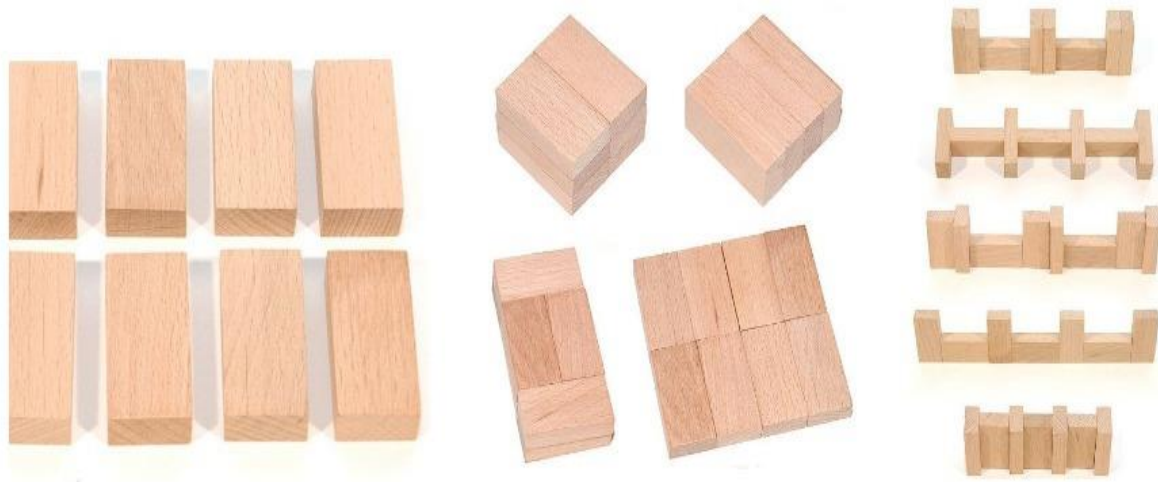
**ФОРМИ ЖИТТЯ**



# ФОРМИ КРАСИ



## ФОРМИ ПІЗНАННЯ



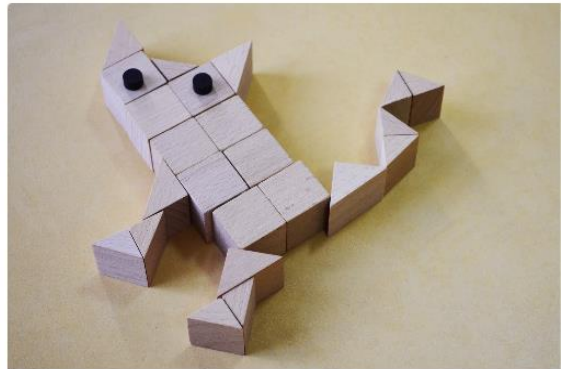
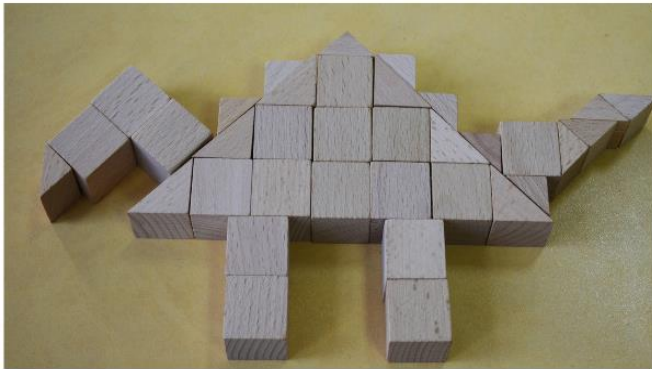
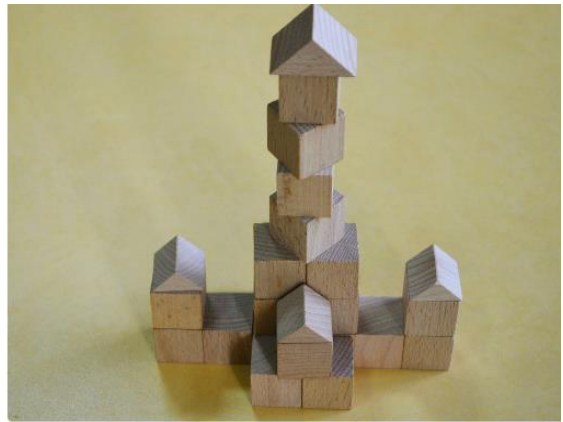
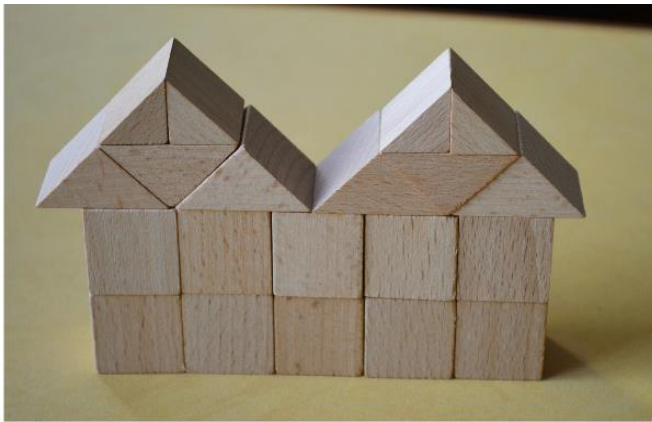
### Набір «Кубики та призми» (дар 5)

(для дітей віком від трьох років)

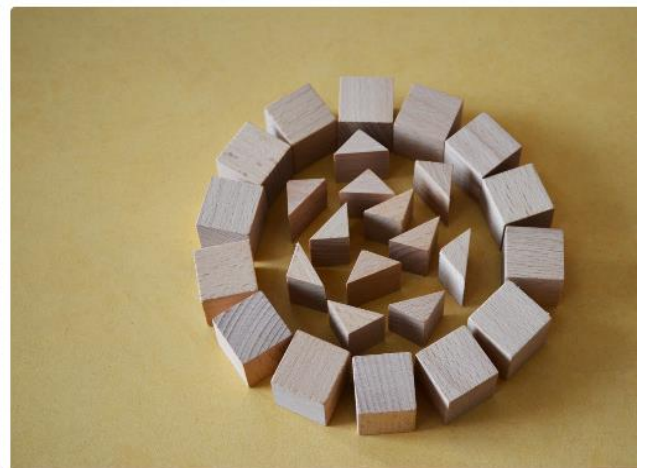
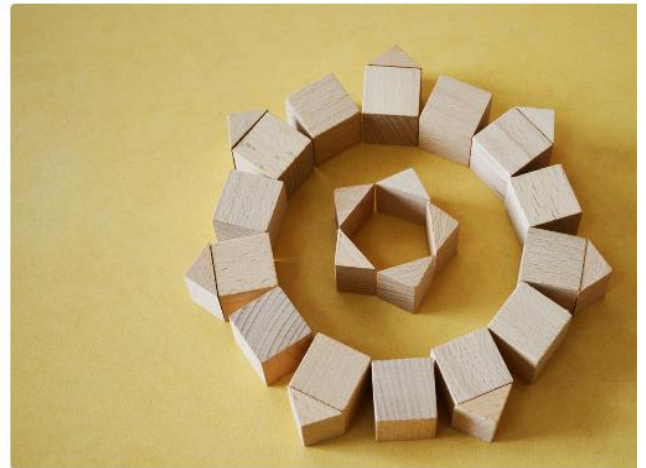
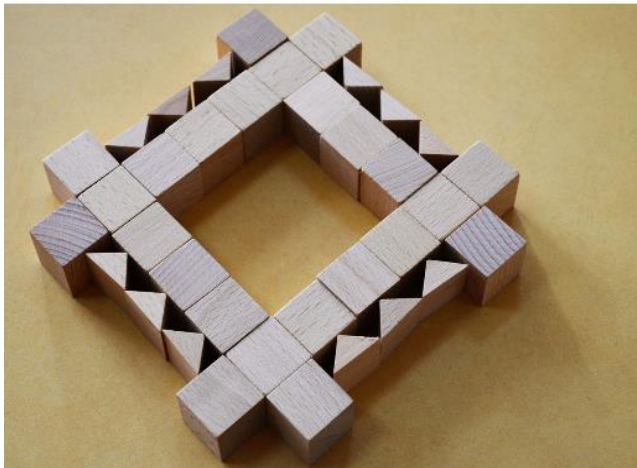
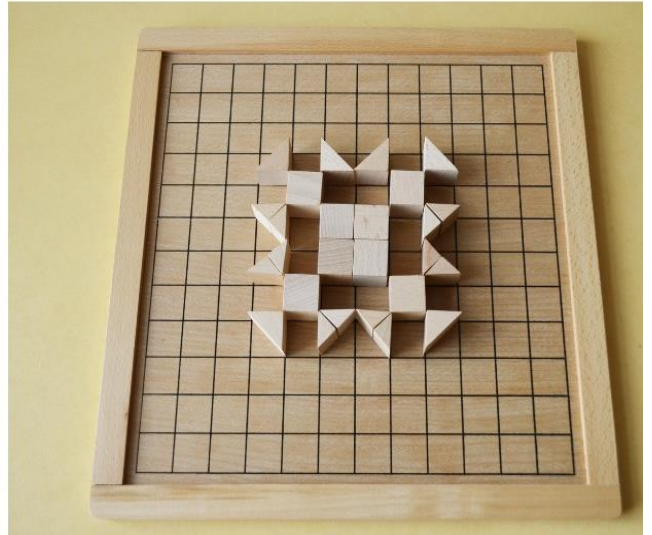
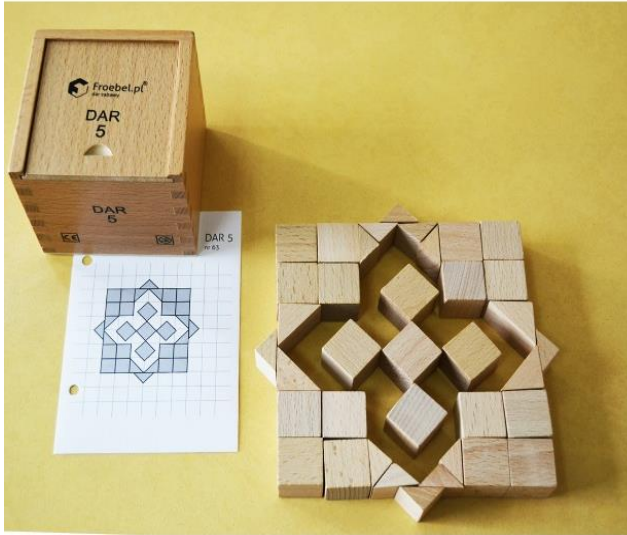
П'ятий дар – куб, поділений на 27 кубиків, частина з яких розділена на тригранні призми різного розміру. Вводиться новий елемент – форма з трикутною площиною. Цей дар більший за розміром, ніж дар 3 і 4. Під час ігор з даром дитина пізнає різноманітність форм життя, краси, пізнання.



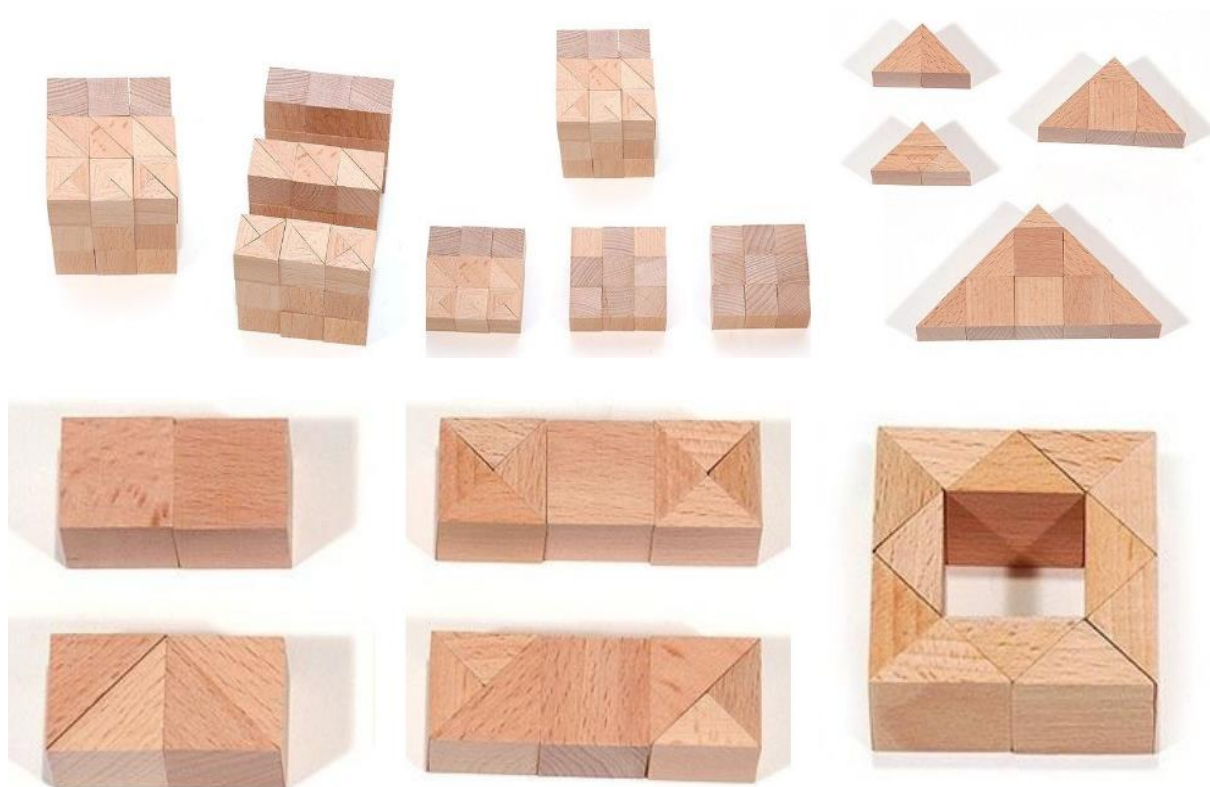
ФОРМИ ЖИТТЯ



# ФОРМИ КРАСИ



## ФОРМИ ПІЗНАННЯ



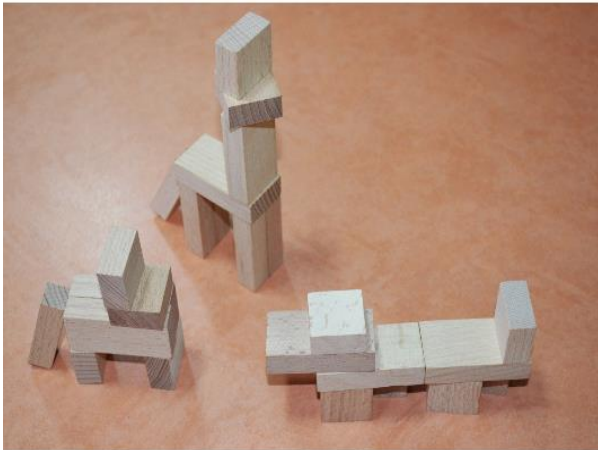
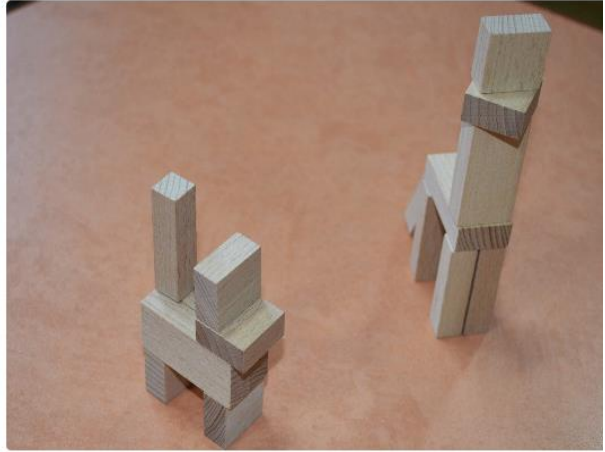
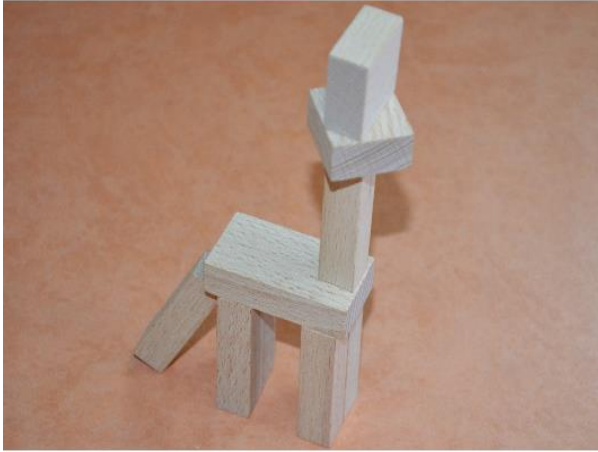
### **Набір «Кубики, бруски і цеглинки» (дар 6) (для дітей віком від чотирьох років)**

Шостий дар містить блоки, що відповідають формам – кубик, брусок, цеглинка. Дар 6 і 5 однакового розміру, проте куб розділений по-іншому. У шостому дарі куб складається з 27 цеглинок, з них три поділені вздовж навіп, а 12 – навіпл упоперек навіпл. Шостий дар, як і попередні, має зразки споруд у вигляді креслень.

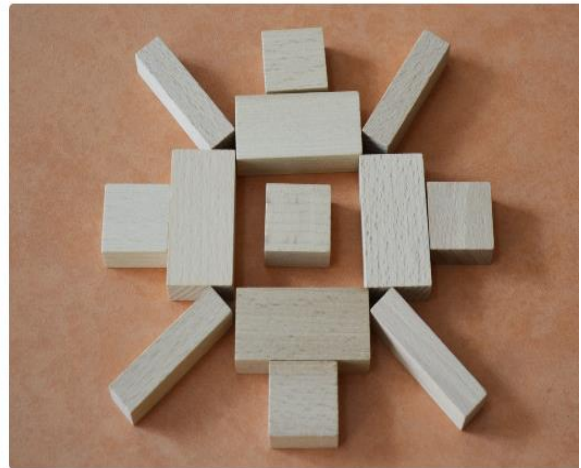
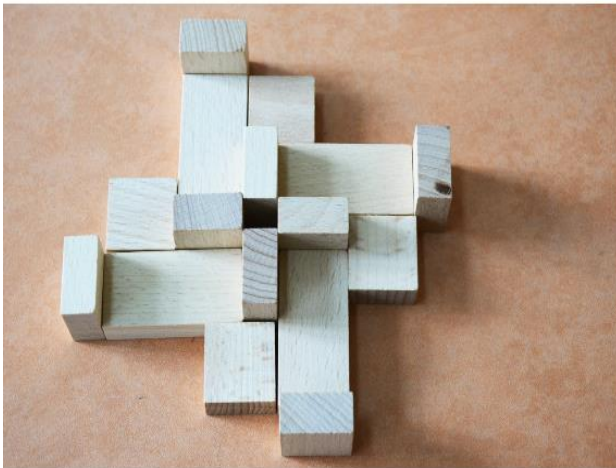
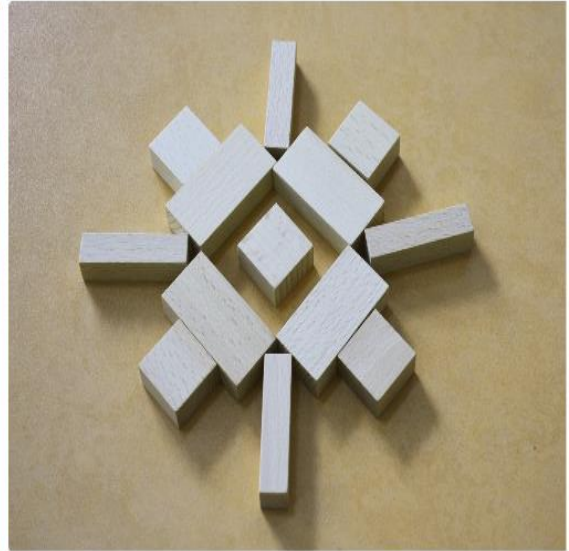
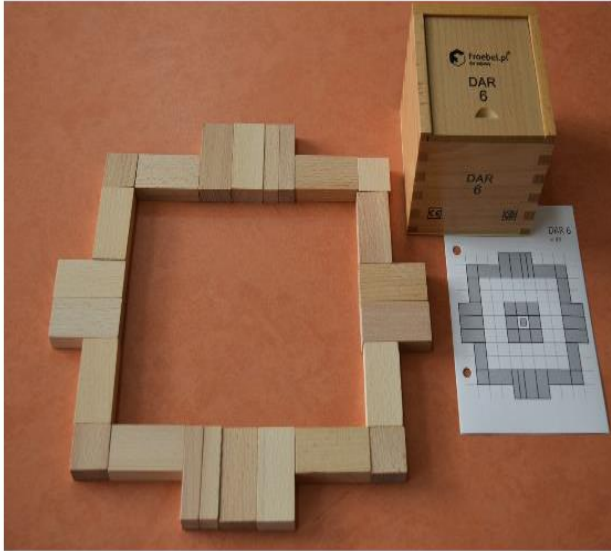




# ФОРМИ ЖИТТЯ



# ФОРМИ КРАСИ



## ФОРМИ ПІЗНАННЯ



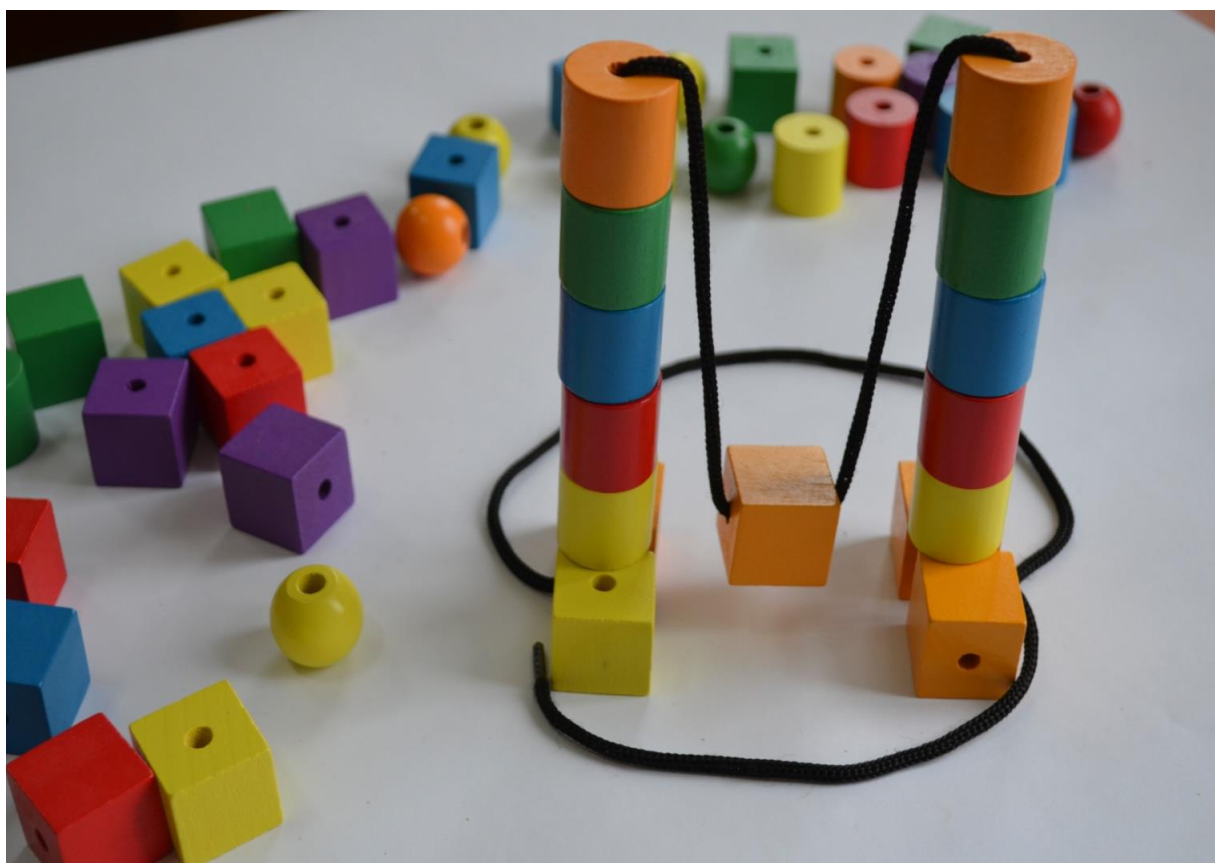
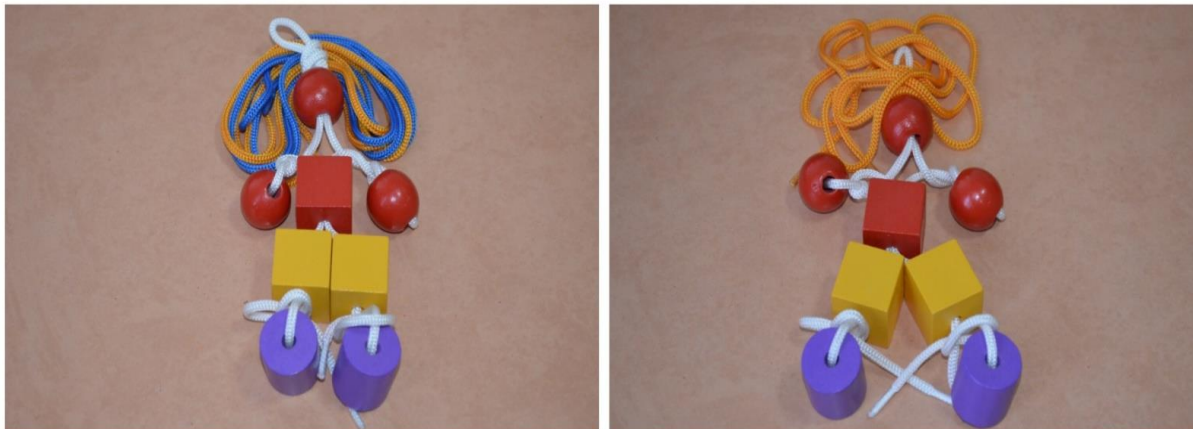
Для проведення занять, організації ігрової діяльності дітей у сучасному закладі дошкільної освіти вистачає п'ять комплектів дарів, а для індивідуальної роботи можна використовувати навіть один базовий набір (дари 1-6). Для ігор з дітьми від 2-х до 3-х років доцільно використовувати дар 1 (м'ячики), а для ігор дітей віком від 3-х до 4-х років – дари 1-4.

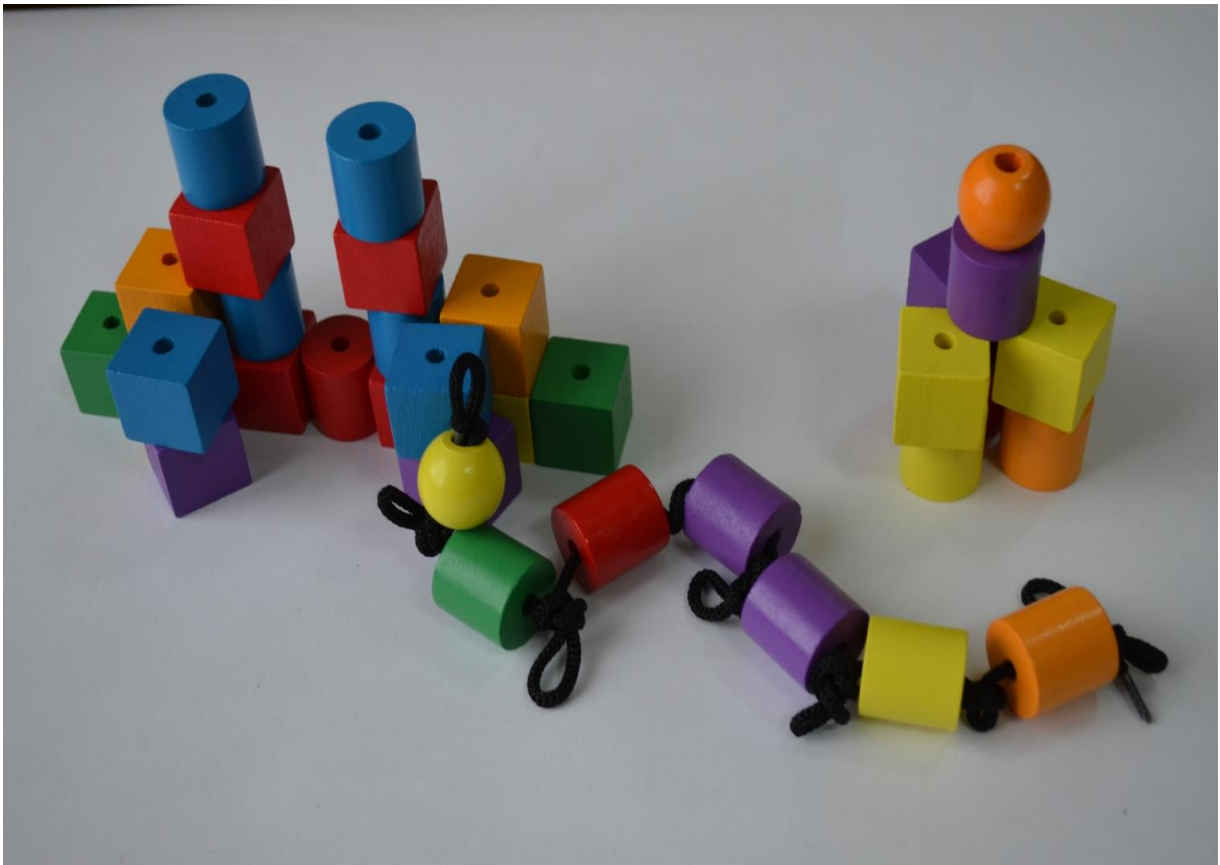
Варто зауважити, що шість перших дарів, описаних в даному посібнику, абсолютно відповідають першоджерелу, а схеми, запропоновані Ф. Фребелем, не зазнали ніяких правок та модифікацій. Всі нижче описані дари відповідають набору «Дари Ф. Фребеля» (виробництво Польща). Відповідно, дари 7-11 та дари 1.1, 1.2, 5В, 5Р можуть не співпадати за нумерацією наборів інших виробників.

### **Набір «Шнурівка з різними геометричними фігурами» (дар 1.1) (для дітей віком від трьох років)**



Шнурівка з різними геометричними фігурами використовується з метою ознайомлення дітей з кольорами і формами, формування умінь класифікувати предмети (за кольором, формою), розвитку та корекції дрібної моторики.



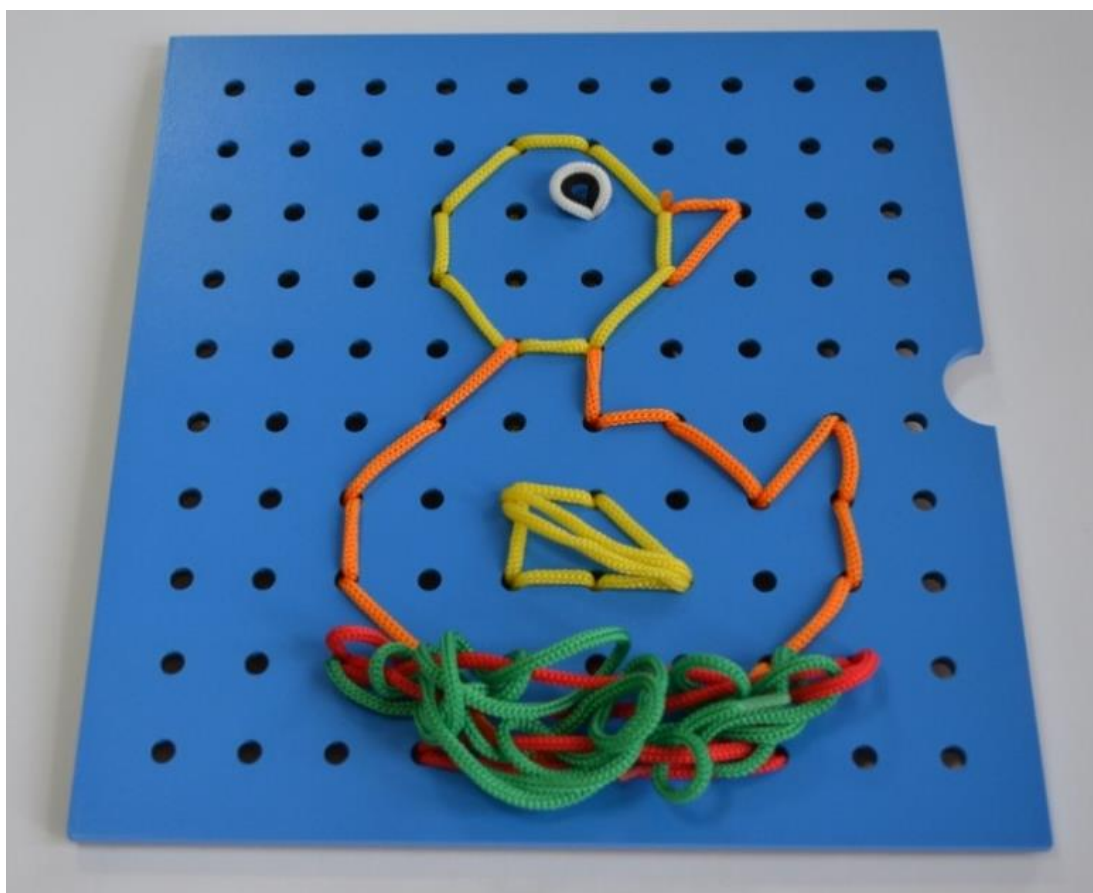


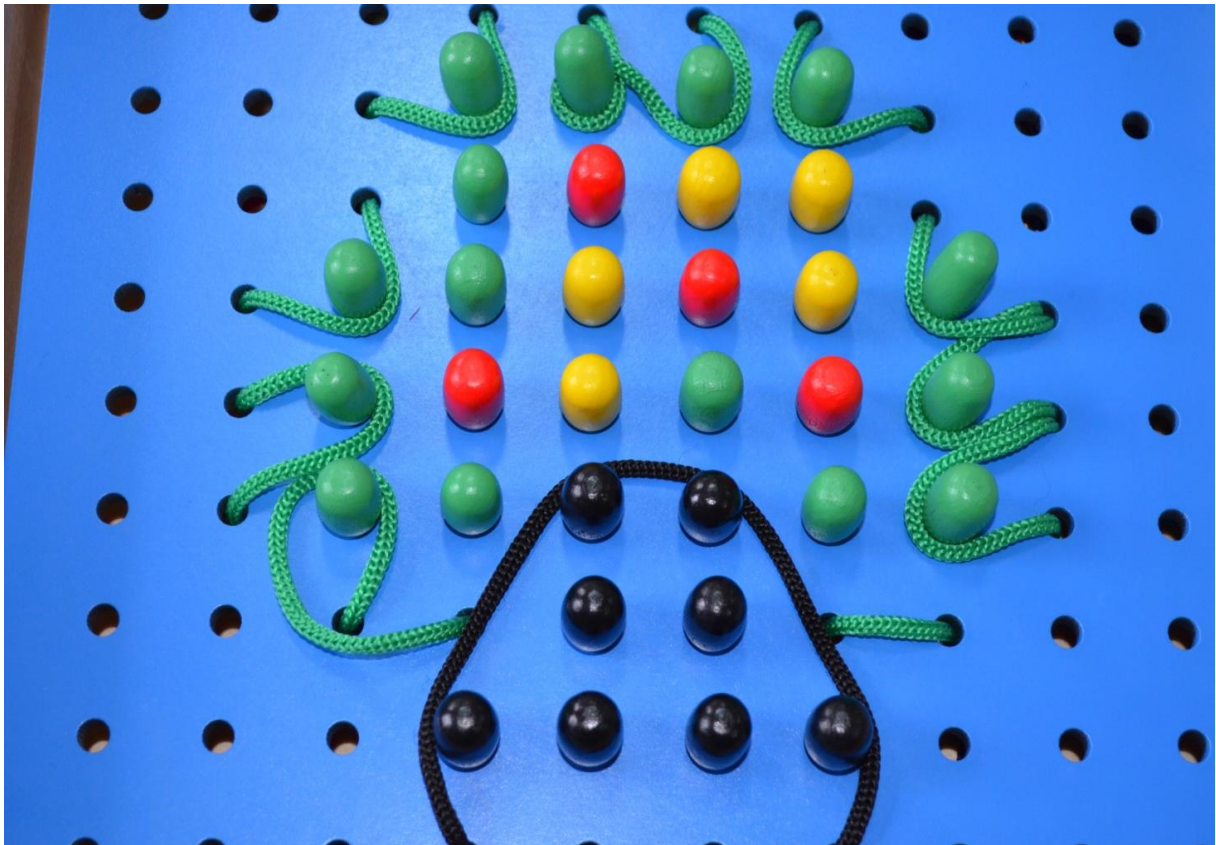
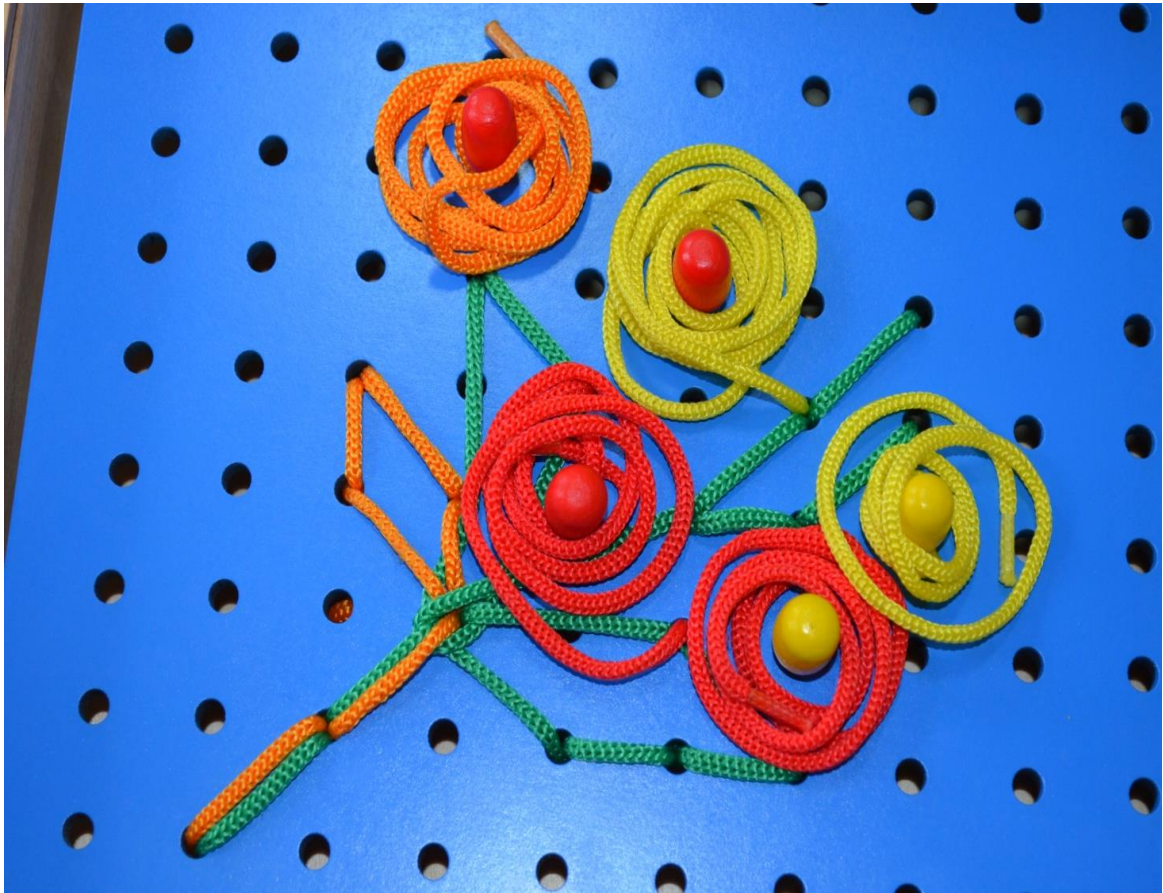
## Набір «Мозаїка та шнурівки різного кольору» (дар 1.2)

(для дітей віком від чотирьох років)



Під час ігор з даним дидактичним матеріалом у дітей розвивається зорово-моторна координація, дрібна моторика, уява. Дидактичний матеріал можна використовувати для ознайомлення та закріплення знань дітей про кольори, форму, величину, число, порівняння множин, формування просторових понять.



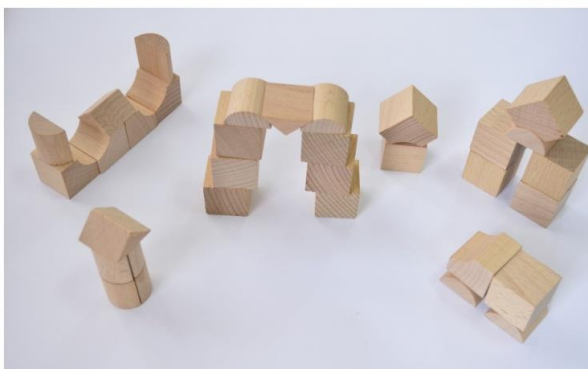


## Набір «Дерев'яні башточки» (дар 5В)

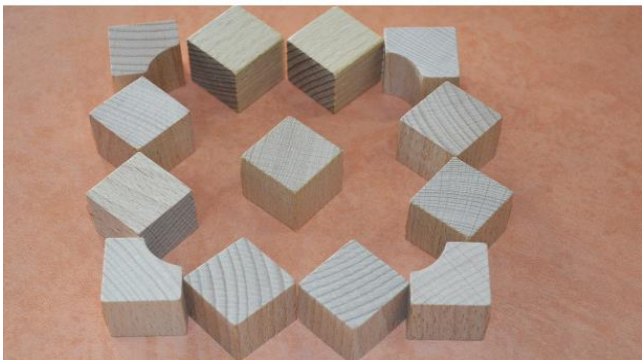
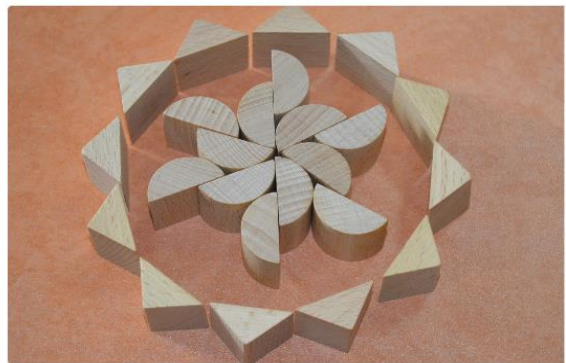
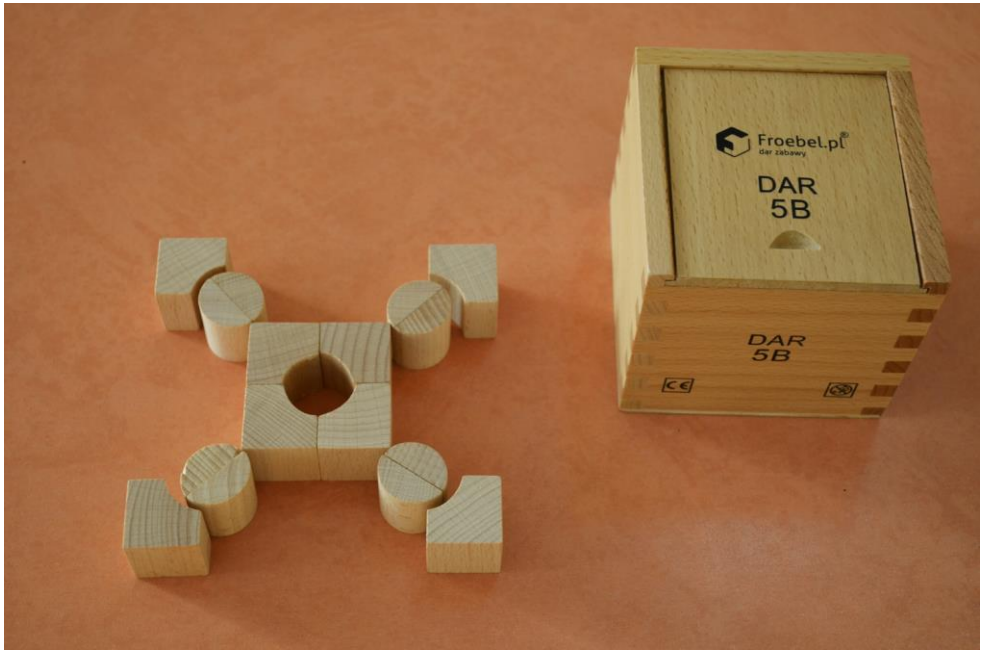
(для дітей віком від 4 років)

В комплекті 27 деталей. Вони виготовлені у вигляді кубиків, половинок циліндрів, призм. Якщо всі деталі скласти, то вони традиційно утворюють куб.

Складність набору полягає в тому, що він містить фігури, різноманітні за формою та розміром. Набір вдало доповнює попередні комплекти з кубиками, що дає можливість будувати споруди більш складної конструкції.





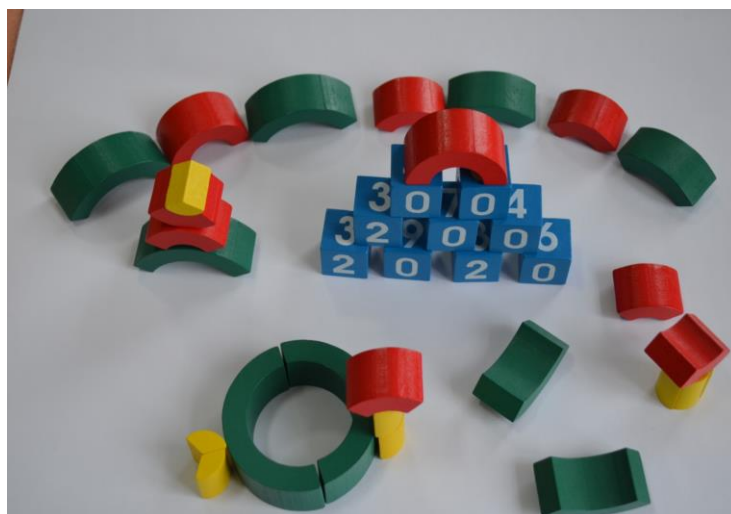


## Набір «Кольорові арки та цифри» (дар 5Р)

(для дітей віком від 5 років)



До складу набору входять 9 кубиків з цифрами, набори кілець, циліндри, поділені на сегменти (половини, чверті). Діти знайомляться з незвичними фігурами, з яких можна скласти кільця різного діаметру. За допомогою круглих форм можна зробити споруди більш округлими і тим самим внести в загальну композицію нову архітектурну форму. Кубики можна нанизувати на перекладину другого набору та використовувати їх в якості рахівниці.

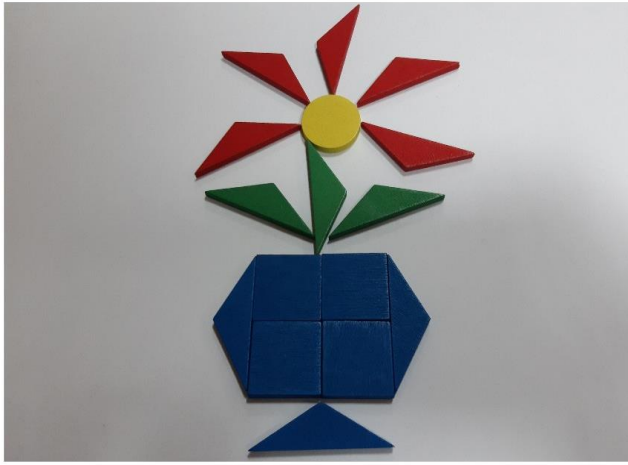


**Набір «Кольорові площинні геометричні фігури» (дар 7)  
(для дітей віком від трьох років)**



Використовуючи його, вихователь ознайомлює дітей з різними кольорами, формами (круг, квадрат, ромб, трикутник), поняттями: ціле й частина; навчає дітей, використовуючи прості фігури, створювати сюжетні композиції.





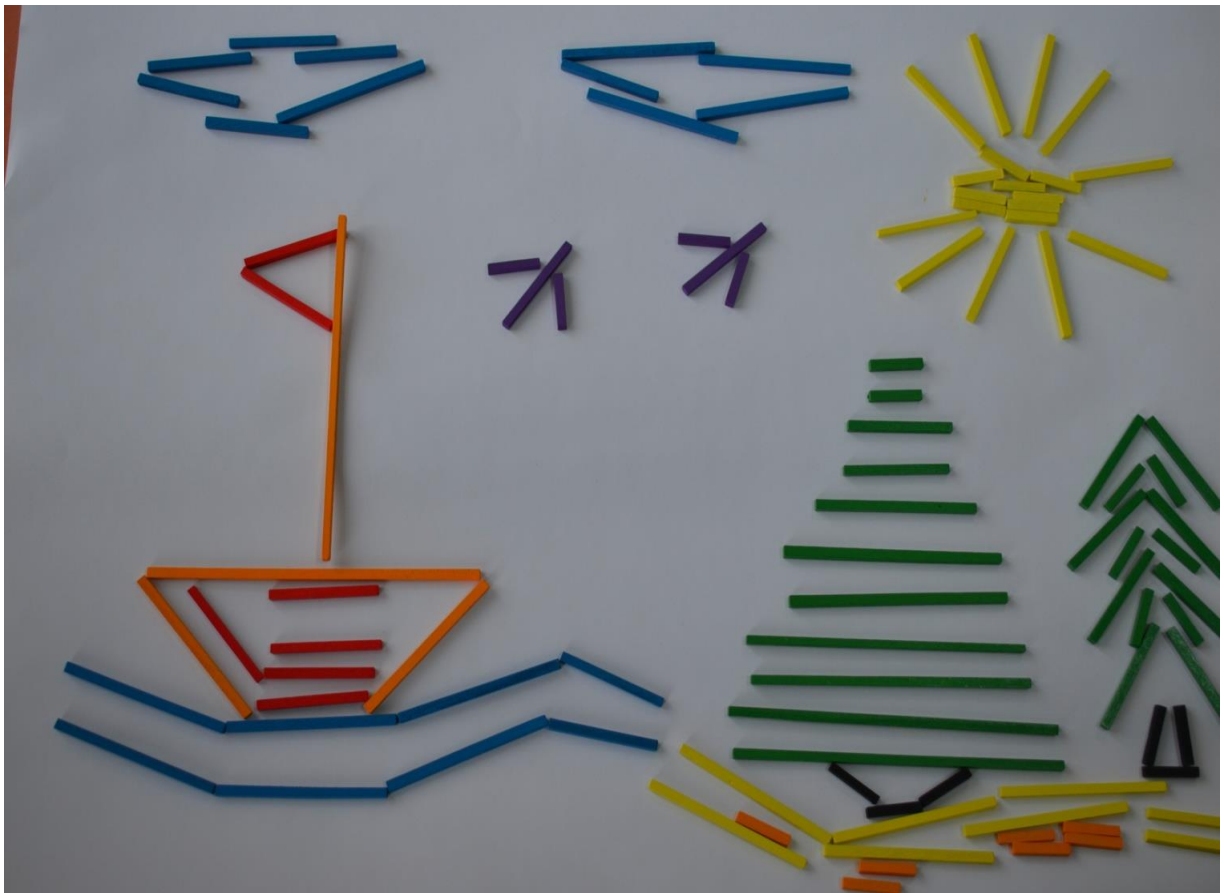
**Набір «Різнокольорові лічильні палички» (дар 8)  
(для дітей віком від чотирьох років)**

До восьмого набору входять різнокольорові палички різної довжини, які можна використовувати для ознайомлення дітей з параметрами величини (високий, низький, широкий, вузький, товстий, тонкий, довгий, короткий, великий, малий), складом числа в межах 10, закріплення знань про колір, вправлення в різних видах лічби (кількісна, порядкова), складання задач та прикладів на додавання та віднімання..



60

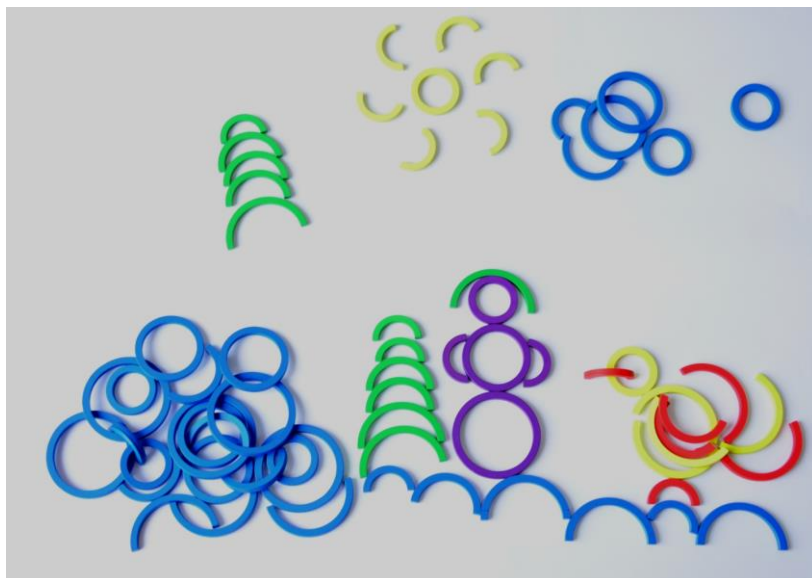


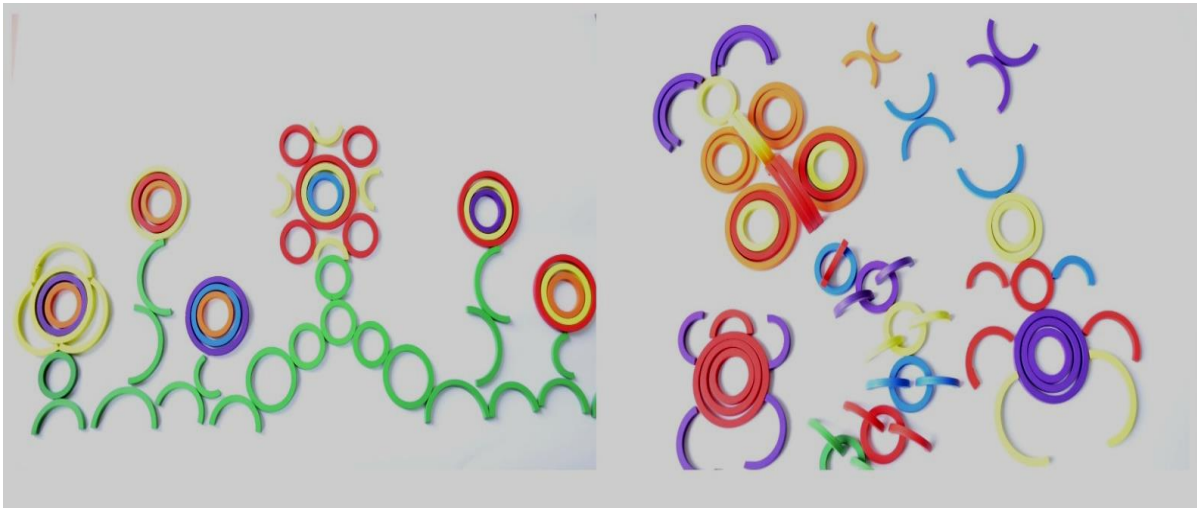


## Набір «Кольорові кільця та напівкільця» (дар 9)

(для дітей віком від трьох років)

Під час ігор з даром вихователь ознайомлює дітей з кільцями і дугами, поняттям «симетрії», закріплює знання про колір, частину і ціле, величину, просторові поняття, навчає створювати зображення за допомогою цих елементів.





### **Набір «Кольорові точки» (дар 10)**

**(для дітей віком від трьох років)**

Комплект з кольоровими точками (невеликими кружечками) рекомендується використовувати з метою ознайомлення з точками, орієнтування на площині, розвитку дрібної моторики, уяви, творчих здібностей.

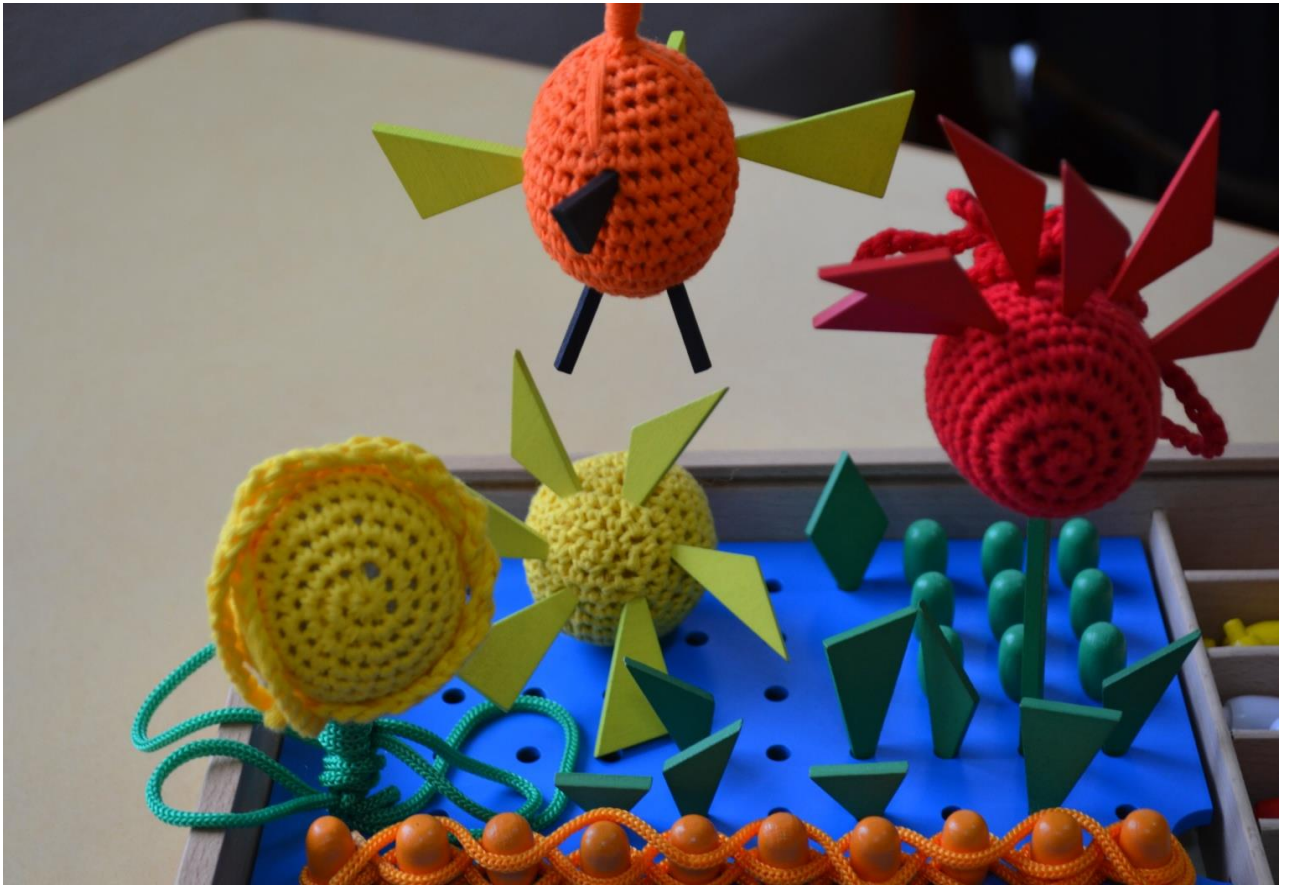


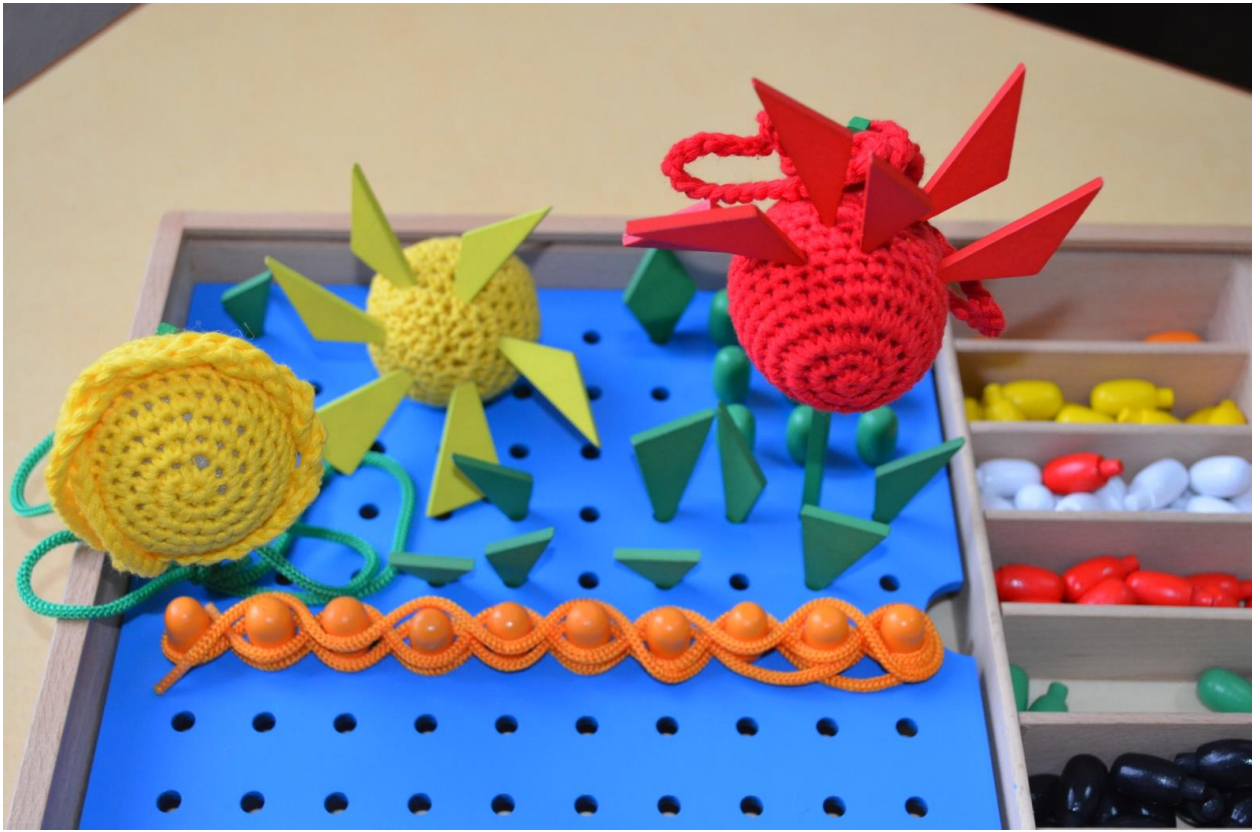


64











### Організація роботи з дарами Ф. Фребеля

Під час планування організованої та самостійної діяльності дітей з дарами Ф. Фребеля вважаємо за доцільне дотримуватись принципів, рекомендованих польськими авторами програми «Dar zabawy», зокрема, особистісно-орієнтованого підходу, врахування індивідуальних особливостей та потреб дитини.

Розглянемо специфіку організації життєдіяльності дітей п'ятого року життя за українською освітньою програмою для дітей від 2 до 7 років «Дитина».

Процеси	Години доби
Ранкова зустріч дітей, ігри, самостійна діяльність за вибором дітей, індивідуальне спілкування, ранкова гімнастика	7 <sup>30</sup> -8 <sup>30</sup>
Сніданок	8 <sup>30</sup> -9 <sup>00</sup>
Ігри, організація різних видів діяльності дітей за освітніми лініями БКДО	9 <sup>00</sup> -10 <sup>00</sup>
Прогулянка	10 <sup>00</sup> -12 <sup>00</sup>
Обід	12 <sup>00</sup> -13 <sup>00</sup>
Денний сон	13 <sup>00</sup> -15 <sup>00</sup>



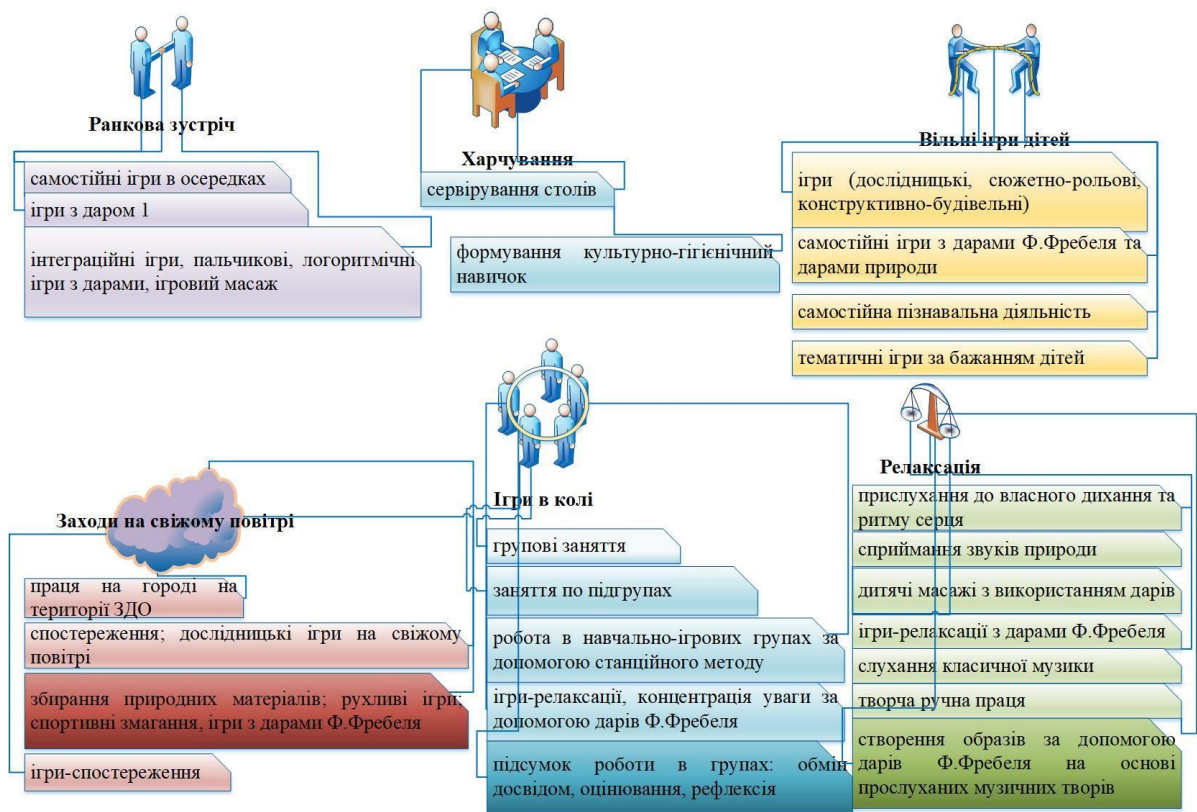
Поступовий підйом, гімнастика після денного сну, оздоровчі заходи	15 <sup>00</sup> -15 <sup>30</sup>
Полуденок ігри, самостійна діяльність за вибором дітей, гурткова робота	15 <sup>30</sup> -16 <sup>30</sup>
Прогулянка	16 <sup>30</sup> -18 <sup>00</sup>
Повернення з прогулянки, вечеря, ігри, бесіди вихователя з батьками	18 <sup>00</sup> -18 <sup>45</sup>
Повернення додому дітей	18 <sup>45</sup> -19 <sup>00</sup>

Альтернативним вбачаємо авторське бачення педагогів польського Фребелівського товариства організації життєдіяльності дітей п'ятого року життя в закладі дошкільної освіти.

Процеси	Години доби
Ранкова зустріч дітей, вільні ігри з дарами Ф. Фребеля, самостійна діяльність за вибором дітей, індивідуальне спілкування з використанням дарів Ф. Фребеля, ранкова гімнастика	7 <sup>30</sup> -8 <sup>30</sup>
Сніданок	8 <sup>30</sup> -9 <sup>00</sup>
Ігри з дарами Ф. Фребеля, організація різних видів діяльності дітей з дарами	9 <sup>00</sup> -10 <sup>00</sup>
Прогулянка, ігри з дарами природи	10 <sup>00</sup> -12 <sup>00</sup>
Обід	12 <sup>00</sup> -13 <sup>00</sup>
Денний сон	13 <sup>00</sup> -15 <sup>00</sup>
Поступовий підйом, гімнастика після денного сну з використанням дару 1, логоритмічні ігри з дарами Ф. Фребеля, дитячий масаж з використанням дарів	15 <sup>00</sup> -15 <sup>30</sup>
Полуденок, ігри, самостійна діяльність за вибором дітей, ігри-релаксації з дарами Ф. Фребеля, гурткова робота з використанням дарів Ф. Фребеля	15 <sup>30</sup> -16 <sup>30</sup>
Прогулянка, дослідницькі ігри на свіжому повітрі (різні середовища в природі)	16 <sup>30</sup> -18 <sup>00</sup>
Повернення з прогулянки, вечеря, ігри на розвиток уваги з дарами Ф. Фребеля, ігри, бесіди вихователя з батьками	18 <sup>00</sup> -18 <sup>45</sup>
Повернення додому дітей	18 <sup>45</sup> -19 <sup>30</sup>

Нижче нами структуровано пропозиції польських педагогів щодо організації життєдіяльності дітей дошкільного віку, яку можна використовувати в контексті практичного втілення педагогіки Ф. Фребеля в освітньому просторі сучасного дошкільця.





## Орієнтовні напрямки організації життєдіяльності дітей за польською програмою розвитку дітей «*Dar zabawy*» в контексті педагогіки Ф. Фребеля

Погоджуючись із польськими педагогами щодо запропонованих умов використання дарів Ф. Фребеля задля ефективного розвитку дітей дошкільного віку в середовищі закладу дошкільної освіти, пропонуємо ознайомитись із умовами використання дарів Ф. Фребеля за польською програмою «*Dar zabawy*»:

1. Відповідно до завдань дошкільної освіти, педагоги організують заняття з метою всебічного розвитку дитини. Досвід дітей, що виникає внаслідок організації діяльності, є результатом реалізації програми розвитку дітей дошкільного віку. Важливе значення мають організовані заняття, час, призначений для відпочинку, святкові ранки, художня діяльність.

2. Сензитивні періоди розвитку дитини, представлені в програмі, вказують на необхідність дотримання потреб розвитку, характерних для даного періоду. Гра дитини пов'язана з вдосконаленням рухових навичок



та задоволенням потреби в русі, саме тому організація занять на свіжому повітрі повинна бути елементом щоденної роботи в кожній віковій групі.

3. Вихователі, організовуючи заняття, враховують здібності дітей, їхні пізнавальні потреби, бажання гратися, вчать відображати свої емоції.

4. Організація розваг, навчання та відпочинку в дитячому садку базується на розподілі часу на процеси життєдіяльності, який дає дитині відчуття безпеки, часу, забезпечуючи повноцінний розвиток дитини.

5. Перебування в закладі дошкільної освіти – це час, наповнений веселощами, який сприяє розвитку дітей, збагачує життєвий досвід.

6. Вихователі систематично інформують батьків про розвиток дитини, заохочують до співпраці.

7. Підготовка дітей до вивчення іноземної мови повинна включатися в різні форми роботи з дарами Ф. Фребеля. Необхідно створити умови, які дозволять дітям вивчати іноземну мову в повсякденних ситуаціях, під час ігор, читання дитячих книг іноземною мовою.

8. Іграшки та навчальні посібники, які використовуються з метою мотивації дітей до самостійних дій, закріплення набутих знань та вмінь, є елементом освітнього простору.

9. Інтер'єр у дитячому садку передбачає місце для відпочинку дітей (шезлонги, матраци, килимки, подушки), а також обладнання, яке необхідне для дітей з особливими освітніми потребами.

Отже, використання дарів Ф. Фребеля дозволить збагатити сучасне розвивально-предметне середовище, враховуючи індивідуальні потреби дітей дошкільного віку.





## РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ Ф.ФРЕБЕЛЯ ЩОДО КОНСТРУКТИВНО-МОДЕЛЮВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Конструювання – це створення моделі, приведення до певного порядку і взаємовідношення різних окремих предметів, частин, елементів. Характерною особливістю процесу конструювання є створення та перетворення (комбінування) просторових уявлень (образів) на основі оволодіння певними знаннями та вміннями. Конструювання належить до продуктивних видів діяльності, оскільки спрямоване на отримання певного продукту (результату) [25, с. 305].

Педагогічний пошук шляхів розкриття універсальних закономірностей буття для дітей привів Ф. Фребеля до *ігрової розвивальної методології*, що ґрунтується на використанні спеціальних інструментів, – конструкторів. Конструктор Ф. Фребеля синтезує творчу ігрову діяльність з керованим розвитком мислення дитини. Зазначимо, що ідеї Ф. Фребеля в подальшому спонукали американського психолога Б. Скіннера до ідеї «програмованого навчання», яку він побачив у можливостях конструктора, адже на заняттях з конструювання у дітей розвивається інженерне мислення.

Дитяче конструювання – це процес створення різних конструкцій, моделей, в яких передбачено взаєморозміщення частин та елементів, способи їх з'єднання. Матеріалами для дитячої конструктивної діяльності є: дитячий будівельний матеріал, спеціальні конструктори (дерев'яні, металеві, пластмасові); папір, картон, тканина, природний, викидний матеріали. Дослідження педагогів і психологів свідчать, що конструювання є продуктивним видом діяльності, у процесі якого відбувається розвиток дитини (Л. Артемова, А. Давидчук, Т. Комарова, В. Мухіна та ін.) [25, с. 305].



Розрізняють два типи конструювання: технічне і художнє. У технічному конструюванні діти переважно відображають реальні та уявні об'єкти (за асоціаціями з образами казок). Моделюючи різні об'єкти, вони відтворюють їхні основні структурні та функціональні ознаки: будинок з дахом, вікнами, дверима та ін. До такого типу конструювання належать: конструювання з будівельного матеріалу, конструювання з деталей конструкторів, що мають різні способи з'єднання (пази, шипи, гайки і ін.); конструювання з великих модульних блоків.

На відміну від першого типу, художнє конструювання взаємопов'язує техніку й мистецтво. Це творча діяльність дітей з різними матеріалами, в процесі якої вони виготовляють не тільки корисні, а й естетично значущі вироби для ігор, праці, побуту [25, с. 306].

Процес конструювання складається з двох етапів: створення задуму та його реалізації. Задум – це уявлення про кінцевий результат, предмет діяльності і способи його досягнення, він часто уточнюється і змінюється внаслідок пошукових практичних дій, що сприяє розвитку творчого конструювання. Конструктивний задум виникає у процесі розумової діяльності дитини. Практична діяльність, спрямована на його виконання, полягає у широкому експериментуванні з матеріалом. Дитячий задум визначається змістом конструювання, яке організовується дорослим. Джерелом задуму дітей є навколишній світ: соціальне і предметне довкілля, світ природи, художня література.

Існують різні види конструювання, зумовлені способами створення конструкцій. Поширеними в педагогічній практиці є конструювання за зразком, умовами, власним задумом. Для роботи з будівельним матеріалом застосовується конструювання за моделлю, за найпростішими кресленнями та наочними схемам [25, с. 308].

Особливе місце в дитячому конструюванні посідає діяльність, у процесі якої діти відображають реальний предмет або його зображення. Така форма називається конструюванням за зразком. Вона була розроблена





і запроваджена в практику роботи з дітьми Ф. Фребелем. Дітям пропонують зразки виробів з паперу, природних та інших матеріалів, будівель, виконаних з деталей будівельного матеріалу і конструкторів, демонструються способи їх створення.

У конструюванні за зразком забезпечується передавання дітям знань, способів дій, заснованих на наслідуванні. Дослідження В. Нечаєвої, А. Давидчук свідчать про те, що конструювання за зразком є важливим навчальним етапом. Ця форма конструювання дає змогу вирішувати завдання, що забезпечують накопичення дітьми конструктивного досвіду і перехід до самостійної пошукової діяльності творчого характеру [25, с. 309].

Заняття з конструювання передбачають ознайомлення з довкіллям, експериментування, дослідження, формування конструктивних умінь, розвиток мислення, мовлення.

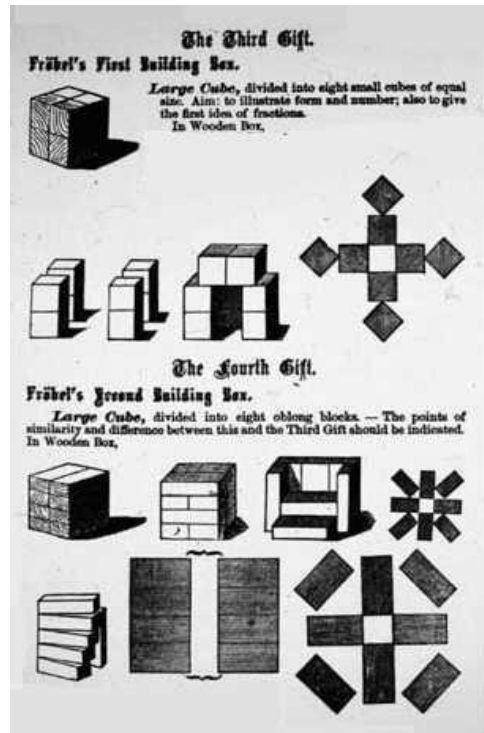
Конструктивна діяльність з дарами Ф. Фребеля передбачає навчання дітей наочному моделюванню, що є засобом розвитку мислення дітей дошкільного віку.

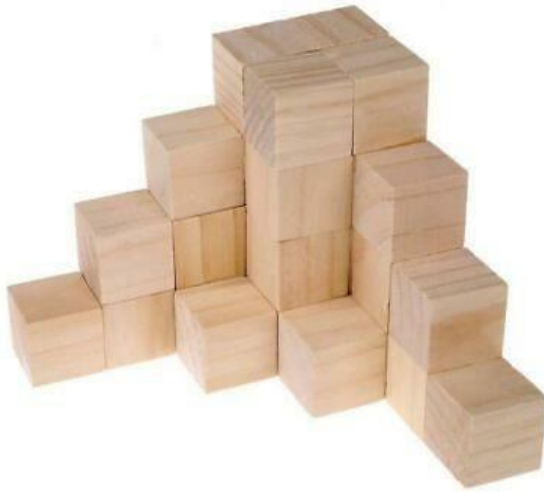
Вагомого значення Ф. Фребель надавав дарам, що використовувалися як будівельний матеріал (дари, починаючи з третього). Аналіз праць німецького педагога дає підстави визначити правила, за якими здійснювалася організація ігор з будівельним матеріалом: гра повинна бути вільною; початок гри розпочинається зі споглядання поділеного, але складеного у цілий кубик, а потім розділеного на частини, дитина знайомиться з усім матеріалом для гри, щоб мати план для його використання; усьому, що зможе побудувати дитина, дається назва, яка нагадує їй знайомі предмети; у процесі зведення споруди використовується весь матеріал дару (це сприяє розвитку у дитини спостережливості, уваги, уяви); дитина може діяти з матеріалом тільки одного дару.



Ф. Фребель зауважував, що доцільним було б у межах дарів почати ознайомлення з формами пізнання, але з маленькими дітьми варто починати з форм життя, потім переходити до форм пізнання і, нарешті, – до форм краси. Така послідовність виведена педагогом з власних спостережень за іграми дітей з дарами, адже форми життя діти будують частіше, тому що вони є в досвіді їхнього повсякденної діяльності. Інші види форм потребують створення додаткових уявних образів, що набуваються дитиною під час різноманітних дій з фігурами (елементами дарів).

Форми життя, розроблені Ф. Фребелем відповідають об'єктам довкілля (їх буде більше): башти, арки, мости, меблі, транспорт тощо.





Цей тип занять передбачає конструювання предметів, які можна побудувати з деталей першого дидактичного конструктора для дітей. Їх можна виконати за зразком – фотографією (картинкою).

Ф. Фребель створив дидактичний матеріал (дари), який дозволяє ознайомити дітей з властивостями геометричних тіл, розвиває просторову уяву, вміння поєднувати частини в ціле.

У процесі побудови дитиною моделей форм життя за допомогою дарів можна визначити такі етапи: 1) візуальне обстеження дару як цілого, довільна гра дитини з ним; 2) допомога дитині в осмисленні того, що вона побудувала (дається назва побудованому, пов'язується з предметним і соціальним оточенням дитини, визначається призначення предмета); 3) спонукання дитини до самостійного зведення споруд, яких вона ще не будувала; 4) конструювання за участю дорослого; 5) конструювання за зразком; 6) будівництва і перебудування (велике – мале, трансформація одного предмета в інший або надання предмету нових якостей, властивостей); 7) конструювання споруд за заданими умовами (наприклад, круглий майданчик, навколо нього побудувати лави, звернені всередину).

Роль дорослого під час конструювання, на думку Ф. Фребеля, полягає в супроводженні дій дитини словами: поряд, вгору, вниз, таким чином, вихователь формує уявлення про просторові співвідношення частин одна відносно одної. Ф. Фребель наголошував, що період складання і розкладання елементів дару тривалий процес. Педагог надавав великого значення самостійному дослідженню дитиною предмета. Випадкове поєднання дитиною кубиків у споруді, яка може стати моделлю предмета з довкілля є поштовхом для переходу до наступного етапу у грі з даром.

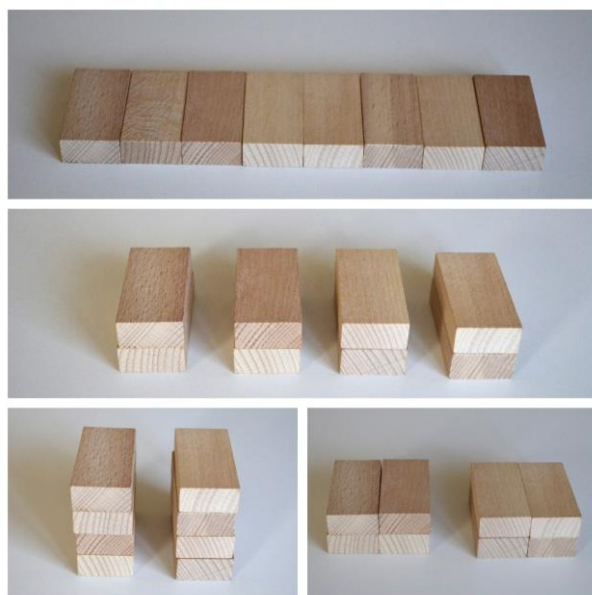
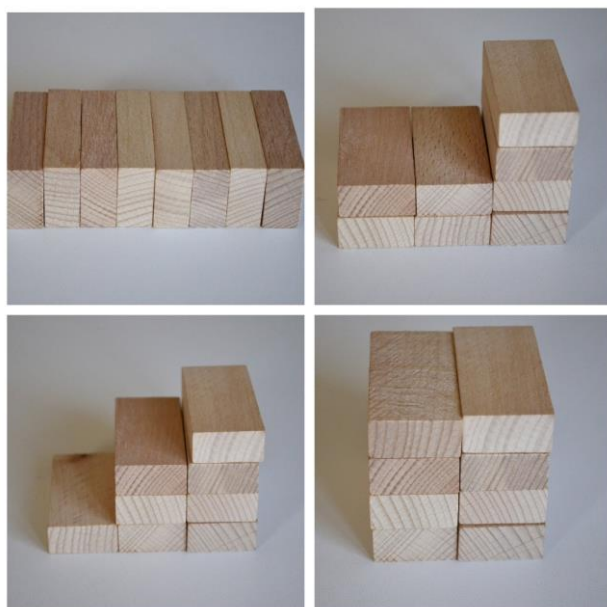
Ускладнення на цьому етапі конструювання полягає в більш тривалому, детальному розгляданні побудованої моделі та її частин у різних співвідношеннях, у визначенні форми частин, можливості їх практичного використання. Дітей спонукають до з'ясування призначення кожної деталі предмета, модель якого конструюється.



Ф. Фребель веде дитину шляхом розвитку від неусвідомлених дій до усвідомлених. Пов'язуючи кожну створену дитиною модель з предметним і соціальним оточенням, вихователь формує у дітей системні знання про довкілля.

Значне місце на заняттях з дарами Ф. Фребель відводив такому прийому моделювання, як перебудування. Педагог називає це видозміною.

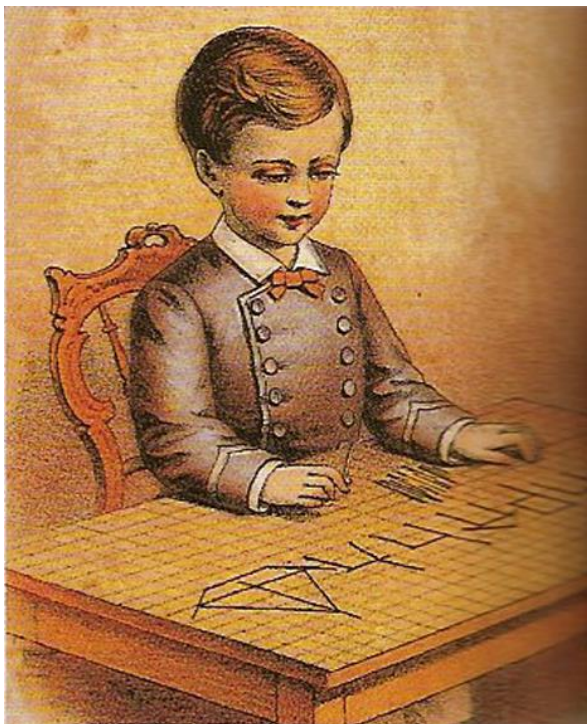
Такий прийом полягає в переміщенні фігур у межах побудованої конструкції з метою отримання моделі іншого предмета або того ж, але з іншими якостями, властивостями, і може позначатися поняттям «трансформація».



Ф. Фребель рекомендує застосовувати його на заняття, починаючи з третього дару. Особливо широко педагог застосовує прийом трансформації у створенні форм краси. Варто зазначити, що для полегшення здійснення дитиною переміщення фігур Ф. Фребель, починаючи з четвертого дару, рекомендував робити це на спеціально розкресленій на квадрати площинній поверхні (стіл, дошка, паперове полотно). Розкреслена площинна поверхня допомагає дітям під час руху фігур дотримуватися симетрії, відстані, форми.

Після серії перетворень для кубиків обов'язковий «відпочинок». Педагог пропонував ознайомлювати дітей з формами краси, що не схожі ні на форми пізнання, ні на форми життя. Під час занять дитина викладає кубики у вигляді різних симетричних абстрактних орнаментів. Можна почати зі слів вихователя «Як красиво!». Усі форми краси будуються за одним принципом – розташування всіх елементів дару навколо уявного центру; повороти і переміщення здійснюються по колу.

Демонструючи форми пізнання, діти ознайомлюються з назвами фігур, просторовим розташуванням, поняттям цілого і частини, взаємовідношенням (матеріалу та форми, форми й величини, величини і положення, форми і положення тощо).



Десятий дар Ф. Фребеля – це набір елементів з природних матеріалів – зерен, камінців, глиняних циліндриків, дротиків. З них можна сконструювати тривимірні просторові моделі.

Модель інженерної діяльності створюється на заняттях з конструювання – діти не просто створюють конструкції, а вивчають їх у докiллі, намагаються зрозуміти,

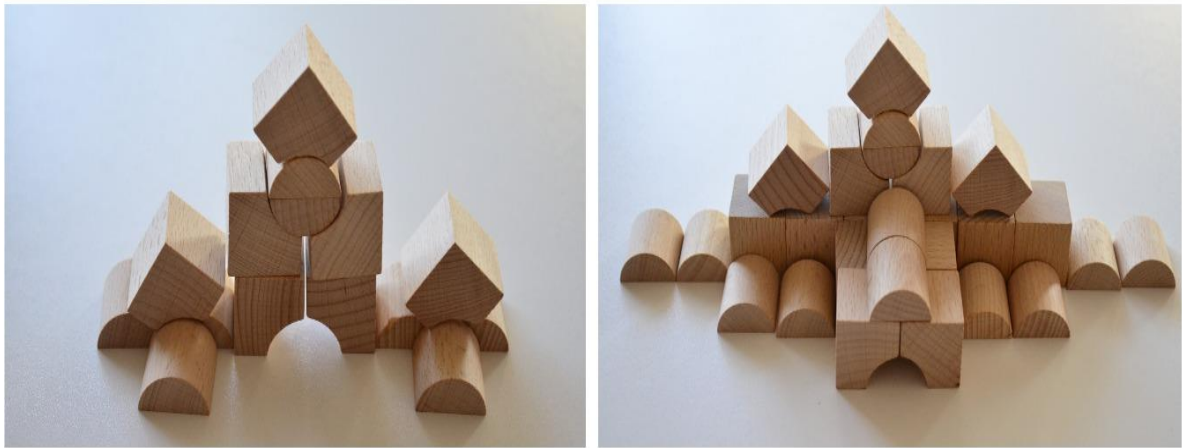


чому вони саме такі, як їх можна покращити, які додаткові функції можуть виконувати тощо. На архітектурно-конструкторських заняттях діти ознайомлюються з мистецтвом архітектури, оволодівають способами створення різних споруд, матеріалами, творчістю архітектора-проектувальника. Діти конструюють з ігрового будівельного матеріалу, макетують з паперу, природного та викидного матеріалу, проектують (малюють споруди).

Діти разом з педагогом розмірковують, чому об'єкти довкілля побудовані саме так, вчать бачити їх в системі, виділяти головні й другорядні функції цих конструкцій. Педагог формує уявлення дітей про моделювання об'єктів довкілля – діти знаходять аналогії споруд з конструкціями, що будують на заняттях, вчать зводити зручні, міцні, функціональні та красиві конструкції. Діти дошкільного віку будують *за зразком* педагога, навчаються діяти *за аналогією*, відтворювати нескладні елементи навколо конструкції. На заняттях вони доповнюють споруди, використовуючи побудовану конструкцію як основу, – надають їй неповторності, індивідуальності, пристосовують до власної ігрової діяльності або будують дрібніші, які потрібні для обігрування основної конструкції.

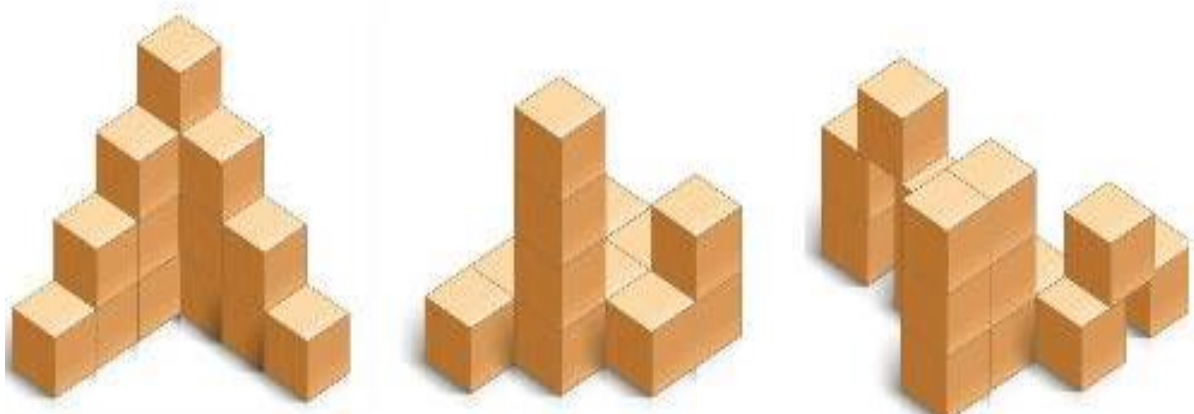
Характерною особливістю конструювання *за умовами* є те, що дітям не пропонують зразків об'єкта та способів його створення, визначають лише умови, яким повинна відповідати споруда, підкреслюють її практичне призначення, їм потрібно самостійно виробити конструктивний задум. Завдання конструювання виражені через умови і мають проблемний характер, оскільки способів створення об'єкта не демонструють [25, с. 309].



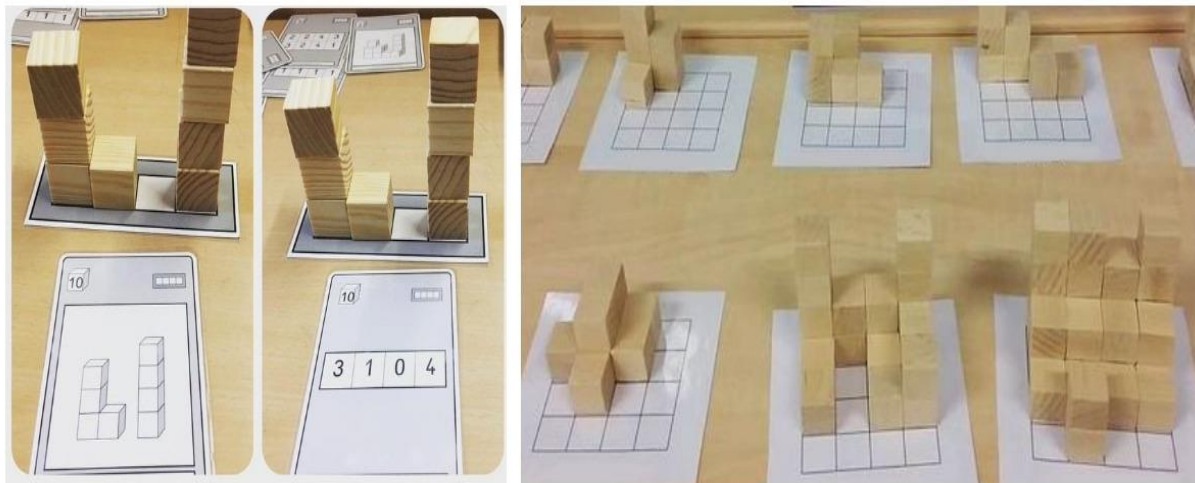
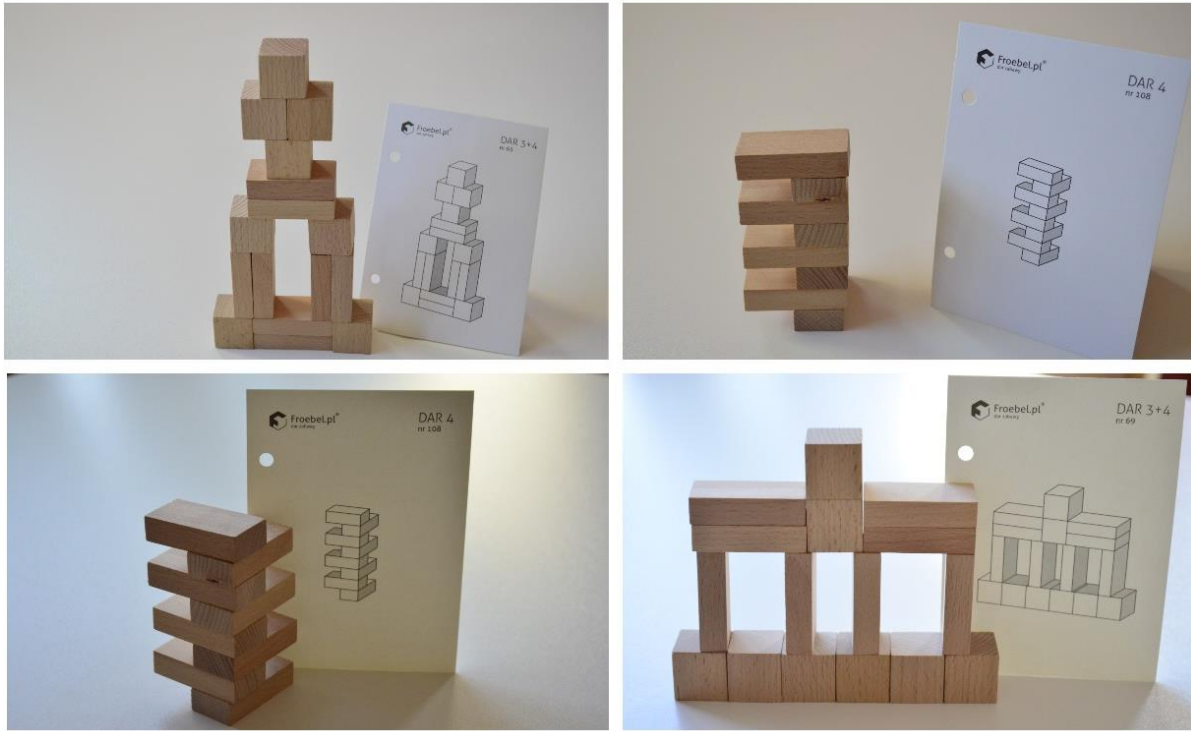


За умовами, заданими дорослим, діти повинні спочатку уявити об'єкт, а потім знайти способи його створення (замкова вежа з широкою основою або вузькою).

Ще один вид конструювання – *за найпростішими кресленнями і наочними схемами*. Моделювальний характер самої діяльності, в якій з деталей будівельного матеріалу відтворюються зовнішні та окремі функціональні особливості реальних об'єктів, створює можливості для розвитку внутрішніх форм наочного моделювання. Ці можливості успішно можуть реалізовуватися через навчання дітей побудови найпростіших схем-креслень, що відображають зразки споруд, а потім, навпаки, практичного створення конструкцій за простими кресленнями-схемами [25, с. 309].







Проте, діти дошкільного віку, як правило, не вміють виокремлювати площинні проєкції об'ємних геометричних тіл (деталей будівельного матеріалу). Для подолання таких труднощів спеціально було розроблено шаблони (В. Брофман), які діти використовують для побудови наочних моделей (креслень), що відображають їхні конструктивні задуми.

Внаслідок такого навчання у дітей розвиваються образне мислення і пізнавальні здібності, тобто вони починають будувати і застосовувати зовнішні моделі «другого порядку» – найпростіші креслення як засіб самостійного пізнання нових об'єктів.





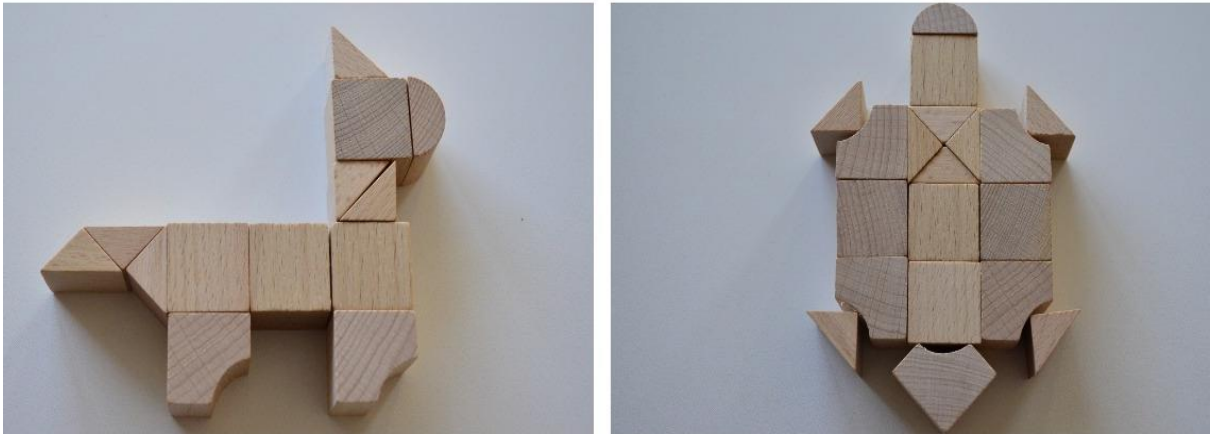
Конструювання за задумом має великі можливості для розвитку творчості дітей, для виявлення їхньої самостійності та ініціативи, вони самостійно вирішують, що саме будуть конструювати і якими способами. Створення задуму та його втілення досить складне завдання для дітей дошкільного віку. Їхні задуми вирізняються нестійкістю і часто змінюються в процесі діяльності через відсутність належних умінь і матеріалів для відтворення задуму. Для того, щоб ця діяльність була творчою, діти повинні мати узагальнені уявлення про об'єкт, який хочуть створити, володіти способами конструювання та вміти знаходити нове.

Новизна способів конструювання може бути різноманітною: знаходження способу з'єднання деталей, визначення оригінальних способів конструювання, які можна застосовувати під час зведення споруд. Конструювання за задумом сприяє застосуванню дітьми дошкільного віку знань, умінь, набутих у процесі конструювання за зразком та умовами. Ступінь самостійності і творчості залежить від рівня сформованості конструктивних умінь та активності дітей [25, с. 310].

Також потрібно виокремити такий вид конструктивної діяльності, як *конструювання на тему*, визначену педагогом. Дітям пропонують загальну тематику виробів (птахи, тварини, транспорт, меблі і ін.), вони самі



створюють задуми конкретних виробів, обирають матеріал та способи їх виконання.



За своїм характером ця форма конструювання наближена до конструювання за задумом і відрізняється від неї тим, що задуми дітей обмежуються певною темою. Основна мета організації конструювання за визначеною темою полягає в актуалізації, закріпленні знань, умінь і навичок.

Отже, Ф. Фребеля можна вважати основоположником всіх сучасних дитячих конструкторів, тому що в їх основі лежать ті ж принципи, що були закладені в дарах геніального німецького педагога. Ф. Фребель вкладає у свій дидактичний матеріал певний «філософський» сенс. Виходячи з інстинкту пізнання, закладеного природою в дитині, він вважає за необхідне через вивчення «дарів» підвести дитину до розуміння різноманіття світу, а через це різноманіття – до пізнання єдності.





## ВИКОРИСТАННЯ ДАРІВ Ф. ФРЕБЕЛЯ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРОВО-ГЕОМЕТРИЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасна педагогічна наука, розглядаючи питання формування просторово-геометричних уявлень у дітей раннього та дошкільного віку, постала перед нагальною необхідністю вивчення історичної спадщини педагогічних технологій минулого, зокрема ідей і досягнень Ф. Фребеля.

Принагідно зазначимо, що першопрохідцями наукового осмислення процесу формування просторово-геометричних уявлень у дітей дошкільного віку були Я.-А. Коменський, Й.-Г. Песталоцці, Ф. Фребель. Саме вони зароджували майбутню математичну освіту дітей дошкільного віку. Зокрема, Ф. Фребелю належить філософська ідея про те, що світ єдиний і водночас багатогранний, а багатогранність передбачає наявність окремих елементів, єдиних за своєю суттю.

Відтак, вся педагогіка ученого підпорядкована закону космічної філософії: «Зробити внутрішнє зовнішнім, зовнішнє внутрішнім, знайти для обох єдність – це загальна зовнішня форма, у якій виражається призначення людини» [16, с. 97]. Педагог повинен вміти «узагальнювати одиничне і особливе, а узагальнене робити одиничним і особливим, одне і друге знаходити у дійсності» [10, с. 32].

Що ж мав на увазі відомий німецький педагог, у чому розкривається глибинний смисл його закону? Спробуємо дати відповідь на це питання: «зробити внутрішнє зовнішнім» – це означає, застосувати засоби, що надані людині для пізнання (органи чуттів). Таким чином, людина здобуває інформацію про предмети та явища зовнішнього світу. Щоб отримана інформація стала власними знаннями, дитина повинна переробити її у мисленнєвій діяльності, тоді «зовнішнє» стане «внутрішнім». «Знайти для обох єдність» – виразити результати знання



ззовні (словом, знаками, малюнком, моделлю) і тим самим надати їм значення для життя, що, також стане внутрішнім надбанням. За цим космічно-філософським законом людина пізнає «божественну сутність речей». Це означає розглядання і засвоєння характеристик, властивостей об'єктів, що є центральним на занятті, у взаємозв'язках між ними, а також у взаємозв'язках і взаємовідношеннях об'єкту з іншими об'єктами, що вивчалися раніше.

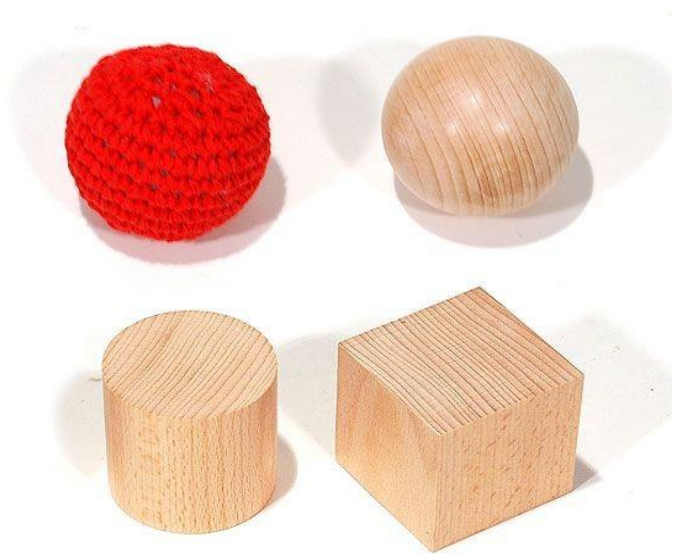
Дотримання цього закону Ф. Фребель вважав обов'язковим у навчанні, зокрема у процесі формування геометричних понять у дітей дошкільного віку. Проте, згодом педагог підкріплював його низкою інших принципів, правил, положень та обирає засіб – дидактичний матеріал за допомогою якого діти дошкільного віку могли б його засвоювати. Дари Ф. Фребеля містять набір геометричних фігур та форм, які сприяють формуванню елементарних математичних уявлень. Метою використання дарів, на думку Ф. Фребеля, є опанування дітьми мислительними операціями (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення). Ігрові дії з дарами активно стимулюють психічний розвиток дитини, а також закладають основи правильного пізнання у будь-якій галузі знань в цілому, математичній зокрема [20, с. 25].

Так, перший дар (кольорові м'ячики) спрямований на розвиток сенсомоторної координації, закріплення сенсорних еталонів кольору, форми, формування уявлень про простір. При цьому, роль дорослого в грі, на думку Ф. Фребеля, полягає у супроводженні дій дитини словами, наприклад, «поряд, поряд, поряд;



вверх, вверх, вверх; вниз, вниз, вниз», які б вказували на просторові співвідношення.

Другий дар – куля, куб і циліндр. Завдання дару – ознайомити дитину з геометричними властивостями фігур, показ і засвоєння прийомів їх обстеження за допомогою зорово-рухового аналізатора та конкретних практичних дій з ними.

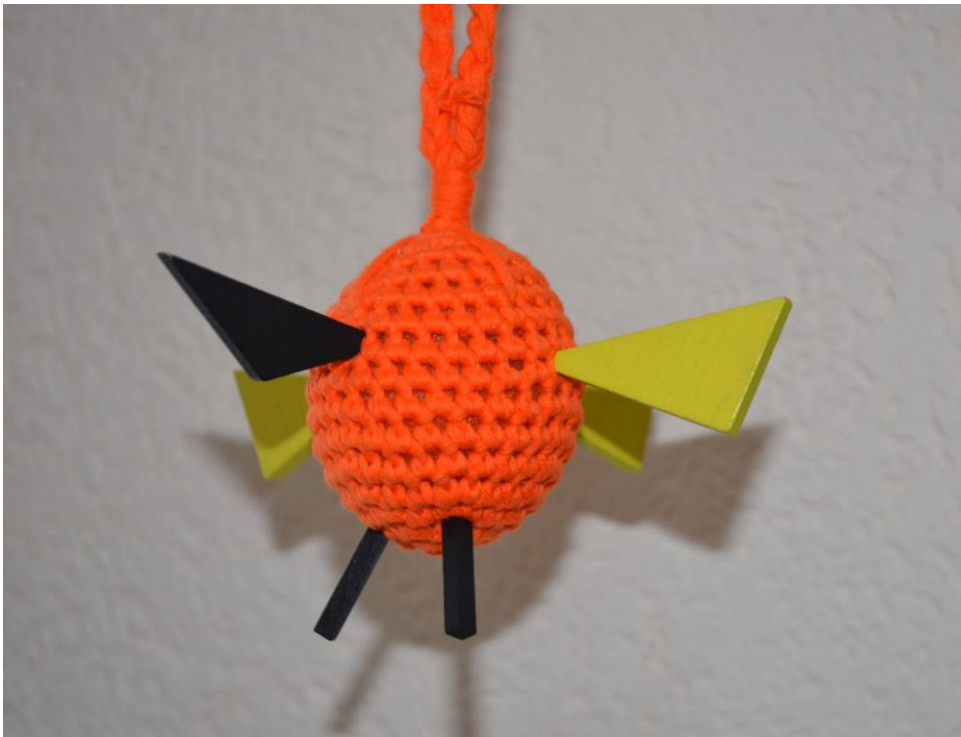


У процесі ознайомлення з другим даром, окрім традиційного закріплення назв, властивостей геометричних фігур, важливо акцентувати увагу на одній з найкращих ідей, яку Ф. Фребель застосував, це ідея перетворення предмета у процесі дії з ним. Так, на прикладі вивчення будь-якої геометричної фігури варто продемонструвати дитині, як один предмет можна візуально за допомогою відповідних рухів перетворити в інші геометричні фігури (циліндр має властивості кулі, а куб під час обертання стає схожий на циліндр), що розвиває у дитини гнучкість мислення, готує особистість до розуміння світу в його багатогранності.





Два перші дари можуть розглядатися як засоби-замінники для зображення дитиною інших предметів. Наприклад, м'яч, що гойдається на нитці, може перетворитися на пташку. Варто лише сказати: «Дивись, як літає пташка: туди, сюди!»; м'яч, що підскакує, може нагадати дитині кішку: «Ось кішка стрибає на стілець» тощо. Ігри з першим і другим даром педагог радив супроводжувати віршованими рядками.



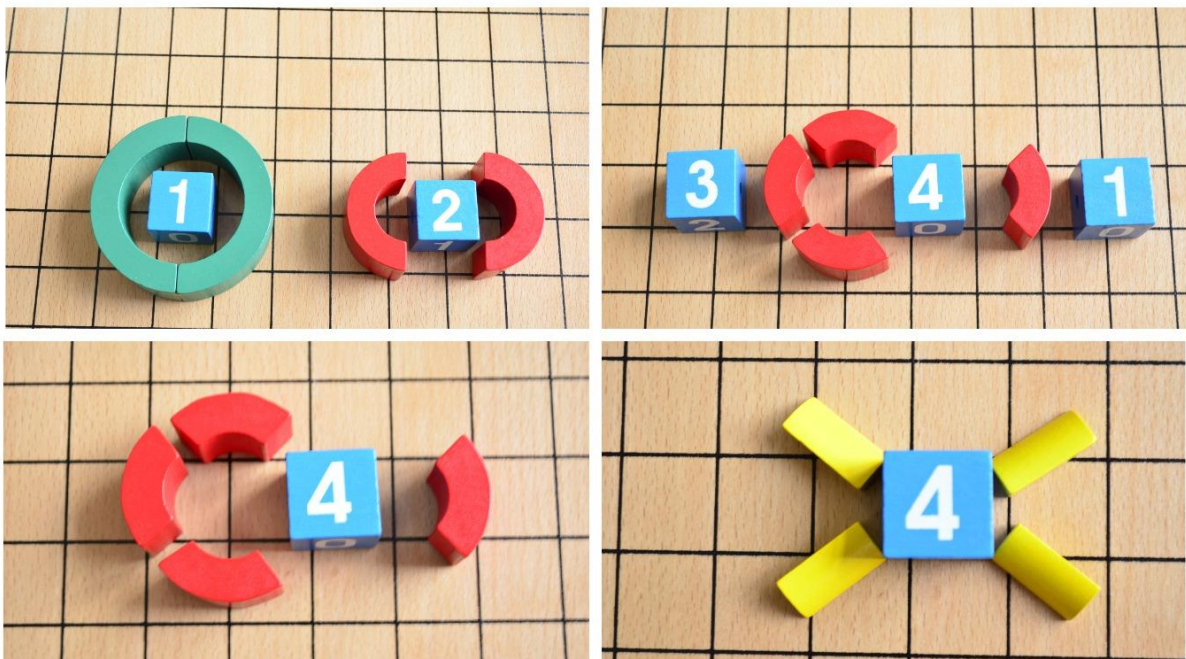
Третій дар Ф. Фребеля – кубик, розділений на вісім однакових кубиків. Використання його дає можливість дитині у наочній формі



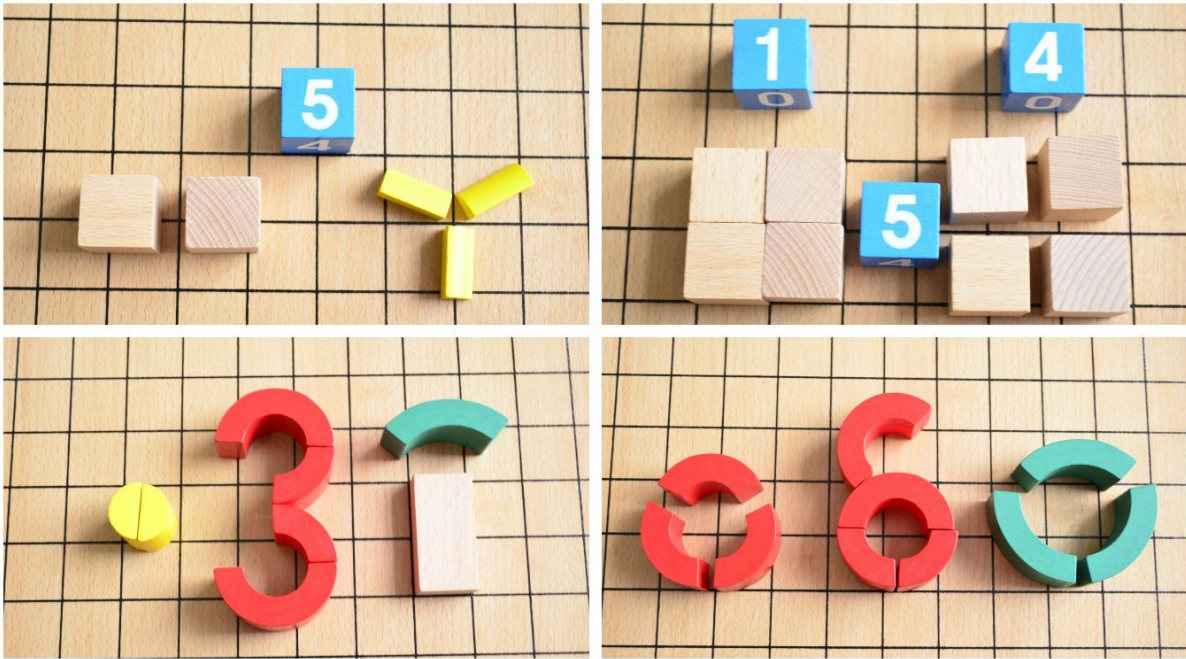
виділити ціле і частину, визначити відмінності між формою і величиною. Дитина починає досліджувати кубик, ділячи його на частини, та будуючи із частин різні форми, у яких інколи можна побачити предмети довкілля, що оточують її. Завдання вихователя – долучити до побудованого дитиною предмета невелику розповідь. Поступовий поділ кубика на різну кількість частин знайомить дитину з числом. Частини кубика можна розглядати стосовно форми, величини, положення частин цілого, їх поєднання. Щоб дитина не втрачала відчуття єдності, цілісності, при побудові різних форм педагог наполягає на використанні усіх восьми кубиків.

Четвертий дар – кубик розділений на вісім цеглинок. Результатом гри дитини з четвертим даром є головним чином зображення площинної і лінійної протяжності у горизонтальному та вертикальному напрямках, розглядаються відношення форми і величини, з’являються нові явища для спостереження – рівновага і рух.

П’ятий дар – кубик, двічі рівномірно поділений у всіх напрямках на маленькі кубики. Таким чином збільшується число кубиків, а також з’являється новий розвивальний елемент – ділення кубика по діагоналі, завдяки якому дитина знайомиться з нахилом під певним кутом [21, с. 25].







Отже, використання дарів Ф. Фребеля в освітньому процесі закладу дошкільної освіти сприятиме:

- формуванню основних геометричних понять (назви геометричних фігур, поняття, що характеризують просторове розташування, поняття цілого і частини, різні взаємовідношення – матеріалу і форми, форми і величини, величини і положення, форми і положення тощо);
- формуванню вміння розв’язувати проблемні завдання, ставити мету, міркувати про подальшу роботу, розробляти план дій;
- розвитку творчого мислення;
- розвитку мовлення – діти вчаться детально пояснювати свої дії, міркувати, надавати чіткі та зрозумілі інструкції, висловлювати власні думки;
- формуванню уміння співпрацювати, зокрема, працювати в парах чи групах, ділитися матеріалами, вчитися у своїх однолітків, дослухатися до їхніх ідей та пропонувати власні, аналізувати ідеї та обирати раціональні, розподіляти ролі та обов’язки;
- розвитку сенсорного сприйняття;
- розвитку дрібної моторики;
- формуванню цілісної картини світу.



Організуюючи заняття з використанням дарів, доречно пам'ятати, що вони мають приносити дитині радість, проходити в спокійній емоційно сприятливій атмосфері без страху оцінювання. Не варто відповідати за дитину на питання, слід усіляко підштовхувати її до знаходження відповіді. Для цього потрібно використовувати приклади, навідні запитання, уточнення, звертатися до життєвого досвіду дитини.

Наголошуємо на тому, що педагог під час організації занять з дарами Ф. Фребеля, у першу чергу, – партнер дитини, який підтримує, надихає, за потреби допомагає їй віднайти відповідь на питання. Він мотивує дитину бути самостійною, спонукає до дій. Упродовж усього заняття педагог знаходиться поруч з дитиною, ставить їй запитання, цікавиться успіхами, звертає увагу на розв'язання певних задач. Так відбувається взаємодія дорослого з дитиною, створюється довірлива атмосфера, яка сприяє розв'язанню проблемних завдань, формуванню вміння слухати і чути дорослих та однолітків, розвитку мовлення, уміння висловлювати свої думки та з повагою ставитися до думок оточуючих.





## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ :

1. Анісімова О., Ковальчук А. Педагогічні погляди Ф.Фребеля у практиці роботи сучасного дитсадка. *Дошкільне виховання*. 2017. № 9. С.22-24.
2. Борисова З. Фрідріх Фребель – засновник ідеї дитячого садка. *Дошкільне виховання*. 2002. №12. С. 5-7.
3. Бубін А.О. Педагогічна концепція Фрідріха Фребеля. II Всеукраїнська науково-практична конференція: «Актуальні проблеми реформування дошкільної та початкової освіти України у контексті євроінтеграційних процесів». Рівне, 2019. С.33-35.
4. Василенко Т.А. Гра в системі суспільного дошкільного виховання Ф.Фребеля. *Нові технології навчання: навч.-метод. збірник*. 2006. Вип. 43. С. 62-67.
5. Вільчковська А. Використання ідей Фрідріха Фребеля в практиці виховання дітей дошкільного віку. *Doświadczenia i propozycje naukowo-metodyczne*. 2017/1. № 61. С.155-164.
6. Замелюк М. І., Міліщук С. О., Магдисюк Л. І. «Дари» Фребеля: психолого-педагогічний аспект. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ: збірник наукових праць*. № 2 (22). Рівне: РВЦ МЕРУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2019. С.74-83.
7. Замелюк М.І, Оксенчук Т.В., Міліщук С.О. Особливості розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку з «дарамми» Фребеля. II Всеукраїнська науково-практична конференція: «Актуальні проблеми реформування дошкільної та початкової освіти України у контексті євроінтеграційних процесів». Рівне, 2019. С.233-235.
8. Іванова Н.В. Антропологічні виклики педагогіки Фрідріха Фрабеля в інтерпретації смислів сучасного українського дошкільля. *Геніальність і обдарованість : перспективи творчості в ситуації інформаційного*



світу : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 23 жовтня 2019 р. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019. С. 49-54.

9. Іванова Н.В. Педагогіка Фрідріха Фребеля і сучасний український освітній простір дошкілля: інтерпретація смислів. *Виклики та парадокси соціальної взаємодії в постмодерному світі : лінгвістичний та психологічний аспекти*. I Міжнародна науково-практична конференція. 11-12 квітня 2019. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки. С. 249-253.
10. Іванова Н.В. Філософсько-освітні погляди Ф. Фребеля в контексті інноваційних підходів сучасності. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету*. Педагогічні науки. 2014. 65. С. 31-35.
11. Іванова Н.В. Ціннісні виміри філософії дитинства в педагогічній концепції Фрідріха Фребеля. *Психологія. Цінності. Особистість* : Міжнародна науково-практична конференція. 22-24 червня 2016. Луцьк : Волиньполіграф. С. 80-84.
12. Іванова Н.В. Ціннісні пріоритети педагогіки Фрідріха Фребеля в контексті соціокультурних змін сучасного дошкілля. *Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства* : III Міжнародна наукова конференція студентів, молодих вчених та науковців. 24-25 травня 2019. Одеса : ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». С.
13. Іванюк Г.І., Січкара А.Д. Ідеї діяльнісного підходу Ф. Фребеля в українському дошкіллі: від минулого до сьогодення. *Молодий вчений*. 2018. № 7 (59). липень. С.101-105.
14. Каташинська І. Концепція гри у педагогічній системі Ф. Фребеля. *Рідна школа*. 2004. № 7/8. С. 62–65.
15. Ключнікова Т. А. Особливості виховання дітей дошкільного віку у Фребелівському сирітському будинку швейцарського міста Бургдорф. *Інтеграція сучасних освітніх систем Європи та світу в контексті*



- впровадження педагогічних ідей Ф. Фрєбеля* : збірник матеріалів міжн. наук.-прак. семінару (Херсон, 22 березня 2012 р.). Херсон. 2012. С. 24-28.
16. Литвин Л.В. Концепція Ф. Фрєбеля та її вплив на розвиток освіти вихователів для дітей дошкільного віку у Німеччині (XIX ст.). *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2014. Випуск 2. С. 96-100.
17. Маевская К. Самодеятельность в воспитательной системе Ф. Фрєбеля. *Дошкольное воспитание*. 1912. № 5. С. 280-283.
18. Машкіна Л.А. Історіографія педагогічної системи Фрїдріха Фрєбеля. *Педагогічний дискурс*. 2013. випуск 15. С.458-463.
19. Ніколенко Д. Дарунки Фрїдріха Фрєбеля. *Дошкільне виховання*. 1991. №9. С. 10-12.
20. Петухова Л.Є. Фрєбельпедагогіка – шлях до інтеграції освітніх систем України та Німеччини. *Європейські інтеграційні процеси в Україні: стан, проблеми та перспективи* : матеріали Всеукр. практ. конф. (Херсон, 11 жовтня 2011 р.). Херсон : Видавництво ХДУ. 2011. С. 24-25.
21. Петухова Л.Є., Анісімова О.Е. Практико-орієнтований підхід до підготовки майбутніх фахівців дошкільної галузі у контексті педагогічної спадщини Ф. Фрєбеля. *Молодий вчений*. 2017. № 10.2 (50.2). жовтень. С.74-78.
22. Проскура О. Гуманістичні традиції Будинку Песталоцці-Фрєбеля. *Дошкільне виховання*. 2013. № 6. С.7-9.
23. Розин В. Курс начальной геометрии Ф. Фрєбеля. *Дошкольное воспитание*. 1971. № 10. С. 31-39.
24. Стасюк Д. Дарунки Ф. Фрєбеля як альтернативна логопедична технологія у подоланні мовленнєвих розладів у дітей дошкільного віку. *Вектор пошуку у сучасному освітньому просторі: збірник матеріалів VII Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Луцьк. 2019. С. 78-80.



25. Сухорукова Г. В. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі : підручник / Г. В. Сухорукова, О. О. Дронова, Н. М. Голота, Л. А. Янцур; за заг. ред. Г. В. Сухорукової. Київ : Видавничий Дім Слово, 2014. 376 с.
26. Улюкаєва І.Г. Історія дошкільної педагогіки: підручник. Київ : Видавничий дім Слово, 2016. С.133-144.
27. Ушинський К. Д. Звіт відрядженого для огляду закордонних жіночих навчальних закладів колезького радника К. Д. Ушинського. *Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки* / За заг. ред. З.Н. Борисової. Київ : Вища школа, 2004. С. 205-208.
28. Фребель Ф. Дитячий садок. *Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки* / за заг. ред. З.Н. Борисової. Київ : Вища школа, 2004. С. 74-103.
29. Фребель Ф. Воспитание человека / Фридрих Фребель. *История зарубежной дошкольной педагогики* / сост. Н. Б. Мчелидзе и др. Москва : Просвещение, 1986. С.190–207.
30. Хрестоматія «Фребельпедагогіка» : навчальний посібник / упорядкув. Петухова Л.Є., Анісімова О.Е. Херсон : Айлант, 2013. 236 с.
31. Bilewicz-Kuznia B., Kustosz S., Malek K. Dar Zabawy. Program wychowania przedszkolnego. Lublin : Froebel.pl dar zabawy. 2017. 185s.





## ОРІЄНТОВНІ ФОРМИ РОБОТИ З ДАРАМИ Ф. ФРЕБЕЛЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

### Інтегроване заняття «Лісова галявина» для дітей середнього дошкільного віку

**Мета:** ознайомлення з природним довкіллям: формувати уявлення про живу природу; збагачувати знання дітей про рослинний і тваринний світ своєї місцевості; закріпити правила поведінки в лісі; вчити милуватися красою осіннього лісу; розвивати логічне мислення, фантазію; *логіко-математичний розвиток:* продовжувати розвивати сенсорні здібності дітей, дрібну моторику пальців рук, довільну увагу; закріпити вміння орієнтування у просторі та часі; продовжувати формувати інтерес до занять математикою; *розвиток мовлення:* розвивати зв'язне мовлення, граматичну правильність мовлення; збагачувати лексику образними виразами; виховувати мовленнєву культуру.

**Матеріал, обладнання:** загадки, вірші, іграшки Лісовичок і Сорока, плоди дерев (шишки, жолуді, горіхи, кленові двокрилатки, кетяги калини, плоди шипшини), дари № 3, 7, 8, 9, 10, тарілочки для роздавального матеріалу.

#### *Хід заняття*

*Вихователь:* До нас прийшов Лісовичок, який запрошує у подорож до лісу.

*Прилітає Сорока.*

*Сорока:* Ой, лишенько! Ой, людоньки! До-по-мо-жіть.

*Вихователь:* Що сталося?

*Сорока:* Я й не знаю. Але сталося. Ой, лишенько!

*Вихователь:* Сороко, заспокойся і розкажи.

*Сорока:* Живу я у лісі, на лісовій галявині. Кожного ранку ми з малятами летимо до струмочка та п'ємо водичку. Серед галявини росте велика гарна



ялинка, а поряд берізка. Вона веселила нас своїми листочками, спочатку вони були зелені, а потім пожовтіли. Сьогодні їх не стало. Берізка почала плакати. Ялинка сказала, що вона завжди буде зеленою. Дуб приніс свої жолуді, клен свої двокрилатки, горіх горіхи, калина і шипшина теж подарувала свої плоди, але берізка, все одно плаче. Що нам робити? Як повернути берізці листячко?

*Вихователь:* Сороко, вгамуйся. Так буває, що восени опадає листя з дерев, тільки в ялинки голочки опадають протягом року і тому це не помітно, а берізку пора готувати вже до сну.

### *Фізкультхвилинка*

Осінь, осінь, лист жовтіє, *(плавне піднімання рук вгору)*

З неба часто дощик сіє. *(опускання рук з одночасним перебиранням пальців)*

Червонясте, золотисте *(рухи руками вправо-вліво)*

Опадає з беріз листя. *(присідання)*

Діти ті листки збирають, *(імітація збирання листя)*

У книжки їх закладають *(встати, стулити долоні перед собою)*

Наче човники, рікою *(повороти тулуба з хвилеподібними рухами рук)*

Їх пускають над водою.

З них плетуть вінки барвисті

Червонясті, золотисті. *(імітація одягання вінка на голову)*

*Вихователь:* Берізка просить, щоб ви підійшли до неї і обняли її стовбур. Вона хоче поділитися з вами своєю енергією, подарувати вам якомога більше сил. *(Діти стоять, обійнявши стовбур берези 2-3 хв.)*

*Вихователь:* А тепер підніміть руку вздовж стовбура і попросіть: «Берізко, берізко, дай нам стрункі ніжки».

*Вихователь:* Погляньте на віти берези. Що вони вам нагадують? Так, коси. Щоб ваше волосся було таким гарним і довгим, треба знати один секрет. Цей секрет знає Лісовичок.





*Лісовичок:* Щоб мати гарне, довге та шовковисте волосся, потрібно полоскати його відваром із листя берези. А щоб зубки не боліли, прикладайте ватку з настоянкою берези до хворого зуба. Потрібно частіше і довше гуляти у березовому гаю, бо повітря тут чисте. Будьте всі здоровими!

*Вихователь:* Давайте створимо берізці казкове фото на згадку, щоб їй снилися кольорові сніжки взимку.

*Дидактична гра «Листячко берізки» (з використанням дарів Ф. Фребеля):*

*Мета:* вчити викладати предмети на площині за зразком дорослого; закріпити уявлення про листя берези; розвивати творчі здібності, мислення.

*Дидактична гра «Лісова галявина» (з використанням дарів Ф. Фребеля):*

*Мета:* вчити викладати предмети на площині за зразком дорослого; формувати уявлення про природу, її різноманіття; розвивати мовлення, творчу уяву.

*Хід гри:* Вихователь пропонує дітям закрити очі й уявити лісову галявину. Вона може мати різну форму, колір, розмір. Дорослий бере дари Ф. Фребеля і починає викладати елементи галявини, пропонує дітям викладати, наслідуючи його.

*Вправа «Горіховий масаж».*

Два волоських горіхи діти качають між долонями 2-3 хв. По два горіхи взяти в кожную руку і перекачувати за допомогою пальців.

*Вихователь:* Давайте розвеселимо берізку таночком.

*Підсумок заняття*

*Вихователь:* Молодці малята! Ці гарні казкові фото узимку будуть веселити берізку, а тобі Лісовичку сподобалася наша лісова галявина?

*Лісовичок:* Так, сподобалася. Хочу запропонувати дітям обрати собі наші скарби і потім разом з батьками зробити декорації на зимові свята.



## Інтегроване заняття з логіко-математичного розвитку «День народження Квадрика» для дітей старшого дошкільного віку

**Мета:** логіко-математичний розвиток: формувати навички обчислювальної діяльності; закріпити вміння розрізняти і правильно називати геометричні фігури; виховувати інтерес до математичних знань; розвивати логічне мислення, кмітливість, увагу, уяву; розвиток мовлення: сприяти розвитку мовлення, вмінню аргументувати свої висловлювання; збагачувати лексику образними виразами; виховувати мовленнєву культуру.

**Матеріали, обладнання:** конверт з листом, диск, геометричні фігури, пліт (намальований на великому картоні), дві іграшкові білочки, шість шишок, м'яч, карта, дари Ф. Фребеля (№ 7, 8, 9, 10), комплекти геометричних фігур, картинка-фото героя Квадрика.

**Попередня робота:** бесіда «Дні тижня», «Бережіть ліс – ліс наше багатство», «Як поводитися в гостях», ігри з дарами Ф. Фребеля, ігри на орієнтування у просторі.

### Хід заняття

**Вихователь:** Діти, сьогодні я, коли прийшла в нашу групу, відчинила вікно, щоб провітрити кімнату. У вікно влетів голуб, на його лапці був прив'язаний конверт, на якому написано: заклад дошкільної освіти «Віночок», старша група «Калинка». Мене зацікавило: від кого цей лист, адже зворотна адреса не вказана, тому я вам пропоную прочитати його.

*Діти з вихователем відкривають конверт і дістають диск з відеороликом «Веселий потяг: вивчаємо цифри», геометричні фігури різних кольорів з цифрами, лист.*

**Вихователь:** (читає лист) Привіт, діти! Мене звать Квадрик. Я з країни Цифр. Тітонька Сова розповіла мені, які ви розумні, кмітливі й добре знаєте математику. Я запрошую вас на свій день народження, але хочу



попередити, що шлях буде нелегкий, вам будуть зустрічатися перешкоди, які доведеться подолати. Я відправляю за вами веселий потяг, який ви побачите, коли переглянете відеоролик «Веселий потяг: вивчаємо цифри». Не забудьте взяти з собою геометричні фігури, вони вам стануть в нагоді.

*Вихователь:* Хочете потрапити на день народження до Квадрика? Як ви думаєте, що мандрівники повинні взяти з собою в дорогу (компас, карту)? Давайте візьмемо і пригадаємо правила поведінки.

*Вихователь:* Коли ви приходите в гості, що треба сказати?

*Діти:* Добрий день.

*Вихователь:* Коли бачите іменинника, що треба сказати?

*Діти:* З днем народження.

*Вихователь:* Як потрібно вести себе в гостях?

*Діти:* Не бешкетувати, за столом їсти акуратно.

*Вихователь:* Нам час вирушати на день народження.

*Вихователь включає диск з відеороликом «Веселий потяг: вивчаємо цифри». Діти стають один за одним і вирушають в подорож. Потяг приїжджає до озера.*

*Вихователь:* Діти, ми не можемо їхати далі, тому що хтось зламав міст. На березі я бачу старий пліт (намальований на великому картоні). Чи можемо ми на ньому перебратися через озеро? (Відповіді дітей)

*Діти підходять і бачать, що він з дірками (геометричними фігурами).*

*Вихователь:* Діти, давайте подумаємо, як його полагодити.

*Діти підбирають відповідні геометричні фігури. Полагодивши пліт, діти з вихователем переправляються через уявне озеро.*

*Вихователь:* Діти, ми з вами потрапили в ліс, але хтось зрубав всі дерева, залишивши одні пеньки. Давайте сядемо та відпочинемо.

*Вихователь:* Діти, як ви думаєте, хто вирубує ліси? Значить, ліси вирубують люди. Як ми можемо допомогти планеті зберегти свої ліси?

*Діти:* Посадити нові дерева.



*Вихователь:* Перед нами галявина, на якій ми будемо висаджувати саджанці.

*Педагог пропонує дітям схему і дари Ф. Фребеля» № 7, 8, 9, 10. Діти складають ялинки за схемою.*

*Вихователь:* Молодці, діти! Які прекрасні ялинки у вас вийшли. Подивіться, а вони не тільки нам сподобалися. Тут оселилися дві білочки, але, по-моєму, вони сваряться. Давайте дізнаємося, в чому ж справа? *(на столі дві іграшки і перед ними шість шишок)* Білочки не можуть поділити шишки порівну. Допоможемо їм? Що потрібно спочатку дізнатися? Діти:

*Діти:* Скільки всього шишок.

*Вихователь:* Правильно. Давайте порахуємо.

*Діти:* Шість.

*Вихователь:* Скільки шишок потрібно дати кожній білочку, щоб було порівну?

*Діти:* Три.

*Вихователь:* Молодці, діти! Зуміли помирити білочок. На знак подяки вони пропонують вам пограти в гру «Дні тижня» (в швидкому темпі).

*Діти утворюють коло навколо педагога. Вихователь кидає м'яч дитині і каже середа, дитина відповідає четвер, кидає, наступного кажучи інший день тижня тощо.*

*Вихователь:* Нам пора йти далі. Діти, а вам не здається, що ми заблукали? Що може допомогти людині, яка не знає куди йти? Звичайно, карта! У нас є карта?

*Діти:* Так.

*Вихователь:* Ви молодці, що не забули її взяти з собою. Зараз ми подивимося на карті, куди нам іти.

*Вихователь розгортає карту (намальовану вихователем). Діти розглядають.*

*Вихователь:* Тут показано, що нам потрібно орієнтуватися на велике дерево. Щоб не збитися зі шляху, потрібно знати, де права сторона, а де



ліва. А ви знаєте? Підійдіть до мене. Покажіть праву руку, ліву руку. Де тут найвище дерево?

*Діти вибирають найвище дерево зі складених ялинок і починають іти відповідно до карти: зробити два кроки праворуч, три кроки ліворуч, ще чотири ліворуч і три кроки праворуч. Вихователь приводить дітей до столів, на яких стоять дари Ф. Фребеля № 7, 8, 9, 10, комплекти геометричних фігур.*

*Вихователь:* Ось ми з вами і дісталися до міста Цифр. Але ми забули найголовніше. Без чого не можна ходити на день народження? (Подарунок) Ми могли б зробити подарунок своїми руками. Пропоную сісти за стіл і зробити подарунок.

*Діти самостійно викладають на столі те, що вони хочуть подарувати Квадрику.*

*Вихователь:* Тепер, коли наші подарунки готові, ми можемо привітати іменинника і спробувати частування.

*Діти кажуть свої побажання і отримують цукерки від вигаданого персонажа.*

### **Заняття з логіко-математичного розвитку «Подорож до математичного острова Фребеленд» для дітей старшого дошкільного віку**

**Мета:** вправляти дітей у вмінні розрізняти деталі за формою, кольором; продовжувати формувати вміння лічити предмети, визначати склад числа з двох менших чисел; закріпити навички орієнтування у просторі, вміння виконувати слухові диктанти; узагальнити знання про геометричні фігури; продовжувати учити складати та розв'язувати арифметичні задачі; сприяти розвитку мовлення, логічного мислення, конструктивних здібностей; виховувати самостійність, терплячість.



**Матеріали:** електронний лист, квитки до острова Фребеленд, мелодія «Шум моря», мелодія «Така, така», скринька, паперові згортки, м'ячі чорного і білого кольору, дари Ф. Фребеля 1, 3, 4, 5, 8.

### *Хід заняття*

#### *1. Вступна частина*

Організаційний момент. Діти заходять в зал.

*Вихователь:* Діти, який у вас настрій? Давайте посміхнемось один одному! (Посміхаються) А тепер, поділимося хорошим настроєм з нашими гостями?

Приготуємо долоньки і пограємо з ними!

Пальчик, пальчик тук-тук-тук!

По цеглиночці тук-тук!

Плесни, плесни – раз, два, три!

Ти цеглиночку бери.

Її другу передай, свою посмішку віддай!

А тепер сядемо на килимок і послухаємо, що я вам розповім.

*Діти сідають на килимку.*

#### *2. Основна частина*

*Вихователь:* До нас на електронну пошту дитсадка прийшов лист. Прислали його з далекого і дуже незвичайного місця – острова Фребеленд. Хочете дізнатися, про що йдеться в листі і хто його відправив? (Так) Тоді слухайте і дивіться!

*Вихователь відкриває електронну пошту і читає лист. Діти бачать лист на слайді.*

### ЛИСТ

«Любі малята, пишуть вам вартові з далекого острова Фребеленд. Наш острів багатий і відомий своїми дарами, а ми вартові, завжди охороняємо їх. Та раптом трапилася біда! Після того, як на острові побували пірати, у одного з дарів зникли елементи. Дуже просимо вас допомогти повернути елементи назад. Адже ми знаємо, що ви



найрозумніші, найсміливіші і дуже кмітливі. До листа прикріплюємо фото з рештою елементів. Дуже вас чекаємо !!!».

*Вихователь:* Ось такий лист! Скажіть, дітки, ви справді, найсміливіші, найсильніші, найкмітливіші?

Допоможемо повернути елементи? Тоді вирушаймо на острів Фребеленд. Як ви гадаєте, на чому можна дістатися до острова?

*Діти:* На літаку, вертольоті, пароплаві, кораблі.

*Вихователь:* Правильно! Але ми з вами вирушимо на кораблі. Оскільки ми вирушаємо на острів Фребеленд, то і проходити випробування нам будуть допомагати дари Ф. Фребеля.

Для того щоб зайняти місця на кораблі, необхідно купити квиток, а квиток коштує 10 гривень.

### ЗАВДАННЯ

Вам треба розплатитися не гривнями, а «фребелинками». Ці гроші використовують на острові. Перед вами кубики, на яких є цифри. Ваше завдання скласти число 10 з двох менших чисел, а, значить, кубиків повинно бути два.



*Діти складають число 10.*

*Вихователь:* Як ти склав число 10?

*Відповіді дітей.*

*Вихователь:* Молодці! Правильно!

*Вихователь обмінює кубики на квитки.*

*Вихователь:* А тепер нам треба зайняти потрібні місця на кораблі, номер місця вказано на вашому квитку.

*Діти сідають.*

*Вихователь:* Закривайте очі, ми вирушаємо.

*Вмикається музики «Шум моря».*

*Вихователь:* Наш корабель гойдається на хвилях, нахиліться вправо, нахиліться вліво... Повільно відкривайте очі.



*Звучить музика. На слайді фото острова.*

*Вихователь: Ось, ми і прибули.*

*Діти встають, бачать перед собою скриньку зі стрілочкою.*

*Вихователь: Напевно, нам треба її відчинити!*

*Відчиняють скриньку. Бачать дар 1, відкривають дар, там лежать 2 елементи: зелений і синій м'ячі, а також згорток. Дістають згорток, розкривають, читають його.*

«Любі малята, ласкаво просимо до нас на острів! За кожне правильно виконане завдання, ви будете отримувати по одному кольоровому елементу з дару. Колір отриманого елемента, буде означати, що наступне завдання вас очікує в тому місці, де є вказівник такого ж кольору. Перше завдання ви почнете з місця, де є вказівники, таких кольорів, як решта два елементи. Хай щастить!».

*Вихователь: Елементи яких кольорів залишилися?*

*Діти: Білого та чорного кольору.*

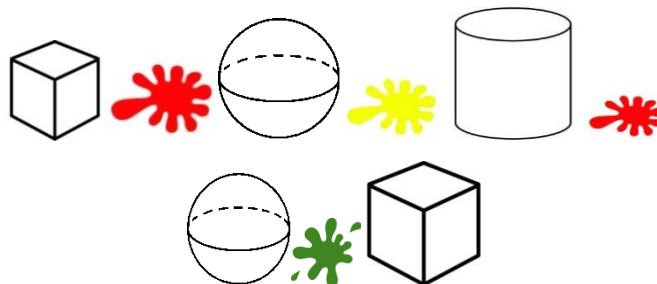
*Вихователь: Значить, йдемо до місця, де знаходяться вказівники таких же кольорів.*

*Діти шукають потрібні вказівники та підходять до них. Бачать згорток, відкривають, вихователь читає завдання.*

Білий і чорний вказівник.

### ЗАВДАННЯ:

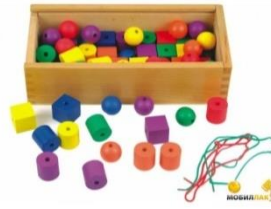
Усі жителі і гості нашого острова носять намисто. Складіть намисто за схемою. (Схема на слайді і у дітей в коробці).





*Вихователь:* Перед вами схема, об'ємні фігури і мотузки. Складайте намисто.

*Перед дітьми 3 набори і до кожного є мотузки. Діти виконують завдання.*



*Вихователь:* Скільки всього фігур вийшло? Які фігури ви використовували? (Відповіді дітей).

*Вихователь:* Молодці, справилися із завданням.

*З'являється червоний елемент – м'ячик.*

*Вихователь:* Прямуємо до червоного вказівника. Читаємо завдання.

*Червоний вказівник.*

### ЗАВДАННЯ

На острові є багато коштовних камінців, які стануть чудовими прикрасами для будь-яких речей. Допоможіть прикрасити скриньки, в яких зберігаються дари. Викладіть камінці за словесною інструкцією.

*Інструкція:*

1. Викладіть 3 жовтих самоцвіти в правому верхньому куті.
2. Викладіть 2 самоцвіти іншого кольору на середину дошки.
3. Викладіть більше ніж 2, але менше ніж 4 синіх самоцвіти у верхній лівий кут.
4. У нижньому правому куті викладіть стільки зелених самоцвітів, скільки самоцвітів знаходиться в середині.

*Вихователь:* Діти, беріть дар, зручно розташовуйтеся і починаємо.

*Вихователь читає інструкцію, діти виконують завдання в парах.*





*Вихователь:* Давайте перевіримо! Де ти розташував 3 жовтих камінці? Камінці якого кольору знаходяться по середині? Скільки камінців у верхньому лівому куті? Чому? А в нижньому правому скільки? Чому?

*З'являється помаранчевий елемент – м'ячик.*

*Вихователь:* Йдемо до помаранчевого вказівника.

Помаранчевий вказівник.

### ЗАВДАННЯ

Після зникнення елементів, смуток оселився на нашому острові, всі сумні і не посміхаються. Допоможіть розвеселити жителів острова.

*Вихователь:* Давайте навчимо гостей і жителів острова веселому танцю!

*Танець під мелодію «Така, така».*

*Вихователь:* На слайді з'являється веселий смайлик і жовтий елемент – м'ячик.

*Вихователь:* Йдемо до жовтого вказівника, читаємо завдання.

Жовтий вказівник.

### ЗАВДАННЯ

Перед вами кубики з дарів 3, 5. Пірати закрили коробки, а кубики не склали. Допоможіть відкрити коробки, для того, щоб скласти в них кубики. Щоб коробочку відкрити – треба куб вам розділити.

1. Покажіть половину куба. Як по-іншому її можна назвати?

2. Покладіть найменшу частину кубика на кришку коробки. Скажіть, як вона називається?

*Дари 3 і 5 лежать на столі, окремо коробки від кубів.*





*Вихователь:* Молодці. Впоралися із завданням.

*З'являється зелений елемент – м'ячик.*

*Вихователь:* Прямуємо до зеленого вказівника. Читаємо завдання.

Зелений вказівник.

### ЗАВДАННЯ

Ніхто з гостей нашого острова не зміг виконати завдання – розв'язати задачу. Якщо ви вирішите задачу, складете свою і «запишете» рішення, то ви будете першими, хто впорається з цим завданням, і отримаєте наступний елемент. Завдання необхідно записати за допомогою дарів 5 Р (цифри) і 8 (палички).

Завдання: острів охороняли 7 вартових, після зникнення елементів, поставили ще 2 вартових. Скільки вартових стало на острові?

Якщо ви вирішили задачу, то придумайте свою і розв'яжіть її.

*Діти придумують, вирішують завдання і викладають приклад за допомогою цифр і паличок.*



*Вихователь:* Молодці! Завдання виконано.

*З'являється синій елемент – м'ячик.*

*Вихователь:* Підходимо до синього вказівника. Читаємо завдання.

Синій вказівник.

### ЗАВДАННЯ

Після того, як були викрадені кольорові елементи (дар 7), залишилися тільки чорний і білий, все на нашому острові стало чорно-білим. Поверніть колір на острів. Розфарбуйте зображення кольоровими

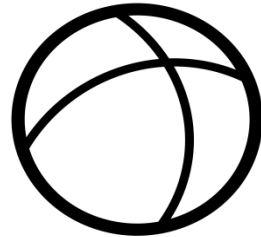


107



точками. Кожній цифрі відповідає певний колір. Цифру дізнаєтеся, якщо вирішите приклад на тій ділянці, який необхідно розфарбувати.

*Вихователь роздає розмальовки. Діти беруть дар 10 – кольорові точки і виконують завдання. Дівчата викладають метелика. Хлопчики – м'яча (на ділянках зображень написані приклади і вказано, якій цифрі – який колір відповідає).*



*Вихователь:* Чому ти розфарбувала крила таким кольором? Чому ця ділянка м'яча такого кольору?

*Відповіді дітей.*

*Вихователь:* Молодці. Тепер острів став теж кольоровим.

*На слайді чорно-білий острів замінюється на кольоровий.*

*З'являється фіолетовий елемент.*

*Вихователь:* Підходимо до фіолетового вказівника.

*Фіолетовий вказівник.*

*Вихователь:* Молодці! Ви успішно впоралися з усіма завданнями і повернули відсутні елементи, довели, що ви розумні, сміливі та кмітливі. Спасибі вам велике!

*СЛАЙД – фото з усіма елементами.*



*Вихователь:* Вже стомились мандрувати,  
Будем ми відпочивати.  
З жовтим м'ячиком кружляєм,  
Дружно всі відпочиваєм.



М'яч зелений – присідаєм,  
Руки вгору підіймаєм  
Синій м'яч тримаю я – плескає вся дітвора.

В кошик м'ячки кладемо – і в садок наш попливемо!

*Вихователь:* Давайте складемо елементи в коробку. Будемо повертатися назад. Займайте свої місця на кораблі.

*Вихователь:* Закрийте очі.

*Звучить музика «Шум моря».*

*Вихователь:* Відкривайте очі, ми повернулися.

*3. Заключна частина. Підбиття підсумків.*

*Вихователь:* Де ми були? Як називався Острів? А чому він так називався, як ви думаєте? Що ми робили? Яке завдання було найважчим для вас? Вам сподобалася подорож? А що найбільше?

*Вихователь:* Ви, молодці, спасибі вам, дуже порадували. А тепер ходімо відпочивати.

**Заняття з логіко-математичного розвитку**  
**«З дарами граємось, з дарами розвиваємось»**  
**для дітей старшого дошкільного віку**

**Мета:** вправляти дітей у вмінні розрізняти деталі за формою, кольором; продовжувати формувати уміння рахувати; закріпити навички дітей орієнтуватись в просторі, вміння виконувати завдання за словесними вказівками дорослого; узагальнити знання про геометричні фігури; формувати навички знаходити зайвий предмет, робити умовиводи; сприяти розвитку мовлення; розвивати логічне мислення, дрібну моторику рук, конструктивні здібності; виховувати самостійність, терплячість.

**Матеріали:** лист від королеви Математики, дари Ф. Фребеля 3, 4, 5, 6, 7, 8.

**Хід заняття**

*1. Організаційний момент.*

*Вихователь:* Доброго дня, дівчатка!



*Дівчатка плескають в долоні.*

*Вихователь: Доброго дня, хлопчики!*

*Хлопчики плескають в долоні.*

*Вихователь: Доброго дня ті, у кого сьогодні чудовий настрій!*

*Всі діти плескають в долоні.*

## *2. Сюрпризний момент.*

*Стук у двері, до групи заходить листоноша:*

*Листоноша: Добрий день! Це дитячий садок «Дивосвіт»? У мене лист для дітей старшої групи «Казочка» від королеви Математики.*

*Вихователь: Дякуємо, вам дуже! До побачення. Діти, вам цікаво дізнатись, що ж там написано?*

*Вихователь читає лист:*

*І сувора, й солов'їна*

*Математики країна.*

*Праця тут іде завзято,*

*Вміють дружно рахувати, додавати, віднімати.*

*Вміють думати кмітливо, дати відповідь сміливо.*

*Ледарів у нас нема! Ми – весела дітвора!*

*Я, королева Математики, хочу перевірити ваші знання. Мої завдання не будуть легкими. Ви будете вирішувати завдання за допомогою дуже цікавого матеріалу. Бажаю вам успіху!*

## *3. Основна частина.*

*Вихователь: Діти, що ви бачите на столах? (відповіді дітей) Покладіть два кубики перед собою. Збільшіть на три. Скільки стало? Зробіть, щоб стало сім. Скільки кубиків ви додали?*

### *Вправа «Орієнтування на площині»*

*Вихователь: Діти, будьте уважні та чітко виконуйте завдання: покладіть червоний ромб у центр; у правий верхній кут – синій; у лівий нижній кут – жовтий; над червоним ромбом – зелений кружечок;– під червоним ромбом – жовтий кружечок.*



### *Вправа «Що зайве?»*

Перед дітьми на столі стоять п'ять башточок.

*Вихователь:* Яка башточка зайва? Чому зайва ця башточка? Чим ці башточки схожі? Чим вони відрізняються?

*Гра повторюється ще раз з новими спорудами.*

### *Фізкультхвилинка «Рухливі м'ячики»*

*Вихователь:* Візьміть будь якого кольору м'ячик та встаньте біля своїх стільців.

Діти у кого червоний колір – стрибають на двох ніжках, синій – присідають, жовтий – роблять нахили тулуба вправо вліво.

### *Вправа «Веселі палички»*

*Вихователь:* Побудуйте, будь ласка, квадрат.

Скільки паличок ви використали, будуючи квадрат?

Що потрібно зробити для того, щоб квадрат перетворити на прямокутник?

Побудуйте трикутник. Скільки паличок ви використали, будуючи трикутник?

Побудуйте ромб. Скільки паличок ви використали, будуючи ромб?

Побудуйте круг.

*Діти:* Круг неможливо побудувати, в нього немає кутів і сторін.

### *Вправи з метою орієнтування у просторі*

*Вихователь:* Візьміть один із дарів.

1. Поставте дар (цеглинку, пластинку, кубик, м'ячик тощо) на праву (ліву) руку, підніміть (цеглинку, пластинку, кубик, м'ячик тощо) вгору.

2. Покладіть (цеглинку, пластинку, кубик, м'ячик тощо) посередині аркуша; праворуч; ліворуч; угорі; внизу аркуша.

*Цю вправу можна обіграти: розташування елементів пов'язати із садінням городу, розташуванням зірок у небі, слідами тварин, будь-чим, що зацікавить дитину.*

3. Створіть з елементів картину на аркуші.



4. Побудуйте будиночок для тваринок.

5.Ліворуч по краю пластини постав два прямокутники зеленого кольору, праворуч – два прямокутники (ромби) синього кольору, позаду – два квадрати жовтого кольору. Зверху постав таку само пластину. На першому поверсі житиме мишка. На другому поверсі – лисичка.

*4. Підсумок заняття.*

*Вихователь:* Яка гра вам сподобалась найбільше? Що для вас було складним?

Дякую вам. Усі були активні, старанні. Ви довели королеві Математики, що розумні та кмітливі. Але пам'ятайте, що вам ще багато чого потрібно навчитись.

### **Заняття з конструювання (за зразком – фотографією)**

#### **«Міст для транспорту» для дітей**

#### **старшого дошкільного віку**

**Мета:** уточнити уявлення дітей про будову мостів для транспорту; продовжувати вчити дітей на основі аналізу зразка (фотографії) знаходити окремі конструктивні рішення; формувати уміння самостійно добирати будівельний матеріал відповідно до задуму; сприяти формуванню у дітей просторового орієнтування, способів узагальненого обстеження об'єктів: виокремлення деталей в частинах споруди, визначення їх просторового розміщення одна відносно одної, виявлення суттєвих співвідношень і залежностей між частинами об'єкта, встановлення функціонального призначення кожної них; розвивати увагу, сприймання, планувальну функцію мовлення дітей.

**Обладнання:** фотографія споруди моста, дари Ф. Фребеля 5 (2 набори ), 4 (один набір), 1 (один набір).

#### **Хід заняття**





– Діти, у нас в групі з’явився новий автопарк машин. Подивіться, які гарні моделі автомобілів. Ці машини нам стануть в нагоді для того, щоб випробувати міцність та стійкість мостів, які ми побудуємо.

Погляньте, який гарний міст зображено на фотографії.

– Як ви думаєте, для чого призначений цей міст? *(Щоб по мосту могли переїжджати машини з одного берега річки до іншого).*

– З яких частин складається міст? *(Перекриття для проїжджої частини, опора, з’їзду та виїзду на міст).*

– Для чого призначена проїжджа частина моста? *(Для проїзду машин).*

– Скільки смуг руху на мості? Як ви думаєте, чому на мості дві смуги руху? *(Дві смуги руху, щоб машини без перешкод могли рухатися в одну та іншу сторону моста).*

– Що знаходиться з обох сторін проїжджої частини моста? *(В’їзд та виїзд).*

– Для чого призначені з’їзд та виїзд? *(Щоб машини могли виїжджати з дороги на міст та їжджати з моста на дорогу).*

– Подивіться на фотографію моста і скажіть, крутий чи пологий виїзд і з’їзд з моста? *(Пологий).*

– Зможе машина по такому з’їзду з’їхати, а по виїзду виїхати на міст?

– Як з’єднано проїжджу частину моста із з’їздом та виїздом? *(З’єднано міцно). Чи є у місці з’єднання виступи? Впадини?*

– Як ви думаєте, для чого побудували міст так, щоб проїжджа частина з’їзду та виїзду плавно, без виступів та впадин переходила в проїжджу частину моста? *(Щоб машинам було зручно і безпечно виїжджати і їжджати з моста).*

– Для чого призначена опора моста? *(Щоб закріпити перекриття на землі та підтримувати його).*



– Якими повинні бути опори, щоб утримувати величезну проїжджу частину, по якій їдуть важкі машини? *(Вони мають бути міцними, стійкими).*

– Як розташовані опора та перекриття (проїжджа частина) одна відносна іншій? Скільки всього опор? Якої форми опора? Якої форми проїжджа частина?

– З яких частин складається опора? Як вони розміщені одна відносно іншій?

– Що є на проїжджій частині? Де розміщені перила моста? Де розміщена дорожня розмітка?

Ось такий гарний міст для машин ми будемо сьогодні будувати.

– Щоб побудувати міст для машин, спочатку нам необхідно підібрати будівельний матеріал.

– З якого будівельного матеріалу побудована опора? *(З кубиків).*

– Давайте з'ясуємо, скільки кубиків необхідно для того, щоб побудувати одну опору? Порахуйте, скільки кубиків лежить в нижньому ряду опори? *(П'ять кубиків).* Скільки таких рядів в одній опорі? *(Два ряди).* В одному ряду п'ять кубиків і в другому ряду п'ять. Скільки всього кубиків в одній опорі? *(Десять кубиків).*

Відраховую десяти кубиків, групую їх, і пояснюю, що з цих кубиків ми побудуємо одну опору. Пропоную дітям підібрати необхідну кількість кубиків для зведення двох інших опор та згрупувати їх.

– Який будівельний матеріал треба використати, щоб побудувати проїжджу частину? *(Пластину).*

Разом з дітьми підбираємо пластину необхідного розміру.

– Подивіться на з'їзд і скажіть, з якого будівельного матеріалу він побудований. *(З кубиків та призм).* Порахуйте скільки кубиків поміщається по ширині з'їзду? *(П'ять кубиків).* Зверніть увагу на те, що з'їзд складається з двох рядів – нижнього і верхнього. Скільки кубиків використано для зведення нижнього ряду? *(Десять кубиків).* Чому ви так



вирішили? Скільки трикутних призм використано для першого ряду? *(П'ять трикутних призм)*. Скільки кубиків і трикутних призм використано для зведення верхнього ряду з'їзду? *(Використано п'ять кубиків та п'ять трикутних призм)*.

Разом з дітьми відбираємо та групуємо необхідний будівельний матеріал.

– З якого будівельного матеріалу побудовані перила? *(З цеглинок)*.

– Порахуйте, скільки всього цеглинок використано і відберіть необхідну кількість цеглинок та згрупуйте їх.

– Який матеріал потрібен для того, щоб нанести розмітку на проїжджу частину?

Пропоную дітям відібрати палички білого кольору.

– Діти, сьогодні ви будете мені допомагати будувати міст для машин з цього будівельного матеріалу.

– З чого почнемо будувати міст? *(З нижньої частини – опору)*.

– Які деталі потрібно взяти і як їх покласти, щоб побудувати опору? *(Беремо п'ять кубиків, ставимо їх з одного боку «річки», а потім, навпроти з іншого боку «річки». На відстані, що відповідає довжині пластини ставимо ще п'ять кубиків. Потім між опорами, посередині річки, ставимо ще п'ять кубиків. Розміщуємо їх в такому напрямку, як кубики, які стоять на «березі». Зверху на кожній опорі розміщуємо ще по п'ять кубиків)*.

– Що тепер потрібно зробити? *(Побудувати перекриття (проїжджу частину))*.

– Які деталі потрібно взяти і як їх покласти, щоб побудувати перекриття? *(Для того, щоб побудувати перекриття беремо пластину і кладемо її зверху на опори. Слідкуємо, щоб правий край пластини точно співпадав з краєм правої опори, а лівий – лівої)*.

Будуємо і перевіряємо міцність та стійкість конструкції.



– Як побудувати з'їзд і виїзд? (Виїзд і з'їзд почнемо будувати з нижнього ряду. Спочатку візьмемо по п'ять кубиків і покладемо їх щільно до опори з однієї сторони моста та з іншої, потім поряд покладемо ще по п'ять кубиків з обох сторін моста. Завершимо зведення першого ряду: покладемо по п'ять трикутних призм з обох сторін моста знизу біля кубиків так, щоб утворилась похила поверхня.

Потім переходимо до будівництва другого ряду з'їзду та виїзду моста. Спочатку візьмемо по п'ять кубиків і покладемо їх зверху на кубику щільно до опори моста. А потім покладемо по п'ять трикутних призм з обох сторін моста зверху на кубику так, щоб по їх похилій поверхні можна було заїхати машиною на проїжджу частину моста і так само з'їхати з неї.)

– А хто думає по-іншому? (Відповіді дітей).

Будуємо і перевіряємо міцність та стійкість конструкції.

– Чого не вистачає на мості? Які деталі потрібно взяти і як їх покласти, щоб побудувати перила? Розмітку? (Для цього поставимо цеглинки по краю правої та лівої сторони моста по всій його довжині. Таким способом ми побудували перила. Щоб нанести розмітку на проїжджу частину, треба визначити середину проїжджої частини і викласти палички по всій її довжині).

Будуємо і перевіряємо міцність та стійкість конструкції.

– Ось який гарний міст ми збудували!

Беру одну з моделей автомобілів і проїжджаю нею по мосту. Пропоную кільком дітям вибрати модель машини і провезти їх по мосту, по зустрічній смузі. Звертаю увагу на міцність конструкції, на ширину моста.

– Хочете самі побудувати такий міст? Розкажіть, як ви будете це робити?

(– Що треба зробити перед тим, як будувати міст?)



- Який будівельний матеріал відберете для опор? Проїжджкої частини моста? З'їзду та виїзду?
- З чого почнемо будувати?
- Як будете зводити опори моста?
- Що далі будете будувати?
- Як побудуєте проїжджу частину?
- Як будуватимете з'їзд та виїзд?
- Що будете будувати на проїжджій частині? Як?)

Нагадую дітям, що в процесі конструювання треба перевіряти міцність та стійкість конструкції. За необхідності на кожному етапі виправляти недоліки в конструкції.

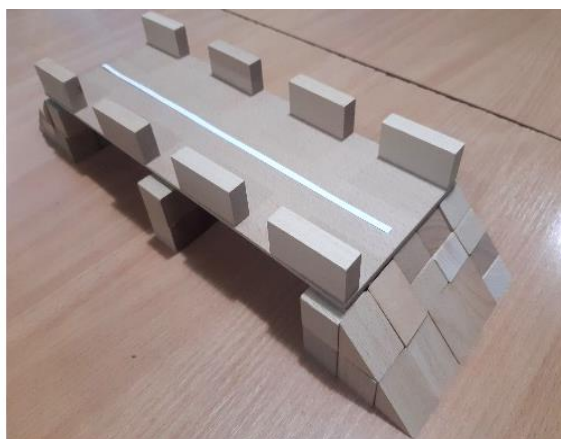
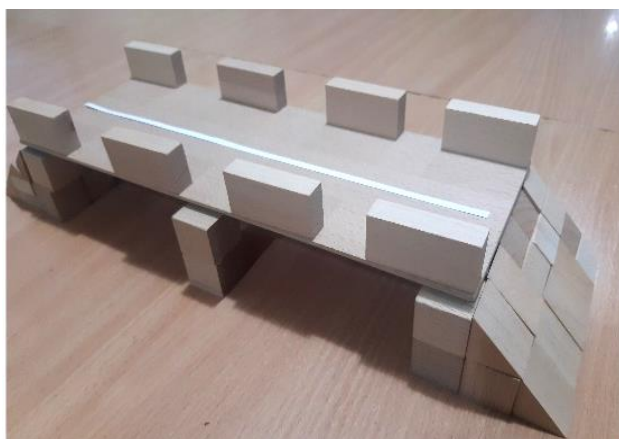
– Діти, після того, як ви побудуєте міст, то можете прикрасити його хто як хоче.

*Пропоную дітям побудувати мости для машин.*

*Після того, як діти завершать конструювання, вихователь звертає увагу дітей на зведені мости.*

– Діти, подивіться, які гарні мости ви побудували. Як їх багато!

*Вихователь аналізує дитячі конструкції за такими критеріями: відповідність конструкції моста зображенню на фотографії, його стійкість, міцність, оригінальність конструктивних рішень.*



*Пропоную дітям вибрати по дві моделі автомобілів і випробувати свій міст.*

– Чи став у нагоді нам новий автопарк автомобілів?



– Для чого?

– Чи пройшли випробування на міцність та стійкість побудовані мости?

– Завдяки чому ваші мости вийшли міцними та стійкими?

*Вихователь ще раз хвалить дітей за старанність, відзначає уважність, кмітливість та акуратність під час заняття.*

*Після гри пропонує дітям самотійно розібрати конструкції, скласти дари Ф. Фребеля у коробки та покласти їх на місце.*

### **Заняття з конструювання за заданими умовами**

#### **«Міст для пішоходів та транспорту»**

#### **для дітей старшого дошкільного віку**

**Мета:** уточнити уявлення дітей про будову мостів за їх призначенням; продовжувати вчити дітей створювати задум конструкції з урахуванням кількох умов, виражених вербально та предметно, аналізувати ці умови і на основі аналізу будувати і контролювати власну практичну діяльність; формувати уміння самотійно добирати будівельний матеріал відповідно до задуму; розвивати увагу, уяву, сприймання, планувальну функцію мовлення дітей.

**Обладнання:** смужка напівпрозорої тканини світло-блакитного кольору, іграшкові моделі автомобілів, дві групи фігурок людей, макетів будинків, дерев (одна група темно-сірого і чорного кольору, інша – яскравих кольорів), дари Ф. Фребеля.

#### **Хід заняття**

*Пропоную дітям розглянути макети двох незвичайних міст.*

–Що є в цих містах? Чим вони незвичні? (*Одне місто – яскраве, кольорове, люди усміхнені, а інше – темне, чорне, люди в ньому сумні*).

– Як би ви назвали ці міста? В якому з міст ви хотіли б жити? Чому?

*Пропоную послухати історію про ці міста:*



«На двох протилежних берегах однієї річки з давніх-давен існувало два міста. Одне з міст називалося Щасливе, а друге Нещасне. Спосіб життя людей відповідав назві міста, в якому вони жили. В одному місті люди мали таку звичку – щоб не траплялося, у всьому вони знаходили щось негативне і сумували з цього приводу і злилися, тому всі в місті відчували себе нещасними. Як ви думаєте, про жителів якого міста я розповідала? *(Про жителів міста Нещасне)*. У жителів міста Щасливе теж траплялися різні події в житті, але вони з розумінням відносились до труднощів і намагалися подолати їх, а допомагало їм в цьому одне цінне вміння – вони вміли знаходити привід для радості в простих речах».

– Діти, чи часто радієте ви? А коли ви радієте? Чи вмієте радіти простим речам?

*Вправа «Знайди привід для того, щоб порадіти»*

Світить сонце – і я радію тому, що.....*(пропоную дітям продовжити речення)*.

Падає сніг і я радію тому, що....

На вулиці слизько і я радіють, тому що ....

Зустріли давнього друга і я радію, тому що....

Погасло світло в будинку і я радію, тому що....

– Чи стало вам радісно від таких думок?

– Ви хочете частіше відчувати радість? Як ви думаєте, жителі міста Нещасне хотіли б навчитися радіти життю?

– Хто їм міг в цьому допомогти? Ви могли б допомогти? А жителі міста Щасливе могли б це зробити? Як? *(Навчити жителів міста Нещасне знаходити привід для радості в простих речах)*.

До нас прийшов лист від хлопчика Плаксика з міста Нещасне. Він хоче навчитись бути щасливим, а в місті Нещасне ніхто його не може цьому навчити. Плаксик просить вас побудувати міст через річку, щоб кожен, хто забажає, міг потрапити в місто Щасливе. Допоможемо Плаксику?



– Діти, давайте кожен з нас побудує міст для пішоходів і транспорту між містами Щасливе і Нещасне. Плаксик просить побудувати міст, посередині якого мають рухатися машини в двох напрямках; з правого і лівого боку моста має бути доріжка для пішоходів; висота моста має бути такою, щоб під ним могли пропливати катери й човни.

– Для чого має бути призначений міст, який ми будемо будувати? *(Для того, щоб по ньому могли дібратися на протилежний бік річки пішоходи і проїхати транспорт).*

– Де має бути розміщена проїжджа частина? *(Посередині моста).*

– Скільки смуг руху має бути на проїжджій частині моста? Чому? *(Дві смуги, тому що машини мають рухатися у двох напрямках).*

– Де мають бути розміщені пішохідні доріжки? *(З правого і лівого боку моста).*

– Якою має бути висота моста? *(Висота моста має бути такою, щоб під ним могли пропливати катери й човни).*

– Діти, розкажіть, який міст ми маємо збудувати? *(Міст для пішоходів та машин, посередині якого мають рухатися машини в двох напрямках; з правого і лівого боку моста має бути доріжка для пішоходів; висота моста має бути такою, щоб під ним могли пропливати катери й човни).*

– Пригадайте, з яких частин складається міст.

– Коли будете зводити опори, то побудуйте їх такої висоти, щоб під мостом могли пропливти ось такі катери та човни (демонструю дітям судна). Не забудьте про те, що між опорами має бути достатньо місця для того, щоб по річці могли вільно пропливти човни.

– Коли будуватимете перекриття, то особливу увагу зверніть як на його довжину – воно повинно з'єднувати два протилежних берега річки, так і на його ширину – на ньому має поміститись дві смуги для машин і дві доріжки для пішоходів.





- Подумайте, який матеріал найкраще підійде для будівництва кожної з частин моста.
- Якби я будувала міст, то спочатку добре розглянула б річку і вибрала б місце для моста. Якщо почну будувати міст в найширшому місці річки, то мені треба продумати, з якого будівельного матеріалу і як побудувати довгезне перекриття моста, скільки опор мені доведеться побудувати, щоб його підтримувати і який матеріал використати.
- З якого матеріалу можна виготовити довге перекриття моста? Можна взяти багато цеглинок, а можна підібрати одну довгу пластину. Оскільки я планувала побудувати довгезний міст, то підбираю пластину необхідної довжини.
- Що мені робити, якщо немає такої довгої пластини? (*Підібрати ще одну пластину або побудувати перекриття з іншого матеріалу – з цеглинок*).
- Тепер в мене виникає нове запитання? Скільки опор потрібно звести, щоб міст був міцний і не провалився. Якщо я будуватиму перекриття з однієї пластини, то скільки мені опор вистачить? (*дві опори*). Якщо з двох пластин? (*три опори*) Якщо з цеглинок? (*Треба буде побудувати багато пор*).
- Під мостом мають проїжджати катери і човни, то треба визначити, якої висоти мають бути опори. Як це зробити?
- Пригадую, що ми повинні побудувати міст посередині якого мають рухатися машини в двох напрямках; з правого і лівого боку має бути доріжка для пішоходів. Як з'ясувати, якої ширини має бути наш міст? (*Пропозиції дітей*). Перевіряємо тими способами, які запропонували діти. Наприклад, виставляємо по ширині пластини дві машини, по два пішоходи з правого та лівого боку пластини так, щоб між ними був вільний проміжок. Не забуваємо про місце для розмітки та перил.



– Що робити, якщо виявиться що вибрана пластина вузька? *(Підбирати ширшу пластину і ще раз перевірити, чи помістяться на ній всі необхідні об'єкти).*

– Діти, конструюючи міст, намагайтеся використати те, що ви знаєте, шукайте різні способи. Не бійтесь фантастичних варіантів. Якщо не можете знайти жодного варіанта, дійте навмання, як виходить, використовуйте все, що виникає у вашій уяві, навіть якщо воно здається нездійсненним. Спробуйте знайти декілька варіантів розв'язання. Звертайтеся за допомогою до мене або інших дітей.

– Діти, подумайте, який міст кожен з вас хоче побудувати.

*Пропоную кільком дітям розповісти про те, який міст вони планують побудувати.*

– Розкажіть, як ви будете будувати міст для машин та пішоходів.

*(– В якому місці річки ви плануєте зводити міст?)*

*– Розкажіть, як виглядатиме міст?*

*– Що зробите перед тим, як будувати міст?*

*– Який будівельний матеріал відберете для опор? Проїжджої частини моста? З'їзду та виїзду?*

*– З чого почнете будувати?*

*– Як будете зводити опори моста?*

*– Що далі будете будувати?*

*– Як побудуєте проїжджу частину? Пішохідні доріжки?*

*– Як будуватимете з'їзд та виїзд?*

*– Що будете будувати на проїжджій частині? Як?)*

*Нагадую дітям, що в процесі конструювання треба перевіряти міцність та стійкість конструкції. За необхідності на кожному етапі виправляти недоліки в конструкції.*

– Діти, після того, як ви побудуєте міст, то можете прикрасити його хто як хоче.

*Пропоную дітям відібрати необхідний будівельний матеріал.*



*Реалізація задуму дітьми під час самостійного конструювання моста для машин та пішоходів.*

*Після завершення конструювання звертаємо увагу дітей на побудовані мости.*

–Подивіться, які гарні мости ми побудували для мешканців міст Щасливе та Нещасне.

*Аналізуємо дитячі конструкції за критеріями: їх міцність, естетичність, оригінальність конструктивних рішень, практично перевіряємо виконання поставлених умов.*

– Як ви хотіли побудувати міст? Чи вийшло у вас так?

– Як тобі вдалося побудувати опори такої цікавої форми? Хто хотів навчитися так будувати опори? Можеш нас навчити?

–У кого не вийшло побудувати міст так, як хотілося? Що тобі завадило?

– Що було найскладніше побудувати? Які труднощі при цьому ви відчували? А як так вийшло, що ти все-таки зробив це?

Хлопчик Плаксик першим прибіг на міст. Він його назвав Мостом до маленького щастя. А ви як назвете свої мости? Як ви думаєте, що тепер відбудуватиметься в місті Щасливе і Нещасне?

*Пропоную обіграти зведені споруди.*

*Після гри діти самостійно розбирають конструкції, складають дари Ф. Фребеля у коробки, кладуть їх на місце.*

## **Руханки для дітей раннього та дошкільного віку**

### ***Руханка 1. (дар 1)***

М'ячик в ручки ми візьмемо,

Руханочку проведемо.

Синій в ручках – покружляєм,

З жовтим – швидко присідаєм.

Голубенький у руках –



Політаємо, як птах.  
Вже зелений брати час,  
Бо робота є у нас.

### ***Руханка 2. (дар 3)***

Пальчик, пальчик тук-тук-тук!  
По пластинці їде жук!  
Плесни, плесни – раз, два, три!  
І жука собі візьми.  
Потім – другу передай і спочатку починай!

### ***Руханка 3. (дар 1)***

Діти дружно працювали,  
Весело відпочивали.  
З жовтим м'ячиком кружляли,  
Із червоним – засмагали.  
М'яч зелений – присідаєм,  
Руки вгору підіймаєм.  
Синій м'яч тримаю я – плескає вся дітвора.  
В кошик м'ячики кладемо – працювати знов почнемо!

## **Пальчикова гімнастика, самомасаж**

### ***Пальчикова гімнастика «Веселі дарунки»***

Ми дарунки в руки взяли	<i>Беруть у кожну руку по одному.</i>
І місцями поміняли.	<i>Перекладають з однієї руки в другу.</i>
Потім міцно їх з'єднали,	<i>З'єднують разом.</i>
Вгору високо кидали.	<i>Підкидають вгору і ловлять.</i>
Раз-два, не кидай,	
А швиденько заховай!	<i>Ховають у долонях або за шиною.</i>

***Самомасаж рук «Сонячний промінчик»*** На маленьке деревце

Впав промінчик сонця.



Кожну гілку звеселив,  
А листочки зеленів...  
Потім раптом покотивсь,  
Завертівсь і закрутивсь,  
Застрибав і заскакав,  
В тінь упав і десь пропав!

*Беруть один елемент, проводять по тильній стороні долоні спочатку однієї руки, потім другої.*

*Проводять по кожному пальчику спочатку однієї руки, потім другої.*

*Крутять між долонями по колу.*

*Підкидають догори.*

*Міцно затискають між долонями.*

### **Самомасаж рук**

М'ячик в ручці я катаю,  
Поміж пальчиків кручу,  
І слухняний кожен пальчик!  
Бо я гратися люблю.

### **Пісні, вірші, загадки для ігор з текстильним м'ячем**

Промовляння віршів супроводжується відповідними рухами.

1. М'ячик в руки я взяла,  
Погойдала: «Гой-да-да!  
Гой-да-да!»,  
І Оленці віддала.  
Оленка м'ячика взяла,  
Погойдала: «Гой-да-да.  
Гой-да-да».  
І Даринці віддала.



2. Синій м'ячик пустував,  
До Світланки пострибав.  
Стриб! в долоньки і шепоче:  
«Я погратись дуже хочу».  
Ти підкинь мене угору,  
І впіймай в свої долоні.  
Раз-два-три!  
Я лечу-лечу згори!

3. Зелений м'ячик я взяла,  
Вгору швидко підняла,  
І долоньки розвела.  
М'ячик впав...  
І по-стри-бав.

4. Ти мотузочку візьми,  
І на пальчик накрути.  
Тоді м'ячик відпусти,  
І по колу покрути.

5. М'ячик цей біжить по колу,  
Він прудкий, швидкий, як кролик,  
Раз-два-три, раз-два-три. Стоп!  
Про свій настрій розкажи!

6. М'ячик в руки я візьму, вправо-вліво поверну,  
Вниз-угору підійму, його другу передам,  
Гарний настрій свій віддам!

7. Наші м'ячики погратись,



І в коробку заховались...

8. I am little funny ball,

Now I want to play you all,

Take me left and take me right,

Take me down, take me high, give the friend and send your smile.

9. Autumn is yellow,

Winter is white,

Spring is green,

Summer is bright!

### Загадки

Плигав, плигав цілий день,

Через лаву, через пень,

Через кущ і через квіти.

Що за іграшка це, діти? *(Куля)*

В мене ось такі кути,

Вони схожі, як брати.

І чотири сторони

Однієї довжини. *(Куб)*



## Розвивальні ігри та вправи для розвитку саморегуляції

### дітей дошкільного віку

#### *Словесні диктанти*

Мета: розвивати вміння уважно слухати, розуміти і точно виконувати послідовні вказівки дорослого, самостійно діяти за його завданням, орієнтуватись на систему правил та умов завдання, переборюючи відволікаючий вплив побічних факторів.

*Вік дітей: 4-5 років:*

- викладіть в ряд три круги і один трикутник;
- викладіть три круги різного кольору;
- викладіть в ряд п'ять точок, перша та друга – жовті, а решта – будь-якого кольору;
- викладіть дві квіточки, першу з білою серединкою, а другу – з жовтою;
- викладіть в центрі аркуша квіточку, під квіточкою – травичку, над квіточкою – метелика.

*Вік дітей: 5-6 років:*

- викладіть в ряд шість різних фігур, остання з яких має бути трикутником;
- викладіть в ряд 8 кругів, чергуючи великі та маленькі;
- викладіть вісім квіток по кутах аркуша так, щоб їх у кожному куті було порівну.

#### *Графічні диктанти*

Мета: формувати вміння дітей орієнтуватися у своїх діях на зразок, точно копіювати його, розвивати довільну увагу, сенсорну координацію, розвивати уяву, творчі здібності дітей.

Матеріал: дари 8, 9, 10.

Закінчи малюнок з поданих фігур. На аркушах паперу викладені геометричні фігури, наприклад круги великих розмірів, на певній відстані один від одного. Педагог пропонує добудувати, закінчити зображення предмета, що має у своїй структурі задану фігуру (сонце, сніговик, будинок, машина тощо).





Виклади фігуру з паличок. Можливі кілька варіантів виконання завдання:

- викладання паличок за зразком;
- викладання фігур по пам'яті (зразки спочатку показують дітям, а потім забирають);
- придумування та викладання своїх фігур.

### *Гра «Муха»*

Мета: тренувати стійкість уваги, розвивати самоконтроль.

Вік дітей: 5-6 років.

Матеріал: ігрове поле, розліноване на дев'ять клітин (формату А4), дар 10 (варіант1), ігрове поле великого розміру (розліноване на підлозі на дев'ять клітин), дар 1 (варіант 2).

#### *Варіант 1*

Педагог розміщує «муху» – фішку будь-якого кольору в центральну клітинку ігрового поля. Завдання учасників переміщувати «муху» по ігровому полю з однієї клітинки на іншу за допомогою подачі чотирьох можливих команд: «вгору», «вниз», «вправо», «вліво», не допускаючи при цьому виходу «мухи» за межі ігрового поля. Учасники подають команди по-черзі. Якщо «муха» внаслідок якоїсь команди залишає ігрове поле, то учасники мають дати команду «Стій!». Учасник, який дав таку команду повертає «муху» на центральну клітинку та починає гру спочатку.

#### *Варіант 2*

Лічилкою або іншим способом обирають дитину на роль мухи. «Муха» стає в центральну клітинку ігрового поля. В інших клітинках розміщені кольорові м'ячі (від 1-го до 3-х).

Завдання: зібрати всі м'ячі в довільному або певному порядку, переміщаючись по ігровому полю, не допустивши при цьому виходу «мухи» за межі ігрового поля. Учасники прокладають шлях «мусі» з однієї клітинки на іншу за допомогою подачі чотирьох можливих команд: «вгору», «вниз», «вправо», «вліво». Команди подаються по-черзі. Якщо



«муха» внаслідок якоїсь команди залишає ігрове поле, то учасники мають дати команду «Стій!». Учасник, який дав таку команду повертає «муху» на центральну клітинку та починає гру спочатку. Гра продовжується до того часу, поки всі м'ячі не будуть зібрані.



## Вправи на розвиток музично-ритмічної чутливості

Розвиток відчуття ритму слід здійснювати у двох напрямках: відчуття власного дихання, серцебиття та орієнтація на зовнішній ритм. Усі вправи вихователю слід опрацьовувати спільно з музичним керівником закладу дошкільної освіти.

Мета: розвивати почуття метричної пульсації, що дає дитині можливість добре рухатися, ритмічно виконувати рухи, стабілізувати психічний стан дітей, підвищувати їх працездатність.

### *«Прислухайся»*

Дитина досліджує звукову природу різних предметів та матеріалів: стукає, кидає їх та спостерігає за зміною гучності, темпу, нарощування та стихання звуків.

### *«Шумові коробочки»*

Педагог використовує дари Ф. Фребеля – по одному для себе та для дитини. Фахівець бере коробку зі свого дару й трусить нею, а дитина, заплющивши очі, уважно прислухається до шуму, а потім бере по одній коробочці зі свого набору струшує, прислухається, знаходить ідентичну. Вправу слід виконувати до того часу, поки дитина не знайде пару для кожної коробочки.

### *«Веселий папушка»*

Дитина та педагог сидять одне навпроти одного за столом. Вихователь промовляє ряди складів, плескає на кожен склад і говорить дитині: «Ти – веселий папушка, а папушки люблять повторювати слова. Чи зможеш ти повторити за мною та простукати ребром долоні кожне слово? Будь уважний (-а)». За командою дитина відстукує та повторює склади:

однакові – ра-ра-ра – ра-ра-ра;

зі зміною темпу – повільно – швидко;

з нарощуванням ряду – па – па-па – па-па-па – па-па-па-па.

Під час вправи вихователь має стежити за координацією голосу й рухів дитини.



## Логопедичні ігри

Використання дарів Ф. Фребеля на корекційних заняттях дозволяє логопеду підвищувати мовленнєву активність, розвивати увагу, мислення; вирішувати корекційні завдання (корекція звуковимови, розвиток лексико-граматичної будови мовлення, розвиток зв'язного мовлення, підготовка до навчання грамоти, розвиток дрібної моторики пальців рук). Спільна діяльність логопеда з дитиною обов'язково супроводжується комунікативним оформленням з боку педагога: бесідою, поясненням, розповіддю, співом, читанням віршів, казок і скоромовок, а також відповідною реакцією дитини: відповідями, бесідою, розповіддю, повторенням, переказом, співом і т.д.

Дітям з порушенням мовлення важко сприймати вербальну інформацію. У більшості дітей краще розвинений зоровий аналізатор, візуально представлена інформація легше ними сприймається. Для зорової підтримки пропонуємо використовувати дари Ф. Фребеля, які, на нашу думку, є ефективним засобом розвитку та корекції мовлення дітей.

### «Чарівна скринька»



**Мета:** закріпити назви основних кольорів, активізувати слухову увагу, формувати спрямованість уваги на фонологічну структуру слова, удосконалити граматичну будову мовлення шляхом узгодження назв кольорів із родом іменників.

**Ігровий матеріал:** дар 1 (текстильні м'ячики), зображення дерева (куща) з плодами.



## Хід гри

Вчитель-логопед / тьютор пропонує дитині дістати м'ячик з дерев'яної скриньки, визначити його колір, придумати словосполучення: зелене яблуко, червона вишня, жовтий лимон, синій виноград.

Ця гра може бути пов'язана з різноманітними лексичними темами.

**«Скільки паличок кладу, стільки й аплодуй!»**



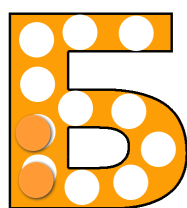
**Мета:** формувати правильну звуковимову, продовжувати розвивати у дітей слухову чутливість, фонематичне сприйняття, відчуття ритму.

**Ігровий матеріал:** дар 8 (кольорові палички різної довжини).

## Хід гри

Вчитель-логопед / тьютор демонструє дітям картку з різною кількістю паличок з дару Ф. Фребеля. Діти плескають у долоні таку ж кількість разів, а також промовляють необхідні для автоматизації склади (звуки).

**«Пустотливі мишенята»**



Словник: баран, бублик, кабан, банан, бляха, краб, бегемот, бак...

**Мета:** вправляти у вимові ізолюваних звуків; вчити виразної дикції звуків.

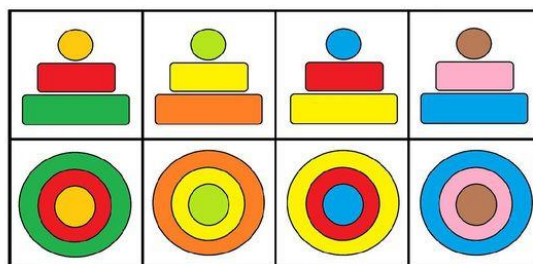
**Ігровий матеріал:** картки із зображенням літер, дар 10 (набір з кольоровими точками).



## Хід гри

Вчитель-логопед / тьютор викладає перед дитиною картку з літерою (порушений звук у дитини), та пропонує «залатати» дірочки у літері одночасно називаючи кожен ізольований звук для його автоматизації. Ускладнюємо завдання таким чином, щоб дитина, беручи фішку, називала слово з цим звуком.

### «Піраміда»



**Мета:** розвивати фонематичне сприймання, слухову увагу, вчити диференціювати пари звуків на слух у вимові, правильно виділяти у фразах потрібні слова, знаходити і виділяти голосом певні звуки і чітко вимовляти їх.

**Ігровий матеріал:** малюнок піраміди, дар 7 (кольорові кільця, напівкільця).

## Хід гри

Вчитель-логопед / тьютор демонструє піраміду і пояснює, що діти будуть будувати її з картинок. Зверху повинні бути картинки з короткими назвами, що складаються з трьох звуків, нижче – з чотирьох і т.д. Дітям роздають предметні картинки, назви яких уточнюються. Гравці беруть картинки по черзі, називають, визначають кількість звуків і розміщують їх на відповідний квадрат. Помилкова відповідь не зараховується, картинка повертається на місце.



## «Гусениця»



**Мета:** формувати вміння визначати місце звука на початку і кінці слова; розвивати фонематичний слух, лексико-граматичну будову мовлення; автоматизувати звуки в словах.

**Ігровий матеріал:** дар 1.1 (шнурівка з геометричними фігурами).

### Хід гри

Вчитель-логопед / тьютор пропонує дитині назвати слово із заданим звуком та одягнути намистину на шнурівку. Необхідно нанизати фігуру на шнурівку, вимовляючи придумане слово. Наступний гравець придумує слово, що починається зі звуку, яким закінчилося попереднє слово.

Ускладнення: брати фігури тільки певного кольору чи форми за вказівкою дорослого.



## МАЙСТЕР-КЛАС «ДАРИ Ф. ФРЕБЕЛЯ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦЯ УКРАЇНСЬКОГО ДОШКІЛЛЯ»

**Мета:** ознайомити студентів з філософсько-освітніми аспектами педагогічної концепції Ф. Фребеля; вчити розуміти історію та закономірності розвитку дошкільної освіти, аналізувати педагогічні системи минулого та творчо трансформувати їх потенціал у сучасний навчально-виховний простір закладу дошкільної освіти; формувати професійну компетентність майбутніх педагогів, вміння будувати цілісний освітній процес з урахуванням основних закономірностей його перебігу та оцінювати власну діяльність як суб'єкта педагогічної праці.

### *План заходу*

#### *Науково-теоретична частина*

1. Педагогічна система Фрідріха Фребеля: загальні відомості.
2. Інноваційний підхід у впровадженні педагогіки Ф. Фребеля в освітній процес закладу вищої освіти (фрагмент використання мозкового штурму в аудиторній роботі зі студентами)
3. Дари Ф. Фребеля у практиці українського дошкільця: методичний аспект.

#### *Практична частина*

Вправа «Стихійне лихо».

Вправа «Вирости дерево».

Вправа «На лісовій галявині».

Вправа «Заклад дошкільної освіти майбутнього».

Рефлексія.

#### *Педагогічна система Фрідріха Фребеля*

*Фрідріх Фребель* – німецький педагог, творець найбільш поширеної в другій половині XIX ст. теорії дошкільного виховання, організатор першого дитячого садка в Німеччині. Його педагогічні погляди формувались під впливом ідей видатного швейцарського педагога Й. -Г. Песталоцці.





У 1837 р. у Бланкенбурзі Фрідріх Фребель відкрив заклад, який поклав початок новому типу виховних закладів для дітей дошкільного віку. У 1840 р. він дав йому назву «дитячий садок». За задумом Ф. Фребеля, цей заклад «мав не тільки забезпечувати догляд за дітьми дошкільного віку, а й проводити ... заняття, зміцнювати їхні тіла, вправляти органи відчуття, ґрунтовно знайомити із природою та людством, правильно направляти серце й душу та вести до першооснови єдності життя».

Ф. Фребель розробив організаційні засади діяльності закладу, педагогічного процесу в ньому, запропонував різноманітні види дитячої діяльності. Особливу роль він відводив грі, вважаючи її найбільш відповідною природі дитини діяльністю. Значне місце в його системі займали ручна праця. Були передбачені рухливі ігри, співи. Учений підкреслював значення розповіді та бесід, але не включив до своєї програми навчання дітей читання, письма, рахунку. Із німецькою педантичністю Ф. Фребель розробив систему занять, ігор, вправ і дуже детально їх описав. Педагог видавав газету «Недільний аркуш» та щотижневик «Журнал ідей Фрідріха Фребеля», в яких висвітлював свій досвід.

Заслуга Ф. Фребеля в тому, що він перший організував підготовку педагогів для дитячих садків – так званих «садівниць», в цій назві яскраво виділялась його любов до дітей, заклик до педагогів допомагати дитині рости і розвиватися.

Педагог вважав, що виховання повинно мати чітку методологічну основу, кожен педагог має усвідомлювати мету виховання, добираючи на цій основі найефективніші засоби і методи розвитку дітей. Він розробив цілісну теорію та методіку дошкільного виховання, яка ґрунтувалася на його власному педагогічному досвіді, була безпосередньо ним апробована.

Основою педагогіки дитячого садка, на думку Ф. Фребеля, має бути гра. Педагог довів, що гра для дитини – захоплення, основна діяльність,



стихія, в якій вона живе, гра її власне життя. До найважливішого компоненту педагогічної концепції Ф. Фребеля відносяться дидактичні ігри, які проводяться під керівництвом дорослих і самостійно з використанням дарів.

Позитивно прийнята як новаторська представниками педагогічної громадськості майже всіх країн Європи незважаючи на те, що зміст виховного процесу в дошкільних закладах мав свою національну специфіку. Наприклад, в Росії та Україні створення дошкільних закладів широко пропагувало «Товариство народних дитячих садків», яке вважало, що зміст виховної роботи в них повинен бути зорієнтований на педагогічні рекомендації Ф. Фребеля. В 1907 р. в м. Києві починає функціонувати Фребелівський жіночий педагогічний інститут, який готував вихователів для дитячих садків.

Педагог побудував систему своїх відомих шести дарів для ігор. Вони спрямовувалися не лише на сенсорний і моторний розвиток дитини, а й на її всебічний розвиток, з них випливала система різноманітних занять у дитячому садку, які мали на меті розвивати потенційні творчі сили дитини.

### Мозковий штурм

#### «Пайдейя-діалог із Ф. Фребелем – через призму століть»

*Філософсько-освітні підходи до інноваційного впровадження педагогіки Ф. Фребеля визначаються його поглядами на Дитину, Дитинство, Педагога, Вихователя, Батьків і Суспільство.*

Ф. Фребель: Філософсько-гуманістичним епіцентром концепції є... (Дитина).

Ф. Фребель: **Якою** має бути Дитина вже з перших днів свого життя? (Вона має бути **побачена і визнана** у всіх вимірах людського існування).

Ф. Фребель: **Де саме** побачена і визнана? (В сім'ї, садку, суспільстві).

Ф. Фребель: Визнана **Ким?** (Батьками, вихователями, однолітками).

Ф. Фребель: **В чому** проявляється і осмислюється **Природа Дитини?**



(В *єдності і боротьбі* протилежностей її *внутрішніх і зовнішніх* світів, в *запереченні заперечень* бажаного і можливого сутнісного потенціалу дитини, у *взаємопереході кількісних* психофізичних *змін в якісні* – соціокультурні).

Ф.Фребель: *Основний методологічний підхід педагогіки?*

«В *Дитині* бачити *Людину*, тобто ціле».

Ф. Фребель: *Дитина. Хто вона?*

(«*Цілісна одиниця*». «В дитинстві нехай бачать одразу і дитинство людства і людину, нехай, таким чином, і в дитині бачать всю майбутню діяльність людини. Звідси слідує, що людина для того, щоб досконало розвинути себе як людину і в собі людство, вже в дитинстві повинна розглядатись в сукупності земних відносин як цілісна одиниця»).

Ф. Фребель: *Що таке Дитинство?*

(«*Діюче* в кожній речі *божественне* є суть кожної речі». «Всюди криється, діє і керує *вічний закон*; він проявлявся й проявляється і *зовні, у природі, і всередині, в душі, і в житті, об'єднуючи природу і дух ... В основі* цього всесильного закону лежить єдність, яка діє повсюди за необхідністю... Ця єдність – Бог... Всі речі існують лише тому, що в них діє божественне».

Ф. Фребель: *Батьки. Що вони роблять? Яка їх основна роль? (Батьки несуть відповідальність).*

Ф.Фребель: *Перед Ким? (Богом, Дитиною, Людством).*

Ф.Фребель: *Який універсальний принцип виховання дитини? (принцип цілісної гармонії).*

Ф.Фребель: *Що це? Як її досягти? (Через принцип «життєвої рівноваги» як «мистецтва жити»: «при всіляких нових положеннях, перепонах і перешкодах твердо триматись на своїй позиції та зберігати рівновагу на своєму життєвому шляху».*

Ф.Фребель: *Як це проявляється? (Через феномен «сили», який проявляється через *дух, вольове зусилля* над собою: *перший крик,**



відштовхування ніжками, рефлексі (хвотальні, смоктальні тощо)).  
Ф.Фребель: Шлях розвитку самосвідомості – усмішка, перші почуття: радість, задоволення, благополуччя, відчуття тепла, світла, повітря. **Де зароджується самосвідомість?** («У крайніх кінцевих пунктах», які наближають дитину до соціуму і віддаляють її від власної суті. Основою даного процесу є природна діалогічність людської свідомості, ментальності, соціальності).

Ф.Фребель: **Яка мета освіти?**

«Освіта та виховання в ідеалі мають формувати не представника стану, не працівника і навіть не громадянина, а бути повністю спрямованими на розкриття безмежних можливостей та індивідуальності дитини, самоцінну та неповторну людську особистість»

Ф.Фребель: **Педагог. Вихователь. Що робить?** (Розкриває внутрішній потенціал дитини)

Ф.Фребель: **Якими мають бути Педагоги, Вихователі?**

«Бути такими, що віддають і приймають, об'єднують і розподіляють, дають вказівки і поступливо тримають в полі зору, є активними і пасивними, можуть призначати і звільняти, бути міцними і рухливими».

Ф.Фребель: **Для чого?** «В Дитині бачити Людину, тобто ціле».

### **Дарунки Ф. Фребеля у практиці українського**

#### **дошкілля: методичний аспект.**

#### **Гра «Вітання-побажання»**

Вітаю усіх учасників майстер-класу. Як відомо, другим даром є невеликі дерев'яні куля, кубик. За допомогою їх дитина знайомиться з різними формами предметів. Куля розглядається Ф. Фребелем як символ руху.

Пропоную використати кулю з другого дару Ф. Фребеля, щоб розпочати майстер-клас. Передаючи кулю один одному, ми побажаємо



собі і кожному з нас усі ті побажання, які виринатимуть у ваших серцях та думках.

Отож, ми розпочинаємо. Нехай побажання ці здійсняться. Я бажаю, щоб сьогодні вами рухав інстинкт пізнання, на якому наголошував Ф. Фребель.

*Викладач:* Ф. Фребель вважав, що першою і найважливішою іграшкою для найменших дітей є м'яч. Причину надзвичайної привабливості м'яча він пояснив по-філософськи: «Дитина з раннього віку (хоч і не зовсім свідомо для самої себе) почуває себе чимось *цілісним*. Вона також через кожен предмет і за допомогою предмета прагне побачити дещо *ціле*, схопити це ціле, оволодіти ним, і ніколи не задовольняється однією лише частиною цілого».

Перший дар Ф. Фребеля – це кольорові м'ячі, виготовлені з текстильного матеріалу. Педагог пропонував давати малюкам м'ячик в маленьку руку спочатку для того, щоб вона поклала на нього свої маленькі пальчики з метою розуміння кулястої форми, навчилася утримувати його в своїй руці та володіти ним.

Усією своєю сукупністю якостей м'яч задовольняє пізнавальні та рухові потреби малюків. Спостереження за ним у спокійному стані розвиває уявлення дітей про цілий предмет, його форму, колір. Мотузка, прикріплена до м'ячика, сприяє вільному маніпулюванню ним. Дії з текстильним м'ячем формують у дітей сприймання простору та часу.

Педагог рекомендує виконувати рухи під час промовляння простих віршиків, складених педагогом або батьками:

1. М'ячик в руки я взяла,  
Погойдала: «Гой-да-да!  
Гой-да-да!»,  
І Оленці віддала.  
Оленка м'ячика взяла,  
Погойдала: «Гой-да-да.



Гой-да-да».  
І Даринці віддала.  
2. Синій м'ячик пустував,  
До Наталі пострибав.  
Сів на долоньки і шепоче:  
«Я погратись дуже хочу».  
Ти підкинь мене угору,  
І впіймай в свої долоні.  
Раз-два-три!  
Я лечу-лечу згори.  
3. Зелений м'ячик я взяла,  
Вгору швидко підняла,  
І долоньки розвела.  
М'ячик впав і по-стри-бав.  
4. Ти мотузочку візьми,  
І на пальчик накрути.  
Тоді м'ячик відпусти,  
І по колу покрути.  
5. Наші м'ячики погрались,  
І в коробку заховались...

За методикою Ф. Фребеля дітей навчають самостійно складати м'ячики в коробку, закривати її, ставити на місце, привчаючи до самостійності.

*Викладач:* Ми живемо у світі, де закони філософії зустрічаються на кожному кроці. Чи замислювались ми над цим? А от Фрідріх Фребель замислювався. Тому у свій дидактичний матеріал педагог вкладав певний «філософський» сенс, вважаючи за необхідне через вивчення дитиною дарів підвести до розуміння різноманіття світу. Другий дар складається з протилежних за своїми властивостями фігур. Давайте розглянемо їх!



Так, куля представляється Ф. Фребелю основою, символом всякої *єдності*. Це ідеальна форма, яка не має гострих кутів. кулястий м'яч – конкретний образ єдиного, який проявляється у всьому: він однаковий, звідки не глянути на нього, тому він і є *символом єдності в єдності*. Тобто, куля – це *образ цілого*. Засвоївши цей *символ*, дитина нібито починає розрізняти єдність у більш складних формах. Куля – *символ руху*. Вона спонукає до руху. На дітей куля діє магнетично.

Куб, на противагу кулі, – стійкий. Він символізує спокій. Відтак, куля й куб – протилежно різні, власне, як *спокій і рух*. Спокій і рух – необхідні умови життя людини. Але, перебуваючи у тотальному спокої чи безкінечному русі, людина не зможе досягти гармонії у житті.

Відтак, необхідно щось, що врівноважувало б ці два процеси. Такою фігурою за Ф. Фребелем є циліндр, котрий поєднує властивості обох.

Звідси послідовний перехід дитини у вивченні дарів: від м'яча і кулі через циліндр до куба. Ці фігури різні, але у грі дитина їх поєднує. Це ж стосується і людей: всі ми різні, але взаємодіючи, утворюємо *єдине ціле*. Водночас кожен з нас унікальна особистість. Так, куб різний, в залежності від того, з якого боку на нього поглянути (з грані, ребра, вершини), тому він є, з точки зору Ф. Фребеля, *символ єдності і різноманіття*.

Заняття за Ф. Фребелем з другим даром передбачає: порівняння фігур між собою, виявлення їх відмінностей; спостереження руху фігур на мотузці, порівняння їх під час обертання. Діти з'ясовують, що куля швидко обертається, не змінюючи свою форму, на відміну від куба і циліндра; куб, підвішений за центр ребра, набуває форми циліндра.

Варто відзначити, що Фрідріх Фребель протестує проти всіх тих іграшок, які не стимулюють дітей до творчої гри. Через гру з дидактичним матеріалом – вважає Ф. Фребель – дитина знайомиться з поняттями форми, простору, руху, спокою, єдності, безлічі, цілого, частини, тобто вивчає життя і його закони у всьому різноманітті.



*Викладач:* У своїй філософії Ф. Фребель – ідеаліст, містик, що повторює сучасних йому філософів (К. Краузе, частково Г. Гегеля, І. Фіхте і, головним чином, Ф. Шеллінга). Центральною ідеєю його містичної філософії та педагогіки є *ідея єдності*. «В основі всесильного закону, керуючого світом, лежить *єдність*, чинна всюди ... Ця єдність – Бог. Все виникло з божественного, з Бога і єдино обумовлено божественним». Педагогічна система Ф. Фребеля пронизана метафізикою, символікою.

Розвиток дитини за Ф. Фребелем йде через розкриття закладених в ній сил. *Завдання виховання – пробудження і розвиток*. Ф. Фребель вкладає у свій дидактичний матеріал певний філософський сенс, виходить з інстинкту пізнання і вважає, що він притаманний дітям від природи. Тому необхідно через вивчення дарів підвести їх до розуміння різноманіття світу, а через це різноманіття – до пізнання єдності.

Так, м'яч Ф. Фребель вважає основою, символом всякої єдності; «кулястий м'яч, – каже він, це – конкретний образ єдиного, який проявляється у всьому». Засвоївши цей символ, дитина, нібито, починає розрізняти єдність у більш складних формах.

Через гру з дидактичним матеріалом – вважає Ф. Фребель – дитина знайомиться з поняттями форми, простору, руху, спокою, єдності, цілого, частини, тобто вивчає життя і його закони у всьому різноманітті. Ф. Фребель пропонує використовувати дидактичний матеріал для засвоєння абстрактної складної філософії життя. Він вважає, що дидактичний матеріал «вводить дитину в загальне ознайомлення з тілами, природою і життям».

І не варто доводити, що для дитини дошкільного віку дари є символами і стимулами до пізнання законів Всесвіту, а будівельним матеріалом, іграшками.

Класичні набори блоків Ф. Фребеля складають куб і містяться в кубічній дерев'яній коробці. Фрідріх Фребель сконструював блоки, які





дозволяють познайомити дітей з властивостями геометричних тіл, розвивають просторову уяву, вміння поєднати частини в ціле.

«Дитина, – говорить Ф. Фребель, – після огляду предмета в цілому бажає бачити його розділеним на частини. А кинувши погляд на ціле, прагне з частин знову створити ціле». Ф. Фребель рекомендує «...перед тим, як дати дитині коробку з кубиками для самостійного вільного користування, треба відсунути приблизно на чверть кришку, перевернути і поставити з причиненою кришкою на стіл перед дитиною, а потім витягнути її: кубики, що знаходяться в ній самі опустяться на поверхню столу; потім потрібно обережно підняти коробку вгору, тоді весь вміст коробки постане перед дитиною у вигляді замкнутого в собі, але в той же час легко діленого на частини і знову відновлюваного кубика» та ін.

Третій дар Ф. Фребеля – це 8 дерев'яних кубиків (куб розрізаний навпіл, кожна половина – на чотири частини). За допомогою цього дару дитина отримує уявлення про «число», «ціле» – «частину» («складну єдність»), симетрію, вчиться рахувати.

Ф. Фребель пропонує три основних типи занять:

1. **Форми життя.** Цей тип занять передбачає конструювання предметів, що нас оточують.

2. **Форми краси.** Під час занять з формами краси, дитина викладає кубики у вигляді різних симетричних абстрактних орнаментів.

3. **Форми пізнання.**

Педагог розробив так звані «форми життя», які можна побудувати з деталей першого дидактичного конструктора для дітей: споруди, мости, башти, меблі, транспорт. «Форми життя» відповідають об'єктам довкілля (їх буде найбільше).

Значне місце на заняттях з дарами Ф. Фребель відводить прийому «перебудування» споруди і називає це «видозміною». Такий прийом полягає в переміщенні фігур у межах конструкції з метою отримання іншої моделі або цієї ж, але з іншими властивостями, що може позначатися



поняттям «трансформація» і рекомендує застосовувати це в усіх видах занять, починаючи з третього дару. *Чи не нагадує це вам сучасні технології моделювання, програмування, трансформування тощо?*

Вагомого значення Ф. Фребель надавав дарам, що використовувалися як будівельний матеріал (дари, починаючи з третього). Аналіз праць німецького педагога дає підстави визначити правила, за якими здійснювалася організація ігор з будівельним матеріалом: гра повинна бути вільною; початок гри розпочинається із споглядання поділеного, але складеного у цілий куб, а потім розділеного на частини; дитина знайомиться з усім матеріалом для гри, щоб мати план для його використання; усьому, що зможе побудувати дитина, дається назва, яка нагадує їй предмети довкілля; у процесі конструювання використовується весь матеріал дару; гратися можна з матеріалом тільки одного дару.

Великою заслугою Ф. Фребеля є те, що німецький педагог раніше за М. Монтесорі визначив, що у пізнанні дитиною навколишнього світу важлива роль належить тактильним відчуттям. Дотик є найбільш досконалим органом пізнання предметів за трьома вимірами, а інші органи чуттів тільки доповнюють його.

Ідеї Ф. Фребеля, незважаючи на певні суперечності, безсумнівно, зіграли прогресивну роль в історії педагогічної думки ХІХ ст., особливо, в історії дошкільного виховання.

*Викладач:* Для повноцінного розвитку дитини в дошкільному віці Фребель запропонував шість дарів. Він вважав, що дидактичні матеріали найбільш ефективні на початковому етапі виховання дітей.

Четвертий дар – кубик тих же розмірів, розділений на вісім цеглинок (кубик ділиться навпіл, а кожна половина – на чотири подовжені цеглинки, довжина кожної з яких дорівнює стороні кубика, товщина дорівнює одній четвертій цієї сторони).

П'ятий дар – кубик, розділений на двадцять сім маленьких кубиків, причому дев'ять з них розділені на більш дрібні частини.



У шостому дарі куб складається з 27 цеглинок, з них три поділені вздовж навпіл, а 12 – навпіл упоперек навпіл.

Дари ускладнюють розподіл самого куба – на безліч різних геометричних фігур. Це розвиває конструктивно-будівельні навички, фантазію, посидючість, дрібну моторику. І не потрібно доводити, що чим більше дитина займається з різними дрібними предметами, тим раніше і краще вона починає розмовляти.

### ***Практична частина***

#### ***Вправа «Стихійне лихо»***

*Мета:* формувати основи безпечної поведінки в соціумі, розвивати творчу уяву, конструктивні здібності.

*Матеріали:* дари 2, 3, 4, 5, 5в, 5р, 6.

Уточнюємо у студентів, які стихійні лиха вони знають, чим вони небезпечні для людей. Доцільно пояснити, що таке стихійне лихо. Для цього будують різні будинки з дарів (за запропонованими схемами). Коли будівництво буде закінчено, пропонуємо студентам відобразити, як відбувається землетрус (стукати долонями по столу) і ураган (дути з усіх сторін з великою силою). Коли стихійні лиха закінчились, студенти проводять відновлювальні роботи.

#### ***Вправа «Вирости дерево»***

*Мета:* вчити працювати в парі, узгоджувати свої дії; розвивати ціннісне сприйняття та розуміння світу природи, виховувати екологічну культуру.

*Матеріали:* дари 7, 8, 9, 10, 12.

Пропонуємо студентам посадити своє дерево та виростити його. Студенти об'єднуються у пари, вибирають насіння, домовляються про те, яке дерево вони хочуть посадити, висаджують його.

Ставимо запитання: Яке дерево планували посадити? Чи вдалося вам його виростити?



### *Вправа «На лісовій галявині»*

*Мета:* формувати конструктивні здібності, розвивати творчу уяву.

*Матеріали:* дари 7, 8, 9, 10.

Пропонуємо студентам пограти гру. Студенти стають в коло. Ведучий пошепки називає найближчому студенту назву тварини. Вони передають по колу почуте слово, останній викладає тварину з дарів. Потім обговорюють, чи цю тварину просив поселити на галявині ведучий. На місце ведучого стає студент, який викладав тварину.

### *Вправа «Заклад дошкільної освіти майбутнього»*

*Мета:* формувати вміння працювати в команді, презентувати результати діяльності, розвивати креативність.

*Матеріали:* дари Ф. Фребеля.

Пропонуємо студентам побудувати заклад дошкільної освіти, в якому вони хотіли б працювати в майбутньому. Представлення проекту.

### *Рефлексія*

Прошу вас утворити коло, з якого ми починали роботу. Оберіть намистинку (кулю, куб чи циліндр) залежно від того, що уособлює собою ця фігура: куля – рух; куб – стабільність, стійкість; циліндр як поєднання двох попередніх фігур. Пропоную нанизати намистину і поділитися враженнями від майстер-класу.



**Науково-практичний семінар інновацій в дошкільній освіті  
«Ідеї Ф.Фребеля і Нова українська школа»  
(16-17 листопада 2018 року)**





**Сертифіковане навчання «Інноваційний аспект освіти»  
на базі Вищої школи економіки та інновацій в м. Любліні  
(28-29 березня 2019 року)**



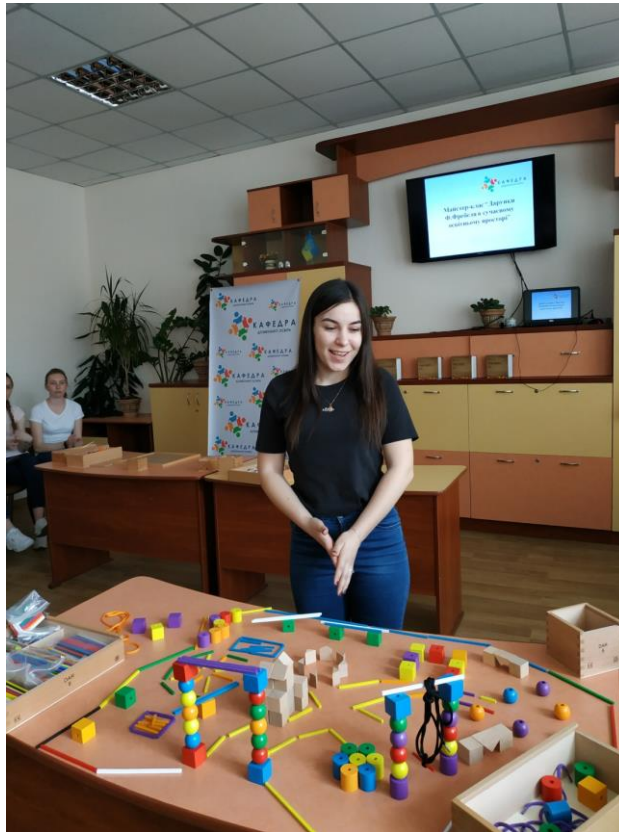




**Майстер-клас «Дарунки Ф. Фребеля в сучасному освітньому просторі»  
(14 травня 2019 року )**







**V Всепольська фребелівська конференція  
«Створення нової освітньої реальності»,  
зорганізована польським Фребелівським товариством  
та центром підвищення кваліфікації педагогів імені Фрідріха Фребеля  
(4-5 жовтня 2019 року)**







**VII Всеукраїнська науково-практична конференція  
«Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі»,  
майстерня «Дари Ф. Фребеля»(12 грудня 2019 року)**





**Навчальні заняття з використанням дарів Ф. Фребеля**









